Воскреслий із мертвих

Олег Чорногуз

Олександрові Чумаку — моєму другові

І раптом, під перелякані крики й лемент юрб, що вискакували із найближчих будинків і розважальних закладів Бродвею на вибух, заворушились чорні від попелу і диму уламки вчорашнього павільйону. На помості на увесь зріст, із розірваними наручниками і у формі солдата афганської війни звівся юнак. Він виріс серед попелу і диму!
Олег Чорногуз

З усіх загадок природи найбільша загадка — людина.
Луї Клод Сен-Мартен, французький філософ-містик.

Розділ перший

Бородань зайшов до гравера з чорного ходу, обминувши центральний і віконце з картонною вивіскою "Перерва на обід". Гравер, немолодий уже чоловік з відрізаними вище колін ногами, сидів на протертому дерматиновому тапчанчику і, вмочуючи сухаря в каву з молоком, неприязно глянув на відвідувача. Незнайомець, схожий чимось на моджахеда, у дивній шапочці під чалму, мовчки поклав перед гравером двадцятидоларову купюру і тихо мовив:

— Цей почерк підробити зможете?

Господар комірчини одразу не відповів. Він глянув на асигнацію, що поклав перед ним відвідувач, і, спокійно пережовуючи розм'яклий у каві сухар, безцеремонно оглядав бороданя. Той, переступаючи з ноги на ногу, спершу ніби зніяковів, а потім не менш безцеремонно глянув на гравера — на його довгий ніс, що йшов по видовженому обличчю з самого лоба аж до нижньої заячої губи, на товсті вивернуті губи й маленькі бігаючі очі. Гравер витер рукавом підборіддя, провів пальцями по вусах і бороді, на якій срібною щетиною світилося волосся, і тільки після цього підніс незвичайну записку з карлючками до світла.

— Важко! Дуже важко! Почерк якогось божевільного. Неврівноваженого неврастеніка!..

— Неврастеніки всі неврівноважені, — спокійно, але трохи голосніше, ніж до цього, зауважив бородань. Гравер ще раз глянув на відвідувача, немов з першого разу як слід не роздивився його. Прислухався. З голосу зрозумів, що перед ним зовсім молода людина. Навіть у цій напівтемній комірчині впадало у вічі, що бородань приїхав з далеких і теплих країв. Від нього, здавалося, пахло жаротою, пісками і полином. Жовта

сорочка з акуратно підкоченими рукавами на міцних загорілих руках, сині джинси з металевими блискітками… М'які різнобарвні кросівки… З-під розстебнутого комірця сорочки виглядав трикутник волохатих грудей. Над носом з горбинкою бігали чимось стривожені очі. Ні сумки, ні дипломата в руках юнака не було. Він розстебнув ліву нагрудну кишеню, витяг звідти ще кілька зелених купюр і дві з них так само мовчки поклав перед гравером. Безногий одним оком глянув на них, ніби оцінюючи їхню вартість, але не промовив нічого. І тільки переглянувши для чогось дві купюри по десять доларів проти світла лампочки, яка слугувала за тимчасове пристанище надокучливим мухам, сказав:

— Мало! Робота копітка і довга! Та й пахне смаленим! На коли потрібно?

— На сьогодні!

— На сьогодні не вийде! У мене море замовлень.

— Я поспішаю! Я проїздом.

— У мене всі поспішають! Усі проїздом. Усі на іменини. Усі на ювілеї. А це, я бачу, не для ювілею!

Бородань знову розстебнув горішню нагрудну ліву кишеню і двома пальцями витяг ще дві зелененькі купюри попередньої вартості. У гравера зблиснули очі. Він, очевидячки, не чекав такої щедрості, просто торгувався швидше за звичкою, ніж через бажання стягти якомога більше, бо механічно повторив:

— На коли?

— Я вже сказав, — розгнівався бородань. — На сьогодні. — Глянувши на годинник, трохи подумав, зважуючи, очевидно, на коли саме, і, полізши в праву нагрудну кишеню, витяг звідти вчетверо складені чисті, але трохи пожмакані два папірці.

— На п'яту годину вечора! Ось на цих аркушиках! Два тексти. Одним і тим же почерком.

— Ви збожеволіли! Тексти великі! — І, не дочекавшись відповіді, сам же гравер і уточнив: — Невже не можна на сьому годину? У мене ж роботи по саму зав'язку, — показав на горлянку, перев'язану по-піратському чорною сатиновою хусткою.

— Я о восьмій уже покидаю Київ. Я ж казав, що тут проїздом. Ви мене розумієте?!

— Чому не розумію? Але й ви зрозумійте мене. У мене ж робота!

— У мене теж!

— Мабуть, доведеться викликати стажиста… Відіб'є він у мене клієнтів, відіб'є. Моя літера один долар коштує. У мене реклама і ніяких рекламацій…

— Чув, чув, — відказав бородань. — Тому й зайшов до вас. Викликайте стажиста. Але посадите його он там, біля віконця. Хай на замовників дивиться, а не на ваш текст.

— Не на мій, а на ваш текст, — уточнив гравер і сховав долари в засмальцьовану руками бокову кишеню укорочених і підшитих темними нитками штанів. Опісля розвернувся усім своїм колись могутнім корпусом і чорним брудним пальцем почав крутити диск телефонного апарата. Зелені папірці стирчали з кишені, загрожуючи випасти на підлогу. Бороданю це не сподобалося. Він простяг руку і витяг їх назад. Спокійно й мовчки перерахував і половину поклав до своєї кишені. Гравер тієї ж миті

поклав на стіл телефонну трубку і сердито сказав:

— Не зрозумів фокуса! Ти що, кишеньковий злодій?

— Я передумав!

— Передумав?! — гравер уперше глянув на нього не з-під лоба, а широко розплющеними очима. — Але ж я набрав номер!

У трубці й справді хтось надривно горланив: "Алло! Натисніть кнопку! Вас зовсім не чути!"

— Скажіть стажисту, що хотіли сказати, а то він захрипне.

Гравер підніс трубку до вуха.

— Алло! Тепер ти мене чуєш? Не нукай. Це я. Почекай кілька хвилин, я зараз. — Він прикрив рукою слухавку і знову глянув на непроханого гостя розчарованими й широко розплющеними темними, як туш, якою він писав, очима — Я вас не розумію: ви то даєте гроші, то забираєте.

— Я забрав, як ви помітили, не всі. Роботу вашу я оцінив. Сорок доларів — аванс. Решту принесу о сімнадцятій. Бо де в мене гарантія, що ви потім...

— Ви маєте справу з солідною фірмою!

— Ви також!

— Що писати?

Бородань витяг з кишені ще один папірець. Тепер їх перед гравером лежало аж три, і всі різні. Перший аркушик нагадував граверові невідісланий лист. Гравер скосив ліве око і нашвидкуруч прочитав: "Дорога і мила моя матусю!!!" і три знаки оклику. Другий аркуш було написано іншою рукою. На третьому виднівся той самий почерк, що й на першому, але вже з іншим зверненням і текстом: "Дорога і люба моя Галинко!!!". Так само три знаки оклику. Далі йшов текст:

"Цю записку я пишу тобі перед смертю. Я прощаюся з життям і з тобою. Прощаюся через свого товариша, яким і передаю ці рядки... Ти не уявляєш, як я хочу жити... Наді мною висить пекуче прощальне сонце... Чисте голубе-голубе небо. Не рідне небо — чуже... Як би мені хотілося зараз уже не жити, а вмерти. Але вмерти на рідній землі. У твоїх обіймах, Галинко!.. Це все, про що я зараз думаю.

Цього листа пишу на коліні свого товариша. Він бачив у мене твою фотографію. Я попрохав його, якщо загину, щоб він одружився з тобою... На честь нашої спільної дружби. Він витяг мене з поля бою напівживого, і тепер я помираю у нього на руках. У цю критичну мить мого життя я, як більшість з нас, повірив у Бога. І я хочу вірити, що десь у безмежжі людські душі продовжують жити, тож і наші душі, може, колись зустрінуться, і я хоч у такий спосіб житиму разом з вами.

Цілую твої нецілувані мною уста. Я так тебе соромився, бо дуже тебе любив. Прощай і будь щаслива з..."

— Афганістан? — поцікавився гравер.

— Я плачу і за мовчання, — відповів бородань. — Будете багато знати — зовсім посивієте, — він кивнув на сріблясто-сиву зализану голову гравера.

Безногий нічого не відповів, раптом згадавши, що у нього в руках телефонна

трубка. Він приклав її до вуха і крикнув:

— Ти мене чуєш?

— Ну!

— Не нукай! Одягай свої капці, чи що там ти носиш, і одна нога там, а друга тут!

— У мене немає часу, — відповіла трубка.

— А в кого він є? Той, хто працює, ніколи не має часу, а той, хто байдики б'є, — не знає куди його подіти…

— Я байдики не б'ю.

— Займаєшся онанізмом! Кидай свою підзорну трубу й не підглядай, бо матимеш на горіхи! А отим молодятам у будинку навпроти я ще покажу, як день і ніч займатися коханням. Бач, роботу знайшли! Ніби їм ночі мало. Ти що, знову витріщився у вікно? Облиш негайно, а то скоро й ліве око з орбіти вилізе.

— Ну, добре, добре… Скільки можна мораль читати? Ви б їм краще почитали…

— Прочитаю і їм, якщо й далі тебе від роботи відволікатимуть. Знайшов професію… Наглядач… Зв'язки з Росією порвали… Тепер де тих тюрем набереш… А поки свої збудуємо, то й забудеш, що то таке каліграфія.

Гравер поклав трубку й глянув на молодого бороданя. Очі його світилися словами: "Ну, як я дав?!" Юнак сказав:

— Отже, із стажистом, бачу, домовилися?!

— Стажист — мій син!

— Мене це не цікавить. Мене цікавить лист! Пишіть звичайним пером. У вас є таке перо?

— У нашому універмазі все є! Чого нема на прилавках — знайдемо в підсобках!

— Зараз друга. Гадаю, вам дві години для двох десятків слів вистачить?

Гравер кивнув головою, не відриваючи очей від листа.

— Ви не те читаєте. Писати вам доведеться ось це, — показав бородань на записку, де невідомий звертався до дівчини Галі. — А почерком ось цим, — показав на листа, в якому той самий невідомий писав до мами.

— Все зрозуміло, — відповів гравер. — Не треба розжовувати. Чим писати?!

— Я вже казав — пером. Звичайним пером! — повторив бородань. Він раптом витяг із задньої кишені ножа й натиснув на кнопку. Ніж вистрілив гострим лезом. Гравер ледь помітно здригнувся, але й вигляду не подав, що його охопив страх.

— Писатимеш пером і ось ще цим. — Бородань присунув до себе маленьку фарфорову чашечку — очевидно, для кави — і полоснув по пальцю ножем. Кров затемніла на місці порізу. Він стиснув долоню і червона рідина повільно почала скапувати у фарфорову посудину.

— Можете починати, поки не засохла. Ну! — глянув бородань на гравера. Гравер сидів блідий, як мрець.

— Ви що, крові не переносите? Чи боїтесь?

— Я важко переношу кров. Після операції…

— Уявіть, що це червона туш. Тушшю пишете! Тушшю! Тушшю!

У голові гравера шуміло: "тушшю, тушшю", у скронях бився пульс. Бородань узяв ручку, сам вмочив перо у кров і мовчки подав його граверу.

Той почав писати: "Дорога моя Галинко!"... — проте рука не слухалася його. Літери виходили ніби й такі, як у листі, але були якісь спотворені, скалічені... Хоча загалом скидались на почерк оригіналу.

Поступово літери почали вирівнюватися, слова ставали чіткішими і більш схожими на каракулі, надряпані бороданем.

Бородань зазирнув граверу через плече і промовив:

— Коли хвилюєтесь, — правдивіше виходить. Він також хвилювався, коли писав.

— Хто він?! — вихопилося у гравера, який зразу ж і пошкодував про своє запитання. Знав наперед, що бородань може відповісти: "Не твоє діло. Узяв зелененькі й краще мовчи". Та молодик, тримаючи правою рукою долоню лівої, з якої цівкою струменіла кров, відповів:

— Друг написав коханій перед смертю. А я той лист загубив... Вкрали разом з дипломатом. Ось і відновлюю в пам'яті зміст листа, а ви відновіть почерк оригіналу. Я вас дуже прошу. В ім'я товариша. Загиблого товариша.

Гравер підвів очі й глянув на бороданя. Той дивився на нього відкритим поглядом голубих очей. "Начебто говорить щиро", — подумав гравер і в черговий раз вмочив перо у кров відвідувача.

Розділ другий

Вона була ще зовсім молода. Давно змирилась зі смертю сина. Незнайомець, який так несподівано підійшов до неї, коли вона стояла біля рідної могили, був, здалося їй, саме тим, кого вона чекала все життя. Він зупинився позаду неї, тримаючи в руці червону троянду, і вона, відчувши усім своїм єством, що за її спиною хтось стоїть, повернулась і глянула великими очима на нього згори вниз. Він тихо привітався, схиливши перед нею свою вже сиву голову.

— Прийміть мої найглибші співчуття, — стиха мовив невідомий, прочитавши ще раз напис на дешевому пам'ятнику з гранітної крихти, і напруживши мозки, визначив вік покійника, віднявши роки дня народження від дня смерті.

— Йому ще не виповнилося й двадцяти!

— Так. Усього місяць! Рівно місяця не вистачило, щоб відзначити двадцятиріччя.

— У вас ще є діти? — запитав він, поклавши троянду до підніжжя пам'ятника.

— Дякую вам, — сказала вона. — Ні, в мене більше немає дітей.

— Я вас тут бачу вперше. Я з тридцять другого сектора. У мене там донька похована. Донечка і дружина. Загинули в автомобільній катастрофі. На моїх очах. Солдат нас розбив. Стажист. Виїхав на головну, не пропустивши нас... Врізався на повному ходу. Я дивом уцілів і вижив. — Він показав на костура. — З того часу й накульгую.

— Отже, ви вдівець?

— Тепер вдівець. А ви? Пробачте за нескромність!

— Я також удова! — вона присіла на лавочку, запросила його. Він опустився поруч, витягнувши ліву ногу. Вона здогадалася: нога в коліні не згинається. Шукала подумки, що казати далі. Він теж мовчав, зовсім забувши, що коли нема чого казати, треба говорити про погоду. Про те, що цього року рання і тепла весна. Щоб, як торік, не вдарили квітневі морози. Не оббили цвіту. Бо знову не буде врожаю ні на яблука, ні на груші.

Першою порушила мовчанку вона, глянувши на його сиві скроні й зажурені очі, в яких, неначе у весняних озерцях у дні повені, стояли сльози, що, здавалося, ось-ось виллються через край. Гарні загнуті брови над озерцями очей нагадували мирних птахів, що піднялися в польоті над голубуватим плесом. Під рівним носом лежала чисто виголена верхня губа, яка своїми контурами повністю повторювала вигини брів. Не тонка і не товста, саме така, як треба. Трохи повнішою була нижня. В підборідді відчувалась якась лагідність, і їй раптом захотілося взяти його двома пальчиками і, співчуваючи незнайомцеві в горі, притягти до себе й поцілувати. Не від закоханості з першого погляду, а від співчуття.

— Мій помер від інфаркту. Серце не витримало смерті сина. Дуже вже любив його. Одержали похоронку в день батькових іменин. "Подарунок" з Афганістану. Наступного дня і помер, — вона провела рукою по ще чорному волоссі, що де-не-де вже переплелося ледь помітним сріблястим павутинням. Молоді й пишні її коси були зібрані ззаду у вузол, як це робить багато хто з жінок строгого виховання. На ній усе було строге і в міру. Стриманого покрою темна сукня, чорна шовкова хустинка, опущена на довгу гарну шию, чорні серйозні очі, рівненький носик і пухкенькі губи… Чи те від сліз, чи то від природи. Під очима трохи набрякло, але це зовсім не псувало її вроди, а, навпаки, надавало якоїсь зажури і мало таку притягальну силу, яку незнайомий одразу мимоволі відчув.

Він, здавалося, був зовсім вибитий з колії і не знав, що сказати. Спробував підтягнути під себе скалічену ногу й підвестися. Вона тихо мовила:

— Посидьте ще трохи зі мною… Якщо нікуди не поспішаєте.

Він хотів сказати: "З великим задоволенням", але вчасно зрозумів, що такі слова на кладовищі не зовсім доречні.

— Тепер уже мені нікуди поспішати… Якщо й поспішаю кудись, то тільки до них, — кивнув він на сусідній сектор могил.

— Туди не треба поспішати. Грішно, — мовила вона. — Бог сам знає, коли нас до себе забрати.

— Але чому такий несправедливий Бог? Якщо він є на світі…

— А ви не вірите в Бога? — вона подивилась на його опущені долу очі.

— Тепер зневірився, — спокійно мовив він, колупнувши палицею землю. — Бога нема. Принаймні справедливого Бога. Якщо ж він є, то дуже жорстокий.

— Чому ви так думаєте?

— А ви думаєте інакше?

— Саме тепер я повірила в Бога.

— Саме тепер?! — підвів він голову і пильно глянув на неї.

— Так, саме тепер! А чому ви дивуєтесь?

— Бачите, якби Бог забрав раніше мене, потім молодшу від мене дружину… Вона, мабуть, була ваших років… І подарував життя не мені, а доньці, я на тому світі сказав би йому: "Ти справедливий, Боже! Ти розпорядився так, як розпорядився б я".

— Я так не думала!

— А як думали ви? Мені здається, що я мислю логічно.

— Можливо, якщо брати нашу земну сутність. А якщо наші близькі вже в іншому світі живуть? Кращому, справедливішому, не такому брехливому, як ми? То хіба ж у такому разі Бог може бути несправедливий? Хіба ми не йому маємо дякувати за те, що він забрав на небо наших дітей? Мого доброго і чуйного чоловіка? Бог благословив їх по-своєму, щоб вони не мучилися так у своїй земній тимчасовості… Може, сам Бог, а не ми з чоловіком, подарував синові велику вічність — вічність його душі.

— Ви набожні?! — чи то запитав, чи то ствердив. Вона сприйняла за перше.

— Ні. Я невіруюча. Була. Виховувалась у піонерах, у комсомолі. Тепер я вірю в Бога. А не вірю в людей. У цих брежнєвих, андропових, черненків… В усіх, хто від жиру божеволіє, і коли їм уже зовсім сумно стає на старості літ, вони придумують війни. Я проклинаю Афганістан. Що ми на тій далекій землі загубили?! Що?! Ще кілька медалей і орденів для майбутнього генералісимуса треба було здобути?! Хіба ж це можна назвати життям?! Хіба ж тут Бог винен?

— Я не знаю! Не знаю, що вам і сказати… Мабуть, ви маєте рацію. Я також так не думав. У вас своя логіка.

— Може, ви зі мною пообідаєте?!

— Дякую, але я…

— Не соромтесь, будь ласка. У мене в термосі кава. З молоком. Є бутерброди з ковбасою й сиром, — вона взяла чорну сумку, що стояла по другий бік надгробної плити. — Я взяла й оцю пляшечку, — витягла чвертку коньяку "Тиса".

— Знаєте, я не п'ю.

— Я не пила також. Але після смерті сина і чоловіка, щоб трохи забутися, іноді випиваю, — чесно зізналася жінка. — Ви мене не осуджуйте. Я, на жаль, не вмію молитися. Але так хочеться забутися в молитвах. А я їх не знаю. У церкву йти соромлюсь. Боюсь, що сприймуть це за нещирість. І я щодня по-своєму молюся своєму Богові. Ви не повірите і, мабуть, сміятиметеся з мене, але своєму Богові я склала молитву сама. Саме тут, на кладовищі. І ця молитва належить тільки мені. Ви не вірите? — вона розстелила на столику чисту скатертину, складену вчетверо, виклала бутерброди, варені яйця, нарізану ковбасу, пляшку "Фієсти". — Ось тільки виделок не взяла. Але бутерброди можна їсти і так… Наступного разу я виправлю свою помилку. Ви тут часто буваєте?

— Майже щодня, — відповів він. — Здебільшого після роботи.

— Ви ще й працюєте?!

— Так, я бухгалтер. На автопідприємстві. Треба ж якось на хліб заробляти… Пенсія

по інвалідності мала.

— Відкоркуйте, будь-ласка, коньяк.

— Може, не треба!

— Давайте вип'ємо за дітей наших. За вашу дружину, за мого чоловіка.

— Ну, якщо ви так наполягаєте, то…

— Ви щось не доказуєте. По очах бачу.

— Я вам зізнаюсь. Але тільки вам. О, Боже, — сказав він. — Мій Боже! Ви не повірите, але їх убив я…

Розділ третій

На розі 42-ї стріт і Першої авеню висіло три щити з написами англійською, афганською і українською мовами. Йшов 1984 рік. Два молодих українці і афганець, очевидно їхній ровесник, у супроводі невеличкої юрби людей прибули на набережну Іст-Рівер саме тоді, коли закінчилось денне засідання в штаб-квартирі ООН і дипломати з усіх країн висипали на двір, сідаючи в свої лискучі "Форди" й "Кадилаки"; старший з прибулих, українець, заговорив про Афганську війну як авантюрну. Як війну, в якій не хочуть брати участі ні афганці, ні українці.

— Ось перед вами два сержанти Радянської Армії. Російська імперія, яка одягла тогу Радянського Союзу, прикриваючись облудним гаслом про єдиний радянський народ, продовжує дурити всі свої закабалені народи, які насправді перебувають у колоніальному рабстві. Росія, як і сімдесят, і сто років тому, все розширює свою територію. Сьогодні вона претендує на вільнолюбну країну Афганістан. Завтра їй захочеться загарбати Пакистан. Потім — Індію і, нарешті, пробити ще одне імперське вікно — вікно до Індійського океану, щоб після цього заявити усьому світові, що Індія — споконвічна російська земля, яка свого часу була захоплена британськими загарбниками, які принесли в цей чудесний полуденний край тільки горе, злидні і дике визискування.

Потім узяв слово другий українець — сержант Радянської Армії. Він прочитав написаний кимось текст і повторив майже те саме, тільки своїми словами. До сказаного додав:

— Тільки наївні політики тих країн, які не стикалися з підступною політикою загарбницької Росії — цієї останньої на землі імперії, можуть довіряти їй, вірити в її месіанство, вірити в те, ніби вона несе всьому людству у вигляді комунізму і дружбу народів, і рівність, і братерство. Це порожні слова, за якими приховується підступність, хитрість і вічна зрада інтересів усіх народів, які ходять у радянському ярмі. Ми, солдати, які пройшли пекло Афгану, знаємо, що криється за лицемірним обличчям імперії. Народи світу! Згуртовуйтесь навколо великої Америки, ім'я якої — справжня свобода і незалежність представників усіх народів. Дайте відсіч всесвітньому імперському блазню, що удає з себе в штаб-квартирі ООН благочестиву овечку, час від часу показуючи вовчі ікла. Згадайте південнокорейський літак. З яким цинізмом і жорстокістю він був знищений! Афганістан — також смерть. Смерть усьому людству і

віковічне рабство тим, хто ще вірить Росії... Кого ще не навчила історія Росії. Її підступність, її ненажерливість і її чінгісханська жорстокість. Пам'ятайте: там, де ступив російський чобіт, з того часу там уже російська земля... Це їхнє кредо, це їхня політика... Політика, яка йде від хана Батия: "Там, де ступив мій кінь, — там моя земля". Не вірте ні слову нащадкам хана Батия і Чінгісхана...

Третім на імпровізовану трибуну вийшов афганець. Він казав, що Росія забула уроки історії. Вона забула, що вже силкувалася завоювати Афганістан... У XVIII і на початку XX століття. Тоді їй, як тепер, не загрожували ракети США, чим вона нині виправдовується. Чим колись це скінчилося для російських імперіалістів — відомо. Закінчиться цим і тепер. Ми свято віримо і клянемося своєю кров'ю! — Афганець розірвав на собі сорочку, полоснув себе по грудях ножем і, взявши щіточку, на високій білій стіні кров'ю написав: "Афганець не стане російським рабом!" Поруч нього, очевидно, представник Югославії, виводив червоним фломастером: "Свободу Косову".

Натовп поступово розходився. Охоронці пильно стерегли двох українців і афганця. Хтось просив автограф, підставляючи куплену у кіоску-візку листівку, хтось фотографував. Водій з представництва української місії за вказівкою якогось опецькуватого типа залишив кермо автомобіля і попрямував прямо в натовп. Він підійшов до одного з українців, привітався. Сказав, що також з України. Що втік нещодавно з корабля і попросив тут політичного притулку. Запитав, як прізвище. Колишній сержант відповів:

— Дізнаєшся з преси!

— Може, земляки?

— Якщо з України, то земляки, — колишній сержант відвернувся. Супроводжуючий щось йому сказав, обидва українці з афганцем пішли до автомашини. Водій з української місії з офіцерською виправкою пройшов повз сержанта-оратора і з спритністю одеського кишенькового злодія непомітно засунув йому в кишеню записку. Хтось клацнув фотоапаратом. Один з журналістів, помітивши дії водія, щось сказав сержантові. Той засунув руку в кишеню і витяг звідти записку. Українською мовою там було написано: "Сука! Не здох на полі бою — здохнеш, як пес, під американським парканом. У нас довгі руки. Дотягнуться і до твоєї шиї".

Сержант спалахнув і віддав її старшому, звертаючись до американця українською мовою. Американець, мабуть, українського походження, спокійно прочитав записку і голосно сказав:

— А ми ті руки скоро вкоротимо! І отямитися не встигнуть! їх покарає і Бог, і світ! — він пропустив попереду себе супутників, зачинив дверці, і авто, розвернувшись, покотило по набережній Іст-Рівер.

Розділ четвертий

Кабінет № 19 на другому поверсі Спілки письменників України нагадував всесвітній географічний центр. Ще на першому поверсі стрілка, різко піднята на щиті угору, вказувала: "Оргкомітет у кімнаті № 19". Така ж стрілка дублювалася і на другому

поверсі.

Чисто виголений чоловік велетенського зросту зі шрамом на лівій щоці чи то від фінки, чи то від кинджалу, переступив поріг цього живого людського вулика.

— Я хотів би бачити когось із членів оргкомітету Всесвітнього форуму українців, — голосно заговорив він.

Дві миловидні жіночки, які сиділи біля столика, що притулився до кахляної грубки, мовчки показали на великий стіл, де сидів середнього зросту чоловік; волосся в нього, здавалося, вкрило все обличчя, а не тільки голову.

— Який саме? — перепитав чоловік зі шрамом, нахилившись до однієї з дівчат.

— Он той, з чорною бородою! Він співголова оргкомітету.

— Як його звати?

— Пан Павло!

— А як по-батькові?

— В українців не прийнято називати по-батькові. То від Росії до нас прийшло. Кажіть: пане Павле!

Велет зі шрамом підійшов до столу, привітався. Співголова попросив його зачекати хвильку — саме приймав делегацію американських українців з штату Флорида.

— А ось наші з Мюнхена, Гонолулу, Коста-Рики, — говорив тим часом співголова, звертаючись до якогось журналіста. — Навіть з Нової Зеландії є. З острова Фіджі. Із шістдесяти п'яти країн світу прибули українці. Найбільше — з Штатів, Канади, Австралії і Німеччини. Словом, охоплена вся планета. Обидві земні півкулі. Мені важко сказати, в якій країні не живуть українці. До вчорашнього дня гадали, що немає їх в Японії. Та є й там. А український поет-мандрівник Василь Єрошенко свого часу став навіть класиком японської дитячої літератури.

— Дякую за інтерв'ю, — мовив журналіст, тримаючи невеличкий магнітофон перед самісінькою бородою співголови оргкомітету.

— Будь ласка. Яку ж ви газету репрезентуєте? — потискуючи руку журналістові, перепитав пан Павло.

— "Санді таймс".

— О, дякую! А ви звідки? — підвівся він, подаючи руку людині зі шрамом.

— Ми ваші сусіди.

— Сусіди? Польща, Румунія, Угорщина, Росія, Білорусія?

— О, ні, ні, — посміхнувся ніби самим шрамом велет. — Ми ваші інші сусіди. Засідаємо в колишньому приміщенні колишнього Центрального Комітету компартії України…

— Колишньої компартії, — уточнив співголова.

— Ви сидите там, де Комісія Верховної Ради України?

— Ні, ми — афганці. Комітет воїнів-афганців. — Чоловік зі шрамом поклав перед співголовою папірець, надрукований на машинці. — Ось прочитайте, будь ласка. Ми всі протестуємо.

— Протестуєте? Проти чого?

— Проти виступу на форумі Миколи Мазура!

— Не зрозумів? — подивився на велета співголова оргкомітету. — Поясніть конкретно.

— Там у листі все сказано!

Юнак, що сидів за третім столом ліворуч від співголови Всесвітнього форуму українців, підвів голову і пильно почав придивлятися до відвідувача зі шрамом. До його насуплених брів, злих очей і трохи скривленого хижого рота. Прислухавшись до його гортанного голосу, він зрозумів, що десь колись уже чув його. Може, юнак нічого й не згадав би, якби несподівано не блиснув у руці людини зі шрамом папірець... Звичайнісінький білий аркушик паперу, на якому стояло: "Всесвітньому форуму українців. Ми, учасники афганської війни, сьогодні дізналися, що з Сполучених Штатів Америки на Всесвітній форум українців прибув Микола Мазур, який збирається виступати з промовою. Ми, афганці, розцінюємо його виступ як провокацію і у випадку надання йому слова оголосимо протест і проведемо пікетування палацу "Україна", де проходитиме цей форум у День Незалежності нашої держави..." Далі йшло п'ять чи шість підписів.

— Нічого не розумію! По-перше, ще ніяких списків на виступ в оргкомітеті немає. За винятком доповідачів. По-друге, я не розумію, чому не може наш воїн-афганець з Америки виступити на форумі.

— Він зрадник! — коротко кинув молодик зі шрамом.

— Зрадник?! Зрадник чого? Наскільки нам відомо, він виступав у штаб-квартирі ООН з протестом проти авантюрної війни в Афганістані ще тисяча дев'ятсот вісімдесят четвертого року.

— Не в штаб-квартирі ООН, а біля штаб-квартири ООН.

— Припустимо. Але він протестував проти тієї злочинної війни. Протестував нарівні з Сахаровим, українськими дисидентами, політв'язнями...

— Він зрадник! Він кинув нас на полі бою і перебіг на бік ворога...

Імпульсивний і гарячий співголова оргкомітету спалахнув, як сухий порох:

— Давайте з позиції сьогоднішнього дня з'ясуємо, хто кого зрадив: імперія його, чи він імперію. Російська імперія обдурила його, кинула на афганську землю, запевняючи, що там вони виконують священний інтернаціональний обов'язок. Чи не так? Але наша Вітчизна тут, на Україні. І на тих рубежах ми нічого ні тоді, ні тепер не загубили!

— Але військовий обов'язок... Якби ми всі перейшли на бік ворога... Опинилися в Америці... Живі, здорові, не скалічені, вступили в Гарвардські університети... Що сталося б тоді?..

— Нічого! Сталося б те, що й сталося. Тільки раніше. Обдурені, розстріляні, скалічені — лишилися б живими і хоча б з того берега Атлантики зрозуміли: афганська війна — авантюрна війна душевнохворого кремлівського каліки.

— Як знаєте. Ми свій протест подали. У випадку виступу Миколи Мазура ми...

Співголова уже не слухав його. Знервовано схопившись із місця, він міряв кабінет і повторював: "Ти бач, зрадник. Мозки поперевертались. Вони ще й досі воюють в ім'я

неіснуючої імперії. Раби, покидьки, грязь Москви... Обдурені, скалічені, нещасні, психічно травмовані..."

Несподівано до пана Павла підійшов юнак, що мовчки прислухався до їхнього діалогу. Він торкнувся руки співголови і тихо сказав:

— Пане Павле, я, здається, цього типа знаю... Власне, мій батько знає. Тоді у нього шраму на щоці не було. Він був з бородою. Мій батько гравер. Добрий гравер. Найкращий у Києві. Афганець тоді був з бородою.

— Ну й що. Мені яке діло: з бородою чи без бороди... І до чого тут твій батько?

— Але ви послухайте...

— Мені ніколи слухати... Ви краще сувеніри карбуйте і не робіть помилок. У мене он засідання розпочалося півгодини тому, а я ще тут діалоги проводжу.

Співголова хряпнув дверима і вийшов. Стажист безногого гравера поглянув йому вслід і взявся за електроперо. Увімкнув його в розетку, і воно сріблясто побігло по сувенірах, залишаючи ще більш сріблястий слід у вигляді гарних каліграфічних літер.

Розділ п'ятий

Над Нью-Йорком повисла багряна осінь. Таку осінь тут можна було бачити тільки в районі Рівердейлу, де тимчасово знайшов пристанище Микола. Маленька кімнатка на першому поверсі безжально підігрівалася електромереживним сплетінням під підлогою. Сухе і гаряче повітря начебто піднімалося крізь підлогу й маленький штучний килимок, проходило крізь нього і повисало під стелею.

Микола дивився у вікно. Смуток і ностальгія, що не давали йому останнім часом спати, переплелися у сірих і довірливих очах.

На деревах багряніло листя. Таке червоне й таке тремтливе, як ніде в світі. Він ніколи не думав, що тут, на околицях Нью-Йорка, стільки зелені. Стільки цього яскраво-багряного листя. Він зовсім іншим уявляв Нью-Йорк. Саме таким, з яким зустрівся на розі 42-ї стріт і Першої авеню, куди його колись привезли представники українського уряду в екзилі. Він не знав тоді цього слова — "в екзилі". А що воно означає, питати чомусь соромився. Хоча інтуїтивно здогадувався. Уряд у вигнанні. Він тут вперше про це дізнався: український уряд в екзилі! Ще з 1918 року. Отже, наша держава існувала. Уряд її жив. А як же тоді Радянський уряд? Чому наша преса мовчить, що й у нас два уряди? Як у Китаї, Камбоджі, Афганістані... Виявляється, в ООН є тайванський уряд, що представляє уряд Чан-Кайші, є уряд камбоджійський — Пол-Пота, є афганський — некомуністичний уряд, і є український уряд в екзилі.

Чому ж мовчала про це наша преса? Чому він ніколи про це не чув? Багряне листя манило до себе. Приваблювали високі могутні дерева, що, мабуть, зустрічали ще Колумба. Він підійшов до газової плити, зняв з центральної конфорки завжди гарячий чайник, взяв склянку, насипав кілька ложечок розчинної кави в гранулах. Він раніше ніколи такої не бачив. У Союз привозили найдешевшу. Таку, яку тут п'ють тільки індіанці. Залив її гарячою водою, додав з пакетика солодкого молока. Випив.

Голі стовбури дерев, що росли прямо під його вікном, чимось нагадували

роздягнених дівчат на Атлантичному узбережжі. За вікном стояла пізня осінь. Було холодно. Дерева тремтіли на вітрі, і їм, особливо голостовбурим, хотілося, здавалось, покритись корою, вкутатись і заснути на зиму. Цікаво, яка тут, у Нью-Йорку, зима. Чи така ж як у нас? Чи інша? Він прибув сюди рано навесні. Дерев тоді навіть не бачив. Тільки на Манхеттені, коли його везли з іншим колишнім воїном-афганцем до штаб-квартири ООН, він помітив кілька дерев, осяяних електричними лампочками. Стовбури їх обтягувала гумова сорочка. Згодом він дізнався, що ці рідкісні дерева, посаджені у великій нью-йоркській скелі, у такий спосіб оберігають від собак і пізніх перехожих. Але все одно вони всихають. Проте їх і після цього не викорчовують, не зрубують, а чіпляють гірлянди золотавих або срібних лампочок і ввечері засвічують. Дерева тоді стають надзвичайно своєрідними і начебто живими, хоч і мертвими. Або, навпаки, мертвими, але живими.

— Як я! — зітхнув він. — Як я, мамо! Як я, Галинко!

Він підійшов до ліжка під самим вікном, зняв з тумбочки фотографію мами.

— Як дівчинка. Така, як Галинка. Ровесниці. Смішно. Мама і наречена. Моя наречена. Ровесниці.

На цій фотографії мамі саме виповнилося вісімнадцять років, стільки ж зараз років його… ні, вже не його Галинці… Невже-таки вислали похоронку? Невже вислали? Він поставив фотокарточку мами на тумбочку. Накинув на плечі голубу курточку і вийшов із дому.

Над Рівердейлом згущалися хмари. Важкі, сіро-темні і страшенно густі, як брудна вата з їхніх солдатських бушлатів, яку виривали, пробиваючи тіло наскрізь, афганські кулі. Пам'ятав, що самому йому виходити категорично заборонено. Що саме тут, у районі Рівердейлу, живуть цілими сім'ями представники радянських посольств: України, Білорусії, Союзу…

Росії тоді не існувало. Формально не існувало. На Росію казали — Союз, а преса писала про Союз просто — Росія. Насправді так воно і було.

Він завернув подалі від майдану біля чотирнадцятиповерхового будинку. Представники Радянського Союзу при ООН, які в ньому жили, називали його Білим домом. Там була також російська школа, в якій навчалися не лише російські, українські, білоруські діти дипломатів, "прикордонників", як тут називали працівників кадебе, а й діти усього соцтабору — монголи, чехи, болгари, поляки… Усі вивчали російську мову. Мову, яка має витіснити з планети англійську і заполонити весь світ. Єдину мову, єдиний народ, який переможе усіх в цьому світі. Світовий соціалізм. Експортовані революції з вищих партійних шкіл Москви розсипали ті іскри разом з доларами по всій планеті і ті революції спалахували, як порох, витрушений з гільзи патрона на гарячу плиту, в Азії, Африці, Латинській Америці.

Вулиця Філстона, якою йшов Микола Мазур, називалася тут ще вулицею Зодчих. Так само називалася і його вулиця в Києві, на Південній Борщагівці. Тільки він бачив і різницю. Там, у Києві, на вулиці Зодчих, як гриби після дощу, виростали багатоповерхові негарні будинки з примітивними інкубаторними вікнами, однотипними

балконами, увішаними кальсонами, трусами, різною білизною, що звисала над трамвайною колією.

Інша справа тут, на вулиці Філстона — два ряди одноповерхових будиночків. Одноповерхових і всіх різних, неначе конкурсних — чий кращий... Тут жили, казали, багатії. Кожний з них оригінальничав. Таких чепурних і таких гарних будиночків Микола раніше не бачив навіть у сні. Якби й хотів побачити. Просто він ніколи такої краси не зустрічав. Як же вони могли відбитися в сновидіннях? А поки що сняться якісь химери... Привиди, химери, потороча... Раптом йому захотілось оглянутися. На тихій вулиці, де не було жодної живої душі, йому здалося, що він чує кроки. М'які, кошачі, підступні... В Афганістані його вчили дивитися смерті в очі. Він різко повернувся і майже ніс у ніс зустрівся з вишкіреними прокуреними зубами й скривленим ротом. З маленькими очицями й чорним беретом. Він запам'ятав цю облізлу голову. Спітнілий рідесенький чуб непевного кольору, що злипався від поту. Вони уже зустрічались. Так. Під час його виступу на розі 42-ї стріт і Першої авеню. Шофер. Землячок. Це він тоді непомітно підсунув йому в кишеню записочку. Одеський злодюжка. "Сука!" Шофер повторив це слово, додавши:

— Ну що, сука, попався? Я за тобою не одну добу слідкував. Ти гадав, що сховався? Від мене не сховаєшся, — вишкірив він прокурені зуби, показуючи з-під поли куртки з навмисно прорваної кишені пістолет з глушником.

— Цього ти ще, здається, не куштував, га?

Миколу пройняв не страх. Він уже не одному дулу дивився в очі. Пройняла лють. Він пам'ятав очі "друга" зі шрамом на щоці. Вони тоді стояли перед його поглядом такі самі — хижацькі. "Друг", коли вони були в секреті, вистрілив йому прямо в живіт без глушника. Вистрілив раз, другий, третій... Микола відчув, як його обпекло, потім відкинуло назад. А тоді сонце в небі над Афганістаном попливло за горизонт і за горизонтом упало. Після того випадку життя для нього втратило сенс. Він і тепер не дуже ним дорожив. Микола зціпив зуби, стис кулаки і ступив крок уперед...

— Ах ти, жовта вонючко... Паскудо кадебістська... Я таких, як ти, уже бачив... — Він ступив ще крок назустріч своїй черговій смерті. У душі молив тільки про одне — щоб перед пострілом встигнути схопити цього гнилозубого за горлянку і в смертній агонії задушити. Аби тільки вистачило сил устигнути. Одна, дві, три секунди... Як вічність і як мить. Він зробив ще один крок... Ще секунда... Чи не схиблю... Чи схоплю за шию Чорний берет... Берет упав з голови... До Миколи дійшло...

— Ну-ну, ти, божевільний! — почув він голос. — Ви там в Афгані всі подуріли. Стій! Ще крок і стрілятиму! Останнє попередження!

Кров відхлинула в Миколи від скронь. Стало важко дихати. Свинцем налилися повіки. В очах потемніло... По листю дерев ударили перші важкі краплини. Впали на плечі... Микола глянув на "шофера". Маленький, миршавий, плюгавий, підлий... Здатний на все!

— Де вас підбирають таких? Підгодовують! Дають у руки ножі, пістолети, автомати!

— Ти от що — затули писок, якщо хочеш жити, — тихо мовив Чорний берет,

оглядаючись на темно-синій "Кадилак", що виїжджав із сусідньої брами, обладнаної дистанційним управлінням. Висунувши маленький квадратик, затиснутий у руці, господар, не виходячи з автомашини, зачинив ворота.

Миршавий запропонував пройтися. Микола знав, чим усе це скінчиться. Тим, чим і в Афганістані. Пострілом у живіт, у спину, в голову. От тільки коли? Він не схотів тікати, але й стрибнути на цього плюгавенького також не міг. Берет тримався на відстані.

— Тобі наказали передати, — повів "шофер" далі, коли "Кадилак", обминувши їх, повернув у напрямку Нью-Йорка, — якщо ще раз розтулиш свого дурного рота — затулимо ось цією штукою, — показав він пістолет. — Врятувався від Афгану — сиди й не рипайся! Бо твоя мамочка... Чуєш, мамочка одержить похоронку наступного ж дня. Зрозумів?

— Так, мама...

— Так, мама думає, що ти захищаєш честь Вітчизни у горах Афганістану.

— Це правда?! Ви не повідомили її про мою смерть?

— Не повідомили, але повідомимо. Якщо... Якщо не затулиш свій писок.

Миколі раптом стало страшно. Невже це правда? Невже вони здатні на таке? Невже не повідомили матір про мою смерть?

"Не повідомили... Не повідомили, чуєш, не повідомили", — вистукував пульс у його скронях. Він брів до свого будинку наче крізь туман, з секунди на секунду, з хвилини на хвилину чекаючи пострілу в спину. Коли, де, за яким рогом?

...Пострілу Микола не почув. Відчув тільки якийсь удар. Точнісінько такий, як тоді, в Афганістані. Тільки цього разу не в живіт — у спину... Ударило тільки раз, другий раз він ударився об голий стовбур платанового дерева... Отже, всього кілька кроків не дійшов до свого порогу... А чи до свого? Вдруге свої розстріляли на чужій землі...

Розділ шостий

Вона розглядала себе в дзеркалі. Тіло, смагляве, гарно налите, здавалося їй надто жіночим:

— Я все-таки ще гарна...

"Дуже гарна. Ти просто красуня! Ти подивись, яке в тебе тіло. Які в тебе стрункі ноги, повні стегна, тонка талія, тугі груди. Якби не сивина, то зійшла б ще за двадцятип'ятирічну дівчину".

— Мене й так приймають за дівчину, — вголос відповіла внутрішньому голосу. — Пам'ятаєш той вечір, коли я поверталася з кіно і тих троє хлопців казали так, щоб я чула: "Давай переженемо ту дівку. Подивись, яка в неї пичка, фігурка, які ніжки!" І вони перегнали. Та засоромились. Хтось із них упізнав мене і сказав: "Це ж Миколина мама!" "Якого Миколи?" "Ну, афганця... Мазура... Того, що загинув в Афганістані. А ти — дівка... Ходімо швидше... Микола ж мій ровесник". "То й що? Он я читав, в Англії, здається, в Бірмінгемі, оголосили конкурс на кращі жіночі ноги". "То й що?" "А нічого. Думаєш, хто в тому конкурсі виграв? Сімдесятирічна бабуся". "По фотографії? Як була

ще дівкою?" "Сам ти дівка. По натуральних ногах". "Цього не може бути"…

Вона повернулась боком, глянула на себе і поставила ще одне дзеркало. Ззаду.

"Ти збожеволіла чи закохалась?! — запитала сама себе. — Мабуть, і те, й друге, — відповіла. — Ну чому таке тіло пропадатиме?! Ну чому? Чому вона не може приносити комусь насолоду? А якщо він і справді кохає мене? Кохає по-справжньому?"

"Ти віриш чоловікам? Не встиг своїх поховати — уже й закохався. Але ж минуло більше року… Минуло півтора року… "Чекають і довше?!" І я чекала б, якби знала, що повернуться… Але ж знаю, з того світу не повертаються. Кого ж чекати? Кого? Ну скажи мені! Чого ж ти мовчиш?". "Мамо, я не мовчу. Я не мовчу, мамо!" — Раптом у її два внутрішні голоси вплівся третій, синів. їй зробилося так моторошно, що аж коси заворушились від страху. Хтось наче обпік її своїм поглядом.

Кров ударила їй в обличчя. Поза шкірою сипонуло морозом. Стало нестерпно душно і ніяково. Вона швидко вимкнула світло і глянула у вікно. Хтось припав обличчям до нижньої шибки і не спускав з неї погляду. Вона так і вклякла на місці. Тіло забилось у лихоманці. Поволі підійшла до вікна. Силует не щезав, намагаючись вловити її порух, її тінь. Вони дивились одне на одного: силует невідомого і вона, гола посеред кімнати. Раптом почулось вуркотіння мотора. У двір в'їжджала автомашина. Тінь біля шибки ворухнулась і раптом… і раптом… Боже, що це з нею?! Раптом золотий сніп автомобільних фар вихопив з темряви обличчя біля шибки… Це обличчя належало її синові… Вона заплющила очі, зойкнула, впала, як підбита птиця, і знепритомніла.

Постать відійшла від вікна. Пропустила повз себе автомобіль і, тихо ступаючи по покоробленому від дощу і морозів асфальті, побрела у ніч.

Мати лежала біля розбитого дзеркала, кілька осколків товстого скла упало їй на обличчя, залишивши глибокі порізи, з яких цебеніла кров, збираючись маленькою калюжкою на персидському килимі, подарованому їй після смерті сина його афганцями-однополчанами.

Розділ сьомий

У двері тихо постукали.

— Заходьте! — запросив мешканець номера. Потім підвівся і голосно гукнув: — Пробачте, будь ласка, пліз. Я й забув, що двері вже зачинив. Задумався. — А внутрішній голос прошепотів: "Не відчиняй". "Як не відчиняй, я уже обізвався". "Але дванадцята година ночі". "Та це ж свої. У радянські готелі після двадцять третьої години сторонніх не впускають". Микола прибрав зі столика обгортки жувальних гумок, щоб не подумали, ніби він грається жуйками, вкинув усе разом з банановими шкурками в кошик для сміття й гукнув ще раз:

— Я вже йду. Йду! — відчинив він двері.

— Хай! — мовив середнього зросту бородатий чолов'яга непевного віку зі шрамом на щоці. Другий позаду нього, високий, кульгавий, з побитим віспою неприємним і злим обличчям, тільки кивнув і підозріло оглянув кімнату.

Микола дивився на них спокійно. Зачинивши двері, він намацав у кишені пістолет.

Куплений уже тут, в Україні, за сто доларів. Хоч той і був газовий, але все-таки надавав якоїсь впевненості. Запросив непроханих гостей сісти. Сам сів на бильце крісла, щоб почуватися господарем і дивитися на них згори вниз. Кульгавий сів на стілець. Той, що зі шрамом, потонув у м'якому фотелі.

— Непогано, бачу, влаштувався, — почав він. — Номер люкс. Платиш доларами? Чи дерев'яними? Пізнаєш?

— Я тебе, мерзотнику, все життя пам'ятатиму.

— Спокійніше. Воно може виявитись не таким довгим, як ти гадаєш. Мене, між іншим, звати Альберт. Алік, як ти мене колись називав.

— Не діждеш.

— Сенк'ю! Здається, так у вас там, в Америці, кажуть? Бачу, упізнав. Дуже радий. Тоді без вступу й поговоримо… У тебе скільки разів стріляли з короткої відстані? Мовчиш? Можу нагадати: двічі. А Бог, знаєш, любить трійцю. Так от, як третій раз стрілятимемо, тоді точно уже ляжеш у свіжовикопану могилу… З тебе ж узяли в Нью-Йорку слово, що ти ніколи тут, в Україні, не з'явишся. Ні тут, ні там не розтулиш пащеку. Чому ж з'явився?

Микола мовчав, не виймаючи руки з правої кишені штанів.

Альберт це побачив, але вдав, що нічого не помітив.

— Ти дав слово!

— Кому?

— Чорному берету! — нагадав Кульгавий. — В районі Рівердейлу, недалечко від вулиці Філстона.

Микола зміряв Кульгавого поглядом, що аж світився від гніву. Страх, як і минулого разу, в нього як рукою зняло. Ще мить — і він не ручається за себе. Зараз полетять стільці, перевернеться стіл, тріскне ця палиця з собачим набалдашником, розколеться рама вікна і один за одним непрохані гості вилетять прямо на Хрещатик з восьмого поверху… Він навіть вийняв руку з кишені, випустивши пістолет. Кульгавий зробив спробу підвестися, підтягнув ногу трохи до себе. Він уперше побачив в очах афганця блиск ненависті…

— Кому я дав слово? — Микола випростався на повен зріст.

— Спокійно! Пліз! — попросив Кульгавий. — Не дав, то, може, нам і збрехали.

— Не збрехали! Не збрехали! Отже, це ти, виходить, так підло вистрелив тоді мені в спину! Ти! Чорний берет не був здатний на це. Ви хотіли ним тільки прикритись.

— Що було, те загуло, — знову заговорив Альберт. — Я хотів би, щоб ти зрозумів одне. Тепер на твоїй шиї зашморг затягнеться ще дужче. Щоб ти не гарячкував, одразу скажу: твоя мама і твоя колишня Галя — в лікарні. В одному відділенні. І винен у цьому ти! Зрозумів? Ти з'явився, як привид. Ти зазирав до матері у вікно!

— А ви мене в цей час підло освітлювали. Першого разу, я гадав, автомашина в'їхала у двір випадково, а вдруге зрозумів… Фари — це ваших рук справа.

— Розумний ти… Нічого не скажеш. Здогадливий. Недаром кажуть, тепер у Гарварді навчаєшся. А оскільки здогадливий, то здогадаєшся, чого ми й зараз до тебе

прийшли. На форумі ти виступати не будеш. Убивати тебе ми також не збираємося. Нам твій труп не потрібний. Живеш ти тепер під іншим прізвищем. Після того, як твої бандерівці виходили тебе в своєму госпіталі, ти з обрію давно щез — для мами, для Галі. Тільки не для нас... Як, на твою думку, хто цей чоловік із жовто-блакитним значком на лацкані піджака? — показав він на свого товариша.

— Кадебе.

— Помиляєшся. Служба безпеки України. Він навіть присягу прийняв на вірність Україні. Старі кадри зберігаються. Досвід, професіоналізм...

— Здогадуюсь!

— Отже, ти здогадливий... Труп твій, як я вже казав, нам не потрібний. Живий ти нам тут, в Україні, теж не потрібний, навіть тимчасово. Ще почнеш коники викидати... Оце, до речі, ти правильно зробив, що витяг руку з кишені. У тебе там що, кольт, браунінг? Ну, це твоя справа. Так от, ми тобі прийшли нагадати: мама, твоя мама, і Галя в лікарні в одному відділенні. У мамочки відібрало руки й мову. Ось до чого твій непослух довів... Привиду з себе корчити... Воскреслого з мертвих! У Галі передчасні пологи.

— На одного негідника в Україні стане менше.

Борода пропустив це повз вуха. Заговорив Кульгавий.

— Чорного берета ти пам'ятаєш?

— Пам'ятаю.

— Чорний берет теж своєї давньої професії не облишив.

— Убивця?

— Ні, він тепер грає у більш благородні ігри. Видає себе за приватного сищика. Ми покажемо твоїй мамочці, як він розстрілював тебе, її синочка. Ти ще в афганській формі.

Кульгавий кинув на стіл кілька фотографій... Микола й бровою не повів. Він зрозумів усе...

— Так от, пане Привиде, — вів далі Кульгавий, — якщо ти хочеш, щоб твоя матуся розробляла язик і лікувала руки, візьми напам'ять ось ці фотографії. Автограф, якщо треба, ми від Чорного берета привеземо. А ось квиток на твоє ім'я. Бачиш, ми його придбали, навіть не маючи твого паспорта. А що означає купити квиток у колишнього "Аерофлоту" без документа, сам розумієш. І хто його так може купити.

— Вилетиш уранці, — додав Борода. — "Люфтганза"... Гарна авіакомпанія. Надійна. У Франкфурті заправитесь, а там і до Майямі. У Майямі тебе зустрінуть наші земляки.

— Землячки!

— Хай так! Передаси їм привіт і ось цю валізу. Ну, а тепер бай-бай! Рівно о шостій ми будемо біля виходу з готелю. Тебе, як персону нон ґрата, один з нас супроводжуватиме до Франкфурта. Мабуть, тобі захочеться зателефонувати в товариство "Україна"?.. Знаєш таке товариство? Так от, кадри там, окрім їхнього голови, ніхто не поміняв. Я хочу сказати — наші кадри. Так що керівництву товариства "Україна" привіт у письмовій формі. Не хочеш писати? Напишемо самі... Знаємо, у кого

почерк підробити. Щоб людина, яка закінчує Гарвардський університет, не сушила голову, подаємо зразок: "Шановні панове! У зв'язку… і так далі… вимушений негайно виїхати. Дякую за гостинність. Виступити, на жаль, на Всесвітньому форумі українців не зможу". Від себе додамо — і в пресі Америки також не зможеш. Зрозумів? А тепер бай-бай!

Розділ восьмий

Він чекав її біля центрального входу військового міського кладовища. Годинник показував двадцять хвилин на тринадцяту. Але її, завжди пунктуальної, не було.

Мабуть, купує квіти. Вона кожного разу купує на могилу синові квіти, і він завжди їй нагадує, що не треба витрачати стільки грошей, переплачуючи спекулянтам. Адже в них на роботі — справжнього місця роботи він не називав — є свої оранжереї, де він завжди виписує їх за собівартістю.

Це її ображало. Особливо слова "не треба витрачати стільки грошей". Адже це квіти на могилу її сина. Її єдиного сина… Вона, а не хтось купує квіти їй, щоб покласти на могилу. На могилу сина.

Він ще раз глянув на циферблат. Стрілка завершувала годинне коло. А вони ж домовились трохи раніше вийти з роботи, щоб усю обідню перерву посидіти зі своїми родичами, які передчасно пішли з життя. Обоє дали на останній зустрічі слово: віднині і назавжди обідати разом з усіма… З усіма… З душами мертвих… Дивно… і чи правильно? Ні він, ні вона не були в цьому впевнені.

— Ми зовсім забули звичаї свого народу, — казала вона. — У нас тепер ні традицій, ні звичаїв, ні історії, ні державності…

— У колоній завжди так! Імперія диктує своє! — кривив він душею.

При цих словах вона оглянулась і подивилась навколо. Чи ніхто не чує їхніх слів. Злякалась за нього. "Це ж бо яку треба мати сміливість таке сказати. Он він який". У їхньому секторі кладовища сиділа тільки маленька, висушена роками і життям, згорблена бабуся. Вона часто просила біля центрального входу милостиню, а обідала на чиїйсь могилі. Мабуть, там лежала близька їй людина. Можливо, чоловік, а, може, син чи донька. Одного разу вдова хотіла підійти до неї, дати чогось смачненького і заодно подивитися, хто ж у тій могилі, але засоромилась, подумавши, що це було б нещиро: даю хліб, аби дізнатися, біля чиєї могили сидить бабуся. Так і не підійшла… Він відчув, що розболілася в коліні нога. Присів на лавочку, але через кілька хвилин підвівся, потім знову сів. Прибув катафалк, за ним два невеличкі автобуси. Привезли покійника. Розпорядник вистрибнув з попереднього автобуса, про щось запитав копачів і попросив назвати сектор. Адміністратор, точніше черговий по кладовищу, назвав. А коли розпорядник узяв чорну з білими літерами табличку з прізвищем небіжчика, черговий, сівши на лавочку поряд з чоловіком, який чекав удову, поскаржився:

— Ви уявляєте! Сьогодні вночі розкопали могилу! Розкопали і розкраяли цинкову труну. З воїном-афганцем усередині. Ну, не зовсім з афганцем. Кажуть, його взагалі там не було. А перетрусили те, що там лежало. Що від нього залишилось… І це через

стільки років! Уже другий рік, як закінчилась війна в Афганістані. Це вже четверту могилу розкопали…

— У якому секторі? — зовні байдуже поцікавився чоловік, поглядаючи на годинник.

— У цьому ж самому, куди катафалк поїхав. Тридцять другому. Ми б оце нічого й не виявили, коли б не копачі… Прийшли, кажуть, а для чого копати. Там уже хтось викопав. Я туди, а там свіжовикопана могила… Плиту зсунуто, а з труни щез покійник. Ну, прямо Ісус Христос… Воскрес із мертвих! Уявляєте?

Кульгавий промовчав, підвівся. Відчув, що права нога зовсім затерпла. Не можна було ступити й кроку. Знизу вгору наче електрострумом ударило.

— Та це ще не все. Ми подзвонили вдові додому. Хотіли сказати, що мертвий синок з труни утік. А вона не відповідає. Ми сусідам зателефонували. Сказали воїнам-афганцям. Вони ж у своєму секторі влаштували чергування, і ось тобі маєш. У день якоїсь їхньої річниці викрали з труни афганця. А його могилку ще й якась бабуся доглядала. Так ту хтось отруїв. Ніби з'їла щось не те.

Кульгавий хотів був піти геть. Кров у нозі, здалося, знов запульсувала рівномірно, але черговий з червоною пов'язкою не вгавав. Йому, мабуть, хотілося хоч комусь розповісти незвичайну новину.

— Ви послухайте далі… Ми взяли телефон сусідки. Подруги, чи хто вона там їй, і сказали; передайте, мовляв, мамуні, що злодюжки могилу її сина розрили, викрали труп з труни. А ви послухайте, що нам відповіли! "Що ви, це неправда! А у нас тут сторож та й водій "Швидкої допомоги" з сусіднього під'їзду запевняють, що вчора сина її живого бачили". Клянуться. Так і кажуть: "Воскрес із мертвих". Інші твердять, що він з Афганістану повернувся. В полоні перебував. У моджахедів. Ще дехто говорить про летаргічний сон. А треті твердять, що в труні ніякого покійника не було, а тільки вата, папір і зброя… Хто розкопав могилу, зараз дошукуються. Кажуть, військкомат. Тільки дзуськи, — вів далі черговий. — Якби військкомат, то ми б знали. Та й чого той військкомат без нашого дозволу серед ночі могили розкопував би? Але тут ще й інше… Мамуля щезла… Уявляєте: ні на роботі, ні вдома. Разом із синком.

А один материн сусід синка вранці у Борисполі зустрів… Подумав: "От схожий на Миколу". А що це сам Микола — і думки не припускав. А приїхав додому — почув від сусідів, що Микола воскрес, і підтвердив: "Я його сьогодні на власні очі в аеропорту бачив. Його аж двоє незнайомців супроводжували. Мамусі з ними не було. Один високий, а другий кривий, як оце…" — черговий загнувся.

Кульгавий більше його не слухав. Він ступив на стерплу ногу і, не поспішаючи, подався до сектора номер тридцять два.

Там над свіжовиритою могилою ще виступали промовці. Хтось схлипував. Промовцю спазми перехопили горло. Йому піднесли води і він насилу закінчив: "Земля тобі пухом і царство небесне".

Кульгавий обминув натовп. На нього, здається, ніхто не звернув уваги. Він підійшов з іншого боку і глянув на могилку сина знайомої вдови. Паралелепіпед-плита справді лежав зсунутий з місця. Лавочку, на якій вони сиділи, було повалено, столик

розламано. Цинкова труна стояла вертикально з розпиляним віком. Половина землі, яку відкопали, осунулась назад і складалося враження, що хтось лазив у могилу, щоб пересвідчитися, є там покійник, чи він несподівано щез.

Кульгавий ще трохи постояв, поглянув на чергового міліціонера, і його напівзгорблена спина зникла серед надгробків кладовища. Він переконався, що діло зроблено.

Розділ дев'ятий

Звертатися до міліції він не міг. Але знав, що після перебудови, після того, як Україна проголосила Акт про незалежність, багато чого змінилося в ній, навіть з'явилися приватні детективи. Буквально вчора ввечері він бачив відеокліп, де рекламувалося краще експрес-бюро приватного сищика Кублея і його компанії. Запам'яталась адреса. Борщагівка, вулиця Зодчих... Подумалося: "Чому зодчих, чому не вулиця сищиків? Чому?" Ніякого значення цій рекламі він не надав. Тим більше, говорилося в ній про те, що його вже не стосувалося: "Якщо ви вже неуважні до своєї дружини, а більш уважний до неї її друг або приятель, і вас тільки тепер охоплює таке почуття, як ревнощі, і ви, щоб заспокоїти свою душу і напіврозбите серце, хотіли б знати, що ж насправді коїться, звертайтесь до нас за послугами... Фірма не гірше від індійських гробниць і єгипетських пірамід — на екрані йшли каравани повз єгипетські піраміди — вміє зберігати свої таємниці, отож попасти вони можуть лише на той світ, де за свідка вам будуть тільки Бог, ви самі і приватний сищик Кублей".

Кульгавий зайшов у двір свого будинку, відчинив гараж і викотив інвалідський "Запорожець" із боксу. На розі вулиці Кульгавого чекав високий стрункий юнак зі шрамом на щоці. Він сів в авто і почав розповідати Кульгавому, як на вантажівках перевозив в Афганістані не тільки зброю, а й продукти, медикаменти, пальне, живу, як він казав, не навчену молоду силу, яка незабаром ставала гарматним слов'янським м'ясом.

— Найбільше там воювало наших і росіян. Азіатів останніми роками уже не посилали. Усі переходили на бік афганців. Близька релігія. Розмовляли на фарсі...

Коли Кульгавий переступив поріг, сищик Кублей, як завжди, по-собачому спав, поклавши голову на руки. Сищик спочатку побачив пряму, що не згиналася в коліні, ногу відвідувача, потім, трохи підвівши заспане обличчя, глянув на самого власника скаліченої ноги і дерев'яної палиці з набалдашником у вигляді собачої голови.

— Шерше ля фам? — посміхнувся Кублей, показуючи разок жовтих, з чорними дуплами, зубів.

— Я вас не розумію! — відповів Кульгавий.

— Шукаєте жінку?

— Так. Ви вгадали.

— Я не циган, — остаточно підвів голову Кублей з правою червоною від спання щокою. — Я сищик і по очах бачу. Ви шукаєте жінку! По ваших стривожених очах бачу: не ночувала дома.

— Я цього стверджувати не можу! Може, й ночувала, може, й ні!

— Виходить, ви не ночували!

— Бачите, вона мені не дружина. Я так зрозумів, що в слово "жінка" ви вкладаєте саме цей зміст.

— Не обов'язково, — почав викручуватись приватний сищик, спіймавши сам себе на думці, що до цигана йому ще далеко. Той так легко не пошиється в дурні. — У слово "жінка" я вкладаю… Ну, як вам делікатніше сказати, щоб ви не образилися… Приміром, коханка…

— Вона мені й не коханка.

Кублей зрозумів, що зовсім заплутався і далі удавати з себе нового Мессінга йому немає смислу, якщо він не хоче втратити в насторожених очах відвідувача свій рейтинг, що падав немов ртутний стовпчик на морозі. Тому Кублей, начепивши личину суцільної ввічливості, що за ним майже не водилося, лагідно мовив:

— Ви сідайте, будь ласка… Нога — Афганістан?

— Ні. Автомобільна катастрофа.

"Тьху, — подумки лайнувся сищик. — Що це сьогодні зі мною? Ще кілька таких проколів, і відвідувач щезне так само раптово, як і з'явився".

— Давно?!

— Десь два роки тому.

— Слава Богу, що так обійшлося… А могло б скінчитись і по-іншому, — на цьому Кублей хотів був закінчити речення, але чорт смикнув за язика. — А якби, не дай Боже, гірше, то сищик Кублей вам уже й не знадобився б. Не було б кого сьогодні вам розшукувати. Чи не так?

— Не так! — просто відповів Кульгавий. — Ви краще не вгадуйте, а то, я бачу, ви нічого вгадати не можете. Ви початкуючий сищик. Якщо це не ваша професія, для чого ви за неї взялися? Може, вам краще відкрити кооператив чи фірму за спеціальністю?

— Шановний, — підвівся Кублей із свого місця і, наслідуючи комісара Мегре, свого улюбленого літературного героя, взяв для чогось у руки люльку. — Я професіонал. Я тридцять років віддав кадебе. Це вам про щось говорить?

— Ну, кадебе віддавали свої роки різні люди. Одні десятки років сиділи в тюрмах. Інші взагалі втрачали життя, треті служили фіскалами, сексотами, дезінформаторами… По якій лінії ви там проходили, мене не цікавить, — зауважив відвідувач, простягаючи папірець з адресою.

Якби в сищика Кублея під шкірою було хоч трохи зайвої крові, його пергаментне обличчя стало б червоним, як розрізаний столовий буряк. Але воно, зморщене і жовте, не змінилося. Тільки очі, молоді ще в гніві очі, кілька разів спалахнули ненавистю, але на думку, що відвідувач зараз піде й розпочне провадити антирекламу, змінив свій гнів на милість і навіть на певну запобігливість.

— Я вам, шановний, от що скажу, — відказав сищик, ховаючи в шухляду адресу. — Людей треба судити не за їх слова, а за їх діла. Ви краще покладіть, як вам зручно, ногу і спокійнісінько розповідайте. Я ж вам тим часом знайду анкету, яку треба детально

заповнити. — Кублей підвівся і підійшов до настінної шафки, праворуч від його столу. Зняв з цвяшка чорний берет, поклав його на стіл прямо перед відвідувачем і знову, повернувшись до нього спиною, заходився нишпорити в паперах. Коли ж нарешті знайшов те, що шукав, обернувся. Відвідувача перед ним не було. Той, як ефір у повітрі, немов випарувався. Здається, навіть двері не скрипнули.

"Кульгавий, а така спритність! Кульгавий!" — задумався Кублей. "Якщо не впораєшся, то чого ж братися!" — чисто механічно повторив він фразу Кульгавого. "Якщо не впораєшся, то чого ж братися!"

"Десь колись я ці слова уже чув", — подумав Кублей. Він витяг шухляду і поглянув, чи є хоча б записка з адресою жінки, яку розшукував Кульгавий. Записка, на щастя, лежала на місці. Кублей схопив її і помчав за тією адресою...

Розділ десятий

Адреса, зазначена в записці, ні про що Кублеєві не говорила. Тут не було навіть прізвища. Адреса — і все.

Кублей сів у свій "Кадилак", як він жартома називав "Запорожця", і покотив до центру. Потім, проїхавши бульваром Лесі Українки через Печерський міст, спрямував свій "Кадилак" у напрямку Ботанічного саду, до приватних будинків Печерська, які чекали своєї черги на знесення.

У затишній вуличці зупинився. Відчув, як забарахлило серце. "Невже це він? Невже та фраза належить йому, майору Марченку?" Кублей поїхав далі, уже не дивлячись на номери будинків. Де стояв той будинок, знав напам'ять... От тільки номер забув. У дворі під старим осокором і липою з кублами омели уже зібрався народ. Говорили про привид Миколи... Привид Миколи Мазура... Приходив уночі, заглядав до матері у вікно...

Усе стало на своє місце. Кублей усе згадав... Згадав двотижневі курси англійської мови... Запрошення поїхати в ООН у складі української делегації на 39 сесію Генеральної Асамблеї ООН. Возити делегата з України. Тоді Україна називалась "УРСР". "Господи, це ж Марченко — майор служби безпеки Марченко... Це ж він мені тоді сказав ту фразу — "не впораєшся сам, підстрахуємо. Тобі головне поговорити з ним. Затулити йому писок"... Інструктували довго. Сказали тільки пригрозити пістолетом і відійти. Якщо раптом упаде — тікати. Сісти в автобус, таксі і змиватися. Вручили пістолет. З глушником. Прямо там, у підвалі... Майор Марченко вистрілив у мішень, почеплену на оббитій гумою стіні..."

— Усе в порядку. Можеш не сумніватися.

"Але ні за які гроші не стріляти. Тільки пригрозити і піти. Ти мене зрозумів, Кублей?.. Сказати: "Сука, продався"", — згадав сищик ту давню розмову. А тепер! Господи, майор! Хто б міг подумати! Конопатий, як і тоді, тільки тепер з вусиками і кульгавий. Цікаво, хто йому перебив ногу... Отже, тоді вистрелив у Мазура він! Мною просто жертвували! Я тільки погрожував. А прибирав Мазура майор Марченко... Ідіот... Який я ідіот... Я ще тоді думав: "Чого він упав? Злякався? У нього розрив серця? Чи

спіткнувся?" Кублей після того спокійно сів у таксі і поїхав у готель "Лайден-Гарден". Яка ж це вулиця? Здається, Третя авеню, 54 стріт... Сказали, трохи побути там у холі... Хвилин двадцять-тридцять... Пістолет викинути в каналізацію... Посидівши в холі, вийти на Другу авеню, взяти квиток у порнотеатр і спокійно сидіти. Якщо ніхто до одинадцятої вечора не підійде, повернутися в місію... Він все так і зробив. Ніхто не підійшов. Ні в готелі, ні в барі, куди він по дорозі зайшов перекусити. Правда, дещо порушивши інструкцію, але не надав тому значення... Сказали чекати в кінотеатрі. Чекав... Разів п'ять передивився одне й те ж. Про трьох волейболісток і трьох волейболістів. Які спочатку грали у м'яч, а коли набридло, поїхали на чиєсь ранчо і там почали займатися скотизмом... Принаймні він так тоді думав. Кублею все це було гидко. Звикав до порнофільму, звикав до темноти. Бачив у залі моряків і старих китайців. Кілька останніх спали... Двоє їли бутерброди і, мабуть, сиділи тут з першого денного сеансу. На задньому сидінні парочка дублювала те, що відбувалося на екрані. Кублей сидів і думав про своє. Його почав проймати страх. Йому здавалось, що хтось зараз зайде і розрядить у нього пістолет... Раптом він зрозумів, що афганець убитий. Ну, звичайно ж убитий! Як він не допетрав одразу... Його просто поставили на роль убивці... Якщо помітять, що Мазур не просто упав, а що в нього вистрелили з якоїсь зброї з глушником...

Так, у той час ішов дощ. Розривалося небо від блискавок... Сліпучі зиґзаґи краяли його на шматки. Гриміло... Під час удару грому Мазур і впав. Як підтятий... Господи, тепер зрозуміло, чому майор у підвалі вистрілив у мішень... У випадку затримки Кублея перше, що зробила б поліція, — це перевірила б пістолет — чи з нього стріляли. Стріляли, і зовсім недавно... Стріляли один раз... Отже, в афганця всадили також одну кулю і з такого ж пістолета, як у Кублея... Наволоч. Так підставили... Ось як вони мною дорожать! Моїми інформаціями! А наступного дня, згадував Кублей, у нього була розмова з майором Марченком. Прямо там, у місії. На третьому українському поверсі.

"Вам, Кублей, платитимуть, як і делегатам. 25 доларів за добу. Це вам не 15. І вивезти ви зможете 60 кілограмів барахла. На рівні дипкорпусу".

Він тоді ще й подякував. Щиро подякував. Це була плата за вбивство афганця. Власне, не за вбивство — за імітацію вбивства.

"Виїдете завтра ж. Разом з міністром. Він повертається до Києва. Будете його супроводжувати. Квиток вам уже взяли".

"Але я хотів би ще трохи побути тут".

"Ми це врахували. Вам виплатять авансом за додаткових десять днів. Міністр повертатися сам не може. Долари, які одержите, здасте в касу на першому поверсі. Вам видадуть довідку... У Союзі одержите в чеках... Один до чотирьох... Матимете доступ до чекових' магазинів Києва і Москви. Там усе й купите".

"Але я б хотів дещо тут..."

"Спустіться в підвал. У нашому магазині є все необхідне. Багато не беріть. Не більше 60 кілограмів".

...І от сьогодні він знову переступив поріг Миколиної хати. Тут він був і раніше. В

ролі посильного з військкомату… Приносив звістку про смерть сина на полях Афганістану… Загинув при виконанні своїх обов'язків… Не знав, що й сказати… Мовив просто: "Я з військкомату…" Мати зрозуміла одразу… Загинув Микола. Упала на ліжко з кількома подушками-пірамідами і затулила своє молоде і дуже гарне обличчя руками.

Кублей вийшов з місії. Він виконав завдання, яке дав йому майор КДБ Марченко, а наступного дня поміняв долари на чеки.

Розділ одинадцятий

До вуйка Василя довелося добиратися пішки. Автомашину залишили біля підніжжя гори, а далі йшли гуцульськими стежками. Представник фірми "Едельвейс" пан Ярослав рекомендував вуйка Василя і вуйну Марію як кращих народних майстрів по розмальовуванню писанок. Що ж до їх поїздки до Києва, то він майже не вірив у таку можливість, хоч запевняв двох високих молодих легінів і художника з Києва, що все зробить, аби вони тільки згодилися.

— Та гуцули вперті. Гуцули, як усі гірські народи, особливі люди. Вони люблять свої полонини, гори і дівчат!

— Дівчат любимо й ми, — сказав молодик зі шрамом на обличчі. — Та все ніколи. Міжнародна виставка на носі.

Пан Ярослав на хвильку зупинився перепочити. Оглянули пройдений шлях…

— Мабуть, кілометрів зо три зробили.

— Мені до гір не звикати, — сказав молодик з густою бородою.

— По вашій фізичній формі бачу: брали участь в афганській війні.

— В афганській авантюрі.

— Тепер так воно називається. Нас колись теж називали бандитами, тепер — героями. Уже й преса так пише. Світ змінюється, змінюється й політика. Петро Перший, — спершись на гуцульський топірець, вів далі пан Ярослав, — вважався великим російським імператором, ледь не батьком усіх народів, як Сталін. А гетьман Мазепа зрадником. А тепер? Чого тільки один Батурин нам коштує… А хто ще вчора про це знав? Може, оці гуцули, які боялися тримати в хаті будь-яку літературу? Діти кидали школи. Батьки казали: нас, гуцулів, не голова, руки годують… То ми є усі майстри.

— Пане Ярославе, — перебив його бородань. — А чи чули ви про книжку "Українська писанка"? Вона вийшла у Києві ще за часів Маланчука.

— Чути чув. Але не бачив. Бігме… А то чого вас тая книжка зацікавила?

— Вона з нами.

— То файно. Доберемося до світла, то я ту книжку побачу…

— Їй за часів Маланчука пришили націоналізм і зняли з продажу…

— А що за Маланчука не називалося націоналістичним, то ж друг Суслова — у них тоді все називалось націоналістичним…

Вони рушили далі. На полонинах де-не-де спалахували тьмяні вогники. Гуцули запалювали свічки, гасові лампи…

— Електрики нема?

— Та де?! Задля одного гуцула, який не хоче перебиратися додолу, та щоб радянська влада провела йому дроти? А гуцул ліпше ноги протягне, ніж полізе вниз.

— А як же вони без світла працюють?

— Їм допомагає Господь Бог! Для цього він і створив сонце. Удень працюють, уночі сплять, а коли не спиться — дітей роблять.

— А у вуйка Василя багато дітей?..

— Та слава Богу... Настругав... Марічка-чічка до себе притягує не лише вуйка Василя, а ще й молодих легінів здатна привабити. Та ви зараз самі побачите...

У дворі завалували пси. У горах відгукнулась луна. Потім поверх потічка загавкало ще кілька собак. У горішній хижі спалахнуло світло.

Вуйко Василь, тримаючи в руках "летючу мишу", вийшов у двір. Крикнув на псів, щоб затихли. Велика чорна німецька вівчарка заскавучала і стала коло господаря, вивчаючи непроханих гостей. Другий пес, напівдворняга, напівкавказька вівчарка, господаря не слухав, продовжуючи гавкати і гарчати.

— Агов, вуйку! — гукнув від воріт пан Ярослав.

— Слава Йсу!

— Навіки слава! Ану, замовкни... Кому сказав, — вуйко нагнувся, щоб узяти якусь палюгу і пожбурити нею в неслухняного пса.

— То я, вуйку Василю...

— Пан Ярослав?

— Так, так!

— То дуже прошу або, як кажуть на великій Україні, ласкаво просимо до господи, — він зачинив у величезній, як погріб, буді — може, й справді погребі — обох собак і накинув поверх клямки величезного замка.

Пан Ярослав ступив першим на подвір'я, подав руку.

— Знайомтесь. Гості з Києва. З київського художнього салону. Спеціально до вас приїхали.

— Чим же ви до нас приїхали?

— А машиною. Машина там, у долині.

— То дуже прошу до хижі! Ми зараз вечеряти зібралися... Свіжий банаш... Бринза, молоко... У нас усе свіже. Узвар тільки з торішніх груш. Та він смачніший і корисніший від того індійського чаю, що ви так на великій Україні любите... То у вас уже від москалів... Перепрошую, серед вас москалів нема?..

— Нема!

— Слава Богу... Шляк би їх трафив... От завойовницький народ! Це тепер через них стільки крові у світі ллється... А скільки ще проллється... їх би поселити поруч з німцями, і хай би все життя воювали один проти одного... Хай би інші народи трохи мали від них спокою...

— Вуйку Василю, тутка київські гості принесли вам книжку.

— То мені нащо книжка... Дякувати Богові, ми тепер маємо свобідну Україну,

свобідно читаємо свобідні книжки… То ми уже не ховаємо їх у схронах… Ставимо на полиці. То коли таке у гуцула було, щоб свобідно книжка стояла на полиці?! Щоб могли діти читати, і їх за те ніхто не бив… Слава Україні!

— Героям слава! — відповів за всіх пан Ярослав.

— То книжка не історична.

— Це брошура, — подав голос афганець. — "Українська писанка" називається.

— То та в мене є! Я її за великі гроші купив. То вона ще за того проклятого Маланчука видана. Агов, Марічко! А ходи-но сюди! До нас гості приїхали… Та накривай на стіл. А потім уже книжки роздивлятимемось. Чи то не так?

Через високий поріг увійшла молода і вродлива гуцулка з обличчям Матері Божої. Принаймні усім отак здалося. Бо всі троє спочатку глянули, підхопившись з лави, на вуйну Марічку, а тоді на образ у кутку, що його освітлювала лампадка…

— Яка ви божественна, — мовив київський художник, який весь час мовчав. — Чи не з вас малювали ікону?

— З мене! — посміхнулась вона. — То ще один київський маляр у нас ціле літо жив.

Усі повернули голови до ікони. Вуйко Василь, з того надзвичайно гордий, підніс гасову лампу над головою, освітив діву Марію. В золотавому ореолі на голубому тлі. З шовковою хусткою, вишитою гуцульським червоним і чорним шитвом по берегах, з розчесаними навпіл чорними косами, Марічка дивилась з будь-якого кутка на них великими і чистими очима. Високе чоло аж ніби світилося. Стрічки дугастих брів переходили у лінію продовгуватого носа з тонкими ніздрями, з товстою нижнього губою. Афганець уважно дивився на це трохи видовжене овальне обличчя з такими рівномірними контурами і думав: "Окремо взяти — нічого особливого, але в гармонії — яка ж це краса! Зовсім нетипове обличчя для сьогоднішніх міс Америк і міс Україн".

— Ви божественна, — повторив київський художник. — Я хотів би вас намалювати у своєму стилі… Дещо реалістичнішому… Хоча вся ви божественна. І ця ваша мережана сукня, і ця накидка, розквітчана на плечах, і ці загадкові гілочки яскраво-червоних квітів. І ваше серце… — він підійшов ближче і глянув на намальоване серце, що висіло у неї на грудях, обплетене гірляндою червоних квітів і пробите наскрізь мечем з руків'ям у вигляді хреста… Серце утворювало навколо себе малий золотавий ореол на блакитній сукні.

— У неї серце не тільки на грудях, а ще й добре серце у грудях, — мовив щасливий вуйко Василь, коли пані Марія вийшла на кухню.

Порожня і простора хижа з образами і лавами дихала пахощами торішнього сіна, ароматами гірських квітів і ще чимось таким щемним і невловимим для людей асфальту…

Розділ дванадцятий

Коли капітан Дубль переступив поріг цієї невеличкої, але гарно прибраної кімнати, приватний сищик Кублей був уже тут.

— Що ви робите в цій кімнаті? — замість привітання кинув у заросле вухо Кублея

фразу капітан Дубль.

— Те, що й ви, капітане. Милуюся цією вродливою жінкою, якій власне дзеркало скалічило таке миле моєму оку обличчя…

— У вас, здається, два ока… І не корчте з себе адмірала Нельсона.

— Так, два, — відповів Кублей. — Але коли я бачу таких гарних жінок, друге від задоволення заплющую.

Жінка, яка щойно стогнала і, називаючи медсестру лікарем, скаржилася, що її болить, мило і вдячно посміхнулася. Капітан Дубль дуже коротко запитав:

— Ну як?!

Замість лікаря і медсестри, що перебували в кімнаті, відповів Кублей.

— Житиме. Для жінки головні антибіотики — це компліменти. Чи не так, медсестричко? Ви мені також подобаєтесь…

— Вам подобаються всі, що в спідницях, — кинув капітан і присів на вільному стільці напроти скаліченої жінки.

— Пробачте, — сказав він. — Ви можете говорити?

— Так. Але в мене дуже болять щоки. При кожному порухові біль прямо вистрілює у скроні…

— Пане комісаре, — звернувся лікар до капітана Дубля. — Якщо ви хочете розпочати… — він раптом затнувся, шукаючи якесь інше слово замість слова "допит". — Якщо справа терпить, то, може, через кілька днів… Ми забираємо пацієнтку з собою. Вона ще в шоковому стані. А потім… А потім… Якщо можна, давайте вийдемо в кухню і не заважатимемо медсестричці промивати їй обличчя. В ранах можуть бути осколки скла.

Вони вийшли на кухоньку, присіли за невеличкий столик, біля якого стояли дві табуретки. Дві інших стояли під самим столиком.

— Нам подзвонили у відділ по розслідуванню убивств, що вночі загинула жінка. Двірничка — так було сказано, — ніби знайшла її сьогодні вранці мертвою.

— Це не зовсім так, не знаю, як вас величати… Ваше звання, комісаре…

— Комісари у нас в Україні тепер не в моді. Хоч совєтська влада й залишилася…

— Так, так, я знаю.

— Звертайтесь просто: капітан.

— Так от, пане капітане! Жінку щось страшенно вразило. У неї шоковий стан і найстрашніше… Вона ще й сама не усвідомлює. Ви бачили її руки?

— Так! Вона чомусь прикриває ними обличчя. Соромиться себе, чи що?

— Важко сказати. Але таке в медичній практиці трапляється. У неї заклякли руки…

— Не зрозумів, — насторожився капітан Дубль.

— Ну, як вам пояснити… Вона не здатна своїми руками нічого робити. Вони в неї так і залишаться біля обличчя. Стискуватимуть скроні, чоло, прикриватимуть частково очі. Вона не може ними навіть ворухнути… Її щось неймовірно приголомшило, потрясло. Жінка лежала гола. Абсолютно гола. Двері, вікна — все зачинено. Ніхто у квартиру не проникав, проте раптом чогось чи когось злякавшись, вона впала. Так

падають, бува, епілептики. Упала і вдарилась потилицею об дзеркало, що стояло біля стіни. Дзеркало розбилося і скалки посипалися їй на обличчя. Щастя, що вона затулила руками очі і скалки вп'ялися в руки. Інакше б осліпла.

— Скільки вона пролежала і коли це приблизно трапилось?

— Учора вночі! Але що ще дивніше — сусідки говорять, що вночі бачили її сина…

— Сина?! — перепитав капітан.

— Так, сина, який п'ять років тому загинув в Афганістані і похований на міському кладовищі. Там, де всі воїни-афганці…

Капітан підвівся. Такого повороту подій він не чекав. А втім зрадів, що жінка жива. Отже, сьогодні на одну смерть менше, менше й роботи. Але живий син! Син, на якого прийшла похоронка!

— Мабуть, був у полоні? Таких випадків сьогодні в Україні сотні.

— У тім-то й річ, що він п'ять років тому прибув у цинковій труні. Його з почестями поховали… Мати щодня доглядала могилку, там вартували друзі-афганці, і раптом ось таке…

— Я вам щиро дякую, — потис руку лікареві капітан. — У яку лікарню ви її везете? Залиште, будь ласка, свої координати. Бачу, робота тільки починається… Мертві не воскресають. Чи не так, лікарю?

— Хто його зна… У медичній практиці всяке трапляється. Он німці в старовину, перед тим, як класти небіжчика в могилу, клали його в погріб і тримали там, прив'язавши до руки дзвіночки. Як раптом прокинеться, у кімнаті дзвіночок і задзеленчить. Могила ж хлопця розрита… Труп щез з цинкової труни… Якщо він там був…

— Що?! — обернувся уже з порогу кухні капітан.

— Нам про все це розповіла бабуся — сусідка.

Капітан не сказав нічого. Він зайшов у кімнату.

Тут вже нікого не було. Одягнувши сяк-так жінку, санітари віднесли її в карету "Швидкої допомоги". Сищик Кублей, аби безплатно не ділитися інформацією зі своїм конкурентом капітаном Дублем, щез у невідомому напрямку, не залишивши навіть кульгавого сліду. Капітан, оглянувшись, сплюнув в урну і сів в автомобіль.

— На кладовище! — наказав водієві. — На міське. Туди, де афганці…

Розділ тринадцятий

Вуйна Марія подавала до столу гуцульські страви: знаменитий банаш з бринзою, саму бринзу, запашний — з різнотрав'я — чай. Бородатому не дуже смакував банаш, який він про себе назвав звичайною кукурудзяною кашею, або мамалиґою, але, хоч і трохи кривлячись, їв. На друге вуйна подавала курку в сметані з білими грибами. Такої розкоші він ніколи не куштував. Окремо поставила пані Марія й білі гриби. Вони були "затрохи солоні", як казала вуйна, "але то мій Василь такі любить".

"А я полюбив би тебе", — подумав бородань, мружачись і не спускаючи погляду з її гнучкого стану. Дивувався, чому її називають вуйною, коли вона ще зовсім молода, а

київські перестиглі дівки взагалі в такому віці ще подають себе за недоторканих і якщо вже лягають з кимось у ліжко, то тільки з тими, хто не збирається вести їх до загсу. Тому ж, хто обіцяє одружитися, згодні віддатися тільки після весілля, як то і належить порядній жінці.

Кульгавий витяг з чорної течки невеличку книжку і показав господарю.

— А то є "Українська писанка"?

— Чи ви б, вуйку Василю, могли ті писанки намалювати?

— А чому ні!

— І холмські, і курські?

— То так.

— А чому цю книжку вилучили з продажу? Назвали націоналістичною? — беручи до рук тоненьку брошуру, поцікавився афганець…

— А то та писанка, як програма УПА — велика Україна — від Сяну до Дону. То де є українська писанка, то там Україна… А де її нема, то вже Росія… Азія…

— Так, — підтвердив пан Ярослав. — Ви ж тільки погляньте на зміст: кубанська писанка, воронезька, білогородська, стародубська… То усе велика Україна… То ті землі, що Україна за Крим віддала Росії… Росія нічого не віддає… А потім ще й чужий Крим хотіла собі загарбати…

— То вам тих писанок багато треба? — подала голос пані Марія.

— Не менше тисячі! І то з різних областей…

— То для чого так багато?

— Для Америки. Для Канади.

— То пощо там нема тих писанок? То там стільки наших, що є кому ті писанки малювати.

— Бачите, — мовив пан Ярослав. — То ви маєте рацію… Але ми влаштовуємо першу американську виставку української писанки в штаті Невада. То є в Лас-Вегасі. Певне чули про таке місто?..

— А то чому не чував!

— От ми й хочемо показати все розмаїття української писанки: від Сяну до Дону, як ви кажете. Ми уже й контракт уклали. Вам платитимемо і карбованцями і… долярами.

— Шляк би їх трафив, ті доляри… То за них у Карпатах ще заб'ють. То там такі банди шастають. І з Великої України, і з Росії, і з Кавказу… Бігме… Такого ще в Карпатах не робилося. Був рух патріотичний. А щоб рух бандитський, то такого не було…

— У нас ще до вас одне прохання: ми б хотіли, щоб ви ті писанки писали у Києві.

— Оввa! А то чому?

— Ну, щоб вас ніщо не відволікало.

— А корова, вівці? Діти, то їх хто доглядатиме? Ви що, смієтесь, люди добрі?

— Ми найдемо людей. Ваших родичів, сусідів. Бо бачите, нас терміни підганяють.

— То ми одразу так вам сказати не можемо, — поглянув вуйко на Кульгавого.

— А ви подумайте. Ми вам заплатимо за кожну писанку… по два доляри. Самі

підрахуйте, скільки то буде карбованців.

— А то… То великі гроші. Та робота не варта того…

— Ми вважаємо інакше, — мовив бородань. — То ж художні вироби. Не штамповка.

— То так… Але нам треба порадитися. А де ми мешкатимемо?

— До ваших послуг усі умови… Краща майстерня Києва… Наймемо у видатних майстрів. На вас ціла бригада працюватиме.

— Виставлятимемо в Лас-Вегасі. Ваші імена проставимо, — мовив Кульгавий. — Аякже. Контракт, якщо не заперечуєте, підпишемо хоч зараз. На всю сім'ю. І вам один примірник залишимо. З вами зв'яжеться пан Ярослав. Ви телеграфуйте. Ми зустрінемо.

— Я б то й вам відмовив. Але маю три причини на згоду… Перша — доньку восени від даватиму заміж. То є раз. Ніколи не бував у нашій столиці — Києві, то є два. І мені потрібно триста три пляшки шампанського на весілля доньки, а то де їх візьмеш і за що? То тільки за доляри.

— А чому саме триста три пляшки?

— А то є гуцульський гонор. У мого сусіда на весіллі стояло триста пляшок шампанського… Я хочу наставити триста три. А якщо вдасться, то й триста п'ять!

— Вважайте, ви вже їх поставили, — підвівся Кульгавий. — Нам пора! Там нас автомашина чекає…

— То, може, заночували б у нас? То не такі апартаменти, але то на пахучому сіні… Бог милував нас Чорнобилем. Тою радіацією. У сіні, як у купелі. Та й, певне, дощ піде. Бо щось ноги крутить… А то чи є що краще, як спати у пахучому сіні, у квітах під гамір карпатського дощу!

— Дуже вам дякуємо. Але ми поїдемо.

— То як вам випадає, — вуйко Василь подав почергово кожному руку і додав наостанок: — Чекайте телеграми… Але я вас прошу — про доляри нікому… Аби не весілля, то я сі не погодив.

Розділ чотирнадцятий

Літак з величезними літерами на борту "Мрія" і "Ейр Юкрейн" повис над штатом Невада. На зміну золотавому промінню сонця, що вже зникало за горизонтом, загорялись маленькі електросонця Лас-Вегаса. Авіалайнер, широко розставивши шасі, наближався до білих смуг летовища, орієнтуючись на яскраві сині електролампочки розміром з чоловічу голову і керуючись загадковими спалахами і електросигналами.

Вперше за всю історію понад сто п'ятдесят фірм України репрезентували у США молоду європейську державу — завдяки наполяганням могутньої української діаспори. Сам президент Буш, намагаючись виграти другий раунд у боротьбі за президентське крісло з молодим і вродливим суперником Клінтоном, почав загравати з українцями.

Помітно хвилюючись, один з пасажирів "Мрії" все допитувався попутників, чи треба проходити митницю.

— А тебе це чого хвилює? — запитав його сусід.

— Та хотілося б пошвидше в Лас-Вегас. Місто розкоші, гральних домів і притонів.

— Ти ж тільки вчора від молодої дружини. Бичок!

У переході аеропорту пана Ярослава зустрів колега — представник фірми "Едельвейс", що знаходилася у Лас-Вегасі.

— Але у мене в кишені ні цента. Запам'ятай, — нагадав йому пан Ярослав.

— То хай вас не хвилює, — мовив той пану Ярославу. — У нас є центи і до центів. То ж не за совітів, що давали вісім літ Сибіру за два засмальцьованих долари… Тут, слава Богу, демократична країна.

Вони пройшли повз десятки сувенірних магазинів, двері яких просвітлювались наскрізь, а вітрини кликали до себе відвідувачів розкішшю та привабливістю.

— Наших жінок сюди запрошувати не можна. Вони від отих вітрин збожеволіють одразу, — мовив пан Ярослав.

— То так, — наслідуючи стиль у мові пана Ярослава, сказав фірмач. — Я перепрошую, але я, бігме, щасливий бачити вас у нас, пане Ярославе!

— Я також, — механічно кивнув головою пан Ярослав, роздивляючись величезну залу, що виблискувала неоновими вогнями і хромованим металом. Вони зайшли за скляну перегородку аеропортівського бару. Вхідні двері, навстіж розчинені, ніби промовляли до відвідувачів: "Велкам, пане!" Тихо грала ненадокучлива музика. Невеличка, зі смаком освітлена зала виблискувала іскорками світильників, стилізованих під церковні лампадки і свічечки. Тут було близько десятка столиків і невеличкий прилавок з шістьма високими стільчиками.

За кількома столиками сиділи щойно прибулі пасажири, чекаючи, мабуть, родичів чи знайомих, що мали приїхати в Лас-Вегас. По цей бік прилавка на високому стільці в брудній майці і обляпаних білою фарбою джинсах сидів зарослий волоссям з ніг до бороди неохайний тип. Він нашвидкуруч випив гальбу пива і покинув бар. Біля самісінького краю прилавка сидів досить елегантний, ніби для контрасту джинсовому типові, містер в костюмі з білої саржі і при краватці-метелику, щедро поцяткованому золотом на її голубому тлі. Японські блискучі штиблети і шкарпетки такого ж кольору, як краватка, і носовичок у нагрудній кишені, золота шпилька на лацкані надавали господареві особливої привабливості і змушували затримувати на цьому типові погляд подовше, ніж те дозволяв етикет. Пан Ярослав і фірмач підійшли до центру прилавка й сіли на табуретки поруч з чоловіком, з голови якого зсунувся афганський зелено-чорний берет. Одягнений він був у куртку й такого ж кольору штани. Цей ансамбль доповнювали великі чорні пропилені черевики.

Фарбована блондинка з чорною смужкою біля корінчиків волосся розливала за прилавком каву з молоком і подавала сендвічі. За протилежним кінцем прилавка метушився чоловік із засуканими рукавами, засипаючи в електрокавоварку зерна кави.

Пан Ярослав поклав перед собою газету "Голос України" і досить-таки голосно, як здалося, запитав:

— Що будемо пити, пане Богдане?

— Якщо можна, то мені мінеральної води. Надто ситим був обід…

— Як хочете… Але я вип'ю пива. Американське пиво — це не чеське, але й не наше

українське.

— Я бачу, ви невеликий патріот…

— Я просто не маю комплексів, як на ці дрібниці… На велику європейську державу треба й по-європейському дивитися. Чи не так?..

— Це ви правильно, пане, сказали, — раптом підвів голову афганський берет. — Ви з України?

— Так. А ви?!

— Я є американець…

— Американець?! — зробив круглі очі і дещо спантеличено запитав пан Ярослав.

— Так, американець українського походження.

А чого ви дивуєтесь? Нас тут, в Америці, мабуть, кілька мільйонів. Тільки не всі українцями пишуться.

— Як і в нас колись на Україні… А ви тут когось зустрічаєте?

— Мене цікавить спецавіарейс "Мрія". Ви часом не з "Мрії"?

— З "Мрії", — відповів пан Ярослав. — А це представник нашої фірми в Америці. А ви випадково не Дмитро Палагнюк?

— Цілком випадково Дмитро Палагнюк. Показати посвідчення?

— Що ви? Нас пан Медведчук попередив, що ви зустрічатимете нас в аеропорту, в барі. Дуже приємно познайомитися, — подав руку пан Ярослав.

— Він тепер Медведчук пишеться? — криво посміхнувся Дмитро. — Ви з однієї компанії?

— А ви ні?

— Мене найняли, — просто мовив Палагнюк.

— Нам дуже приємно з вами познайомитися… Мене звуть Ярослав Степів, а це мій колега Богдан Лесів.

— Дмитро Палагнюк. По-тутешньому — Джим…

Американцям так зручніше вимовляти… Дехто називає і Джіммі.

— Дуже приємно, — потис руку пан Ярослав. — Я з Косова, Богдан — вижницький.

— З Косова? О, то є дуже добре — український сувенір… Писанка, топірець, шкатулка, інкрустація. Порцеляна…

— Ви, очевидно, бізнесмен?..

— Не зовсім так! Я торгую українськими національними сувенірами. У мене є своя крамниця. Мене цікавить у Лас-Вегасі наша українська писанка. Я хочу закупити українську писанку…

Барменша подала пиво і мінеральну воду.

— Ви щось питимете? — запитав пан Ярослав.

— Тільки з вами. Віскі. Шотландське віскі. Американське віскі то не є віскі… То є, як у вас кажуть… То є самогон! Три віскі…

— Але я не п'ю, — розгублено намагався відмовитись представник фірми "Едельвейс".

— Чому не п'єте? Економите доляри?

— Та ні, у мене виразка шлунку.

— Тоді трохи горілки. Горілка не зашкодить. Повірте мені, — і Дмитро звернувся до барменші англійською мовою. Вона кивнула головою і подала невеличкий штоф горілки. Дмитро розлив — мовляв, гуляти так гуляти. Тоді запитав, чи "Мрія" й справді найбільший літак у світі, і мовив: — Будьмо! — Він підняв склянку і цокнувся, — У нас на Україні люблять тости. І все кажуть "Будьмо". Один мій американський приятель, повернувшись з України, мене запитав: "Хто такий у вас "Будьмо!"? Вождь, Бог?!" Я сказав, ні. Він тоді не повірив і запитав: "А чому так часто п'ють за цього "Будьмо!""?

Пан Ярослав розсміявся. Глянув на Дмитра, але помітив в його очах не посмішку — смуток. Той жартував ніби через силу. Пан Ярослав ще раз глянув на Палагнюка, але запитав інше:

— І як ви йому пояснили?..

— Я пояснив, що то є найкоротший тост. Так українці бажають усім добрим людям довгого життя. Він мене запитав: "А багато долярів?" … Я йому сказав, що й долярів бажають мати багато. Він відповів: "О'кей… Вері гуд"… То є гарний тост і тепер він також п'є за "Будьмо".

— Коли ви забиратимете писанки? — повернув у своє русло пан Ярослав.

— Пан Медведчук мені сказав: як тільки ви пройдете митну службу, якщо ви її проходитимете. Чи для виставки не обов'язково? Мене просили цим поцікавитися.

— Митниця обов'язкова, — відповів пан Ярослав. — Як ви нам платитимете?

— Гадаю, добре, — відповів Дмитро.

— Вас цікавлять писанки якогось одного регіону України?

— О, ні. Нас цікавлять усі регіони України. Норд, вест, зюйд, ост… Як то буде по-вашому?

— Південь, північ, захід, схід… Ви уже й забули?!

— Я жартую!

— Щось ви сумно жартуєте, — глянув на нього пан Ярослав, а тоді додав, не чекаючи відповіді:

— Скільки ж ви платите за штуку і скільки вам потрібно?

— Багато. Ми беремо оптом. За штуку три долари. Це гарна ціна.

— То є дуже мало! Наші писанки є мистецтво. Художній виріб.

— В Америці є писанки. Дерев'яні. Залізні. Золоті. Але мене цікавлять не дерев'яні і не залізні. Так мені наказав повідомити вас пан Медведчук, — відказав Дмитро.

— Я розумію… Але за чотири доляри… Я ж пану Медведчуку казав. За чотири.

— Він сказав, спочатку товар, потім гроші.

— Після митного огляду. Ми ще його не пройшли. А потім, ми одразу їх продати не можемо… То для виставки, — пояснив пан Ярослав.

— Мене запевнили, що там вистачить і для виставки, і для продажу. А втім, це ваша справа. Домовлялись ви, а не я. Я тільки посередник. Водій і вантажник. Зі мною ще один тип. Отой, що в робочій робі сюди заходив.

— Ми подумаємо, — мовив пан Ярослав. — Якщо нам не вдасться вговорити

директора, то я просто не знаю… А як ти на це, Богдане? — звернувся він до свого представника.

— Я дам аванс… Йому ж тут доляри знадобляться. Для виставки з десяток досить. Не всі ж тисячі їх тут виставлять.

— Не всі, звичайно, але це ж наша творча знахідка…

— Я б не сказав, що дуже вже оригінальна, — Ярослав Степів збив його з курсу і повернувся до Дмитра. — Як тут до нас, українців, ставляться американці?

— Добре. Мають гарний рейтинг. Престиж. В Америці український народ то є грейт народ. Великий народ. Гарний народ.

— Слава Богу, що хоч в Америці. У нас його мають за другий сорт… Нема пророка в своїй Вітчизні.

— Що нема, то нема, — згодився Дмитро Палагнюк, подаючи пану Ярославу візитку. — А це мої координати. Ви можете зателефонувати по цьому номеру і надиктувати… Автомат їм передасть… Пробачте, нам…

— О'кей, Дмитре. Зателефоную. От тільки митницю пройдемо. Але запам'ятайте, за три долари писанку ми вам не продамо…

— О'кей, о'кей! Вони хочуть мати товар. Як ви кажете… товар лицем…

— Ви так кажете, начебто той товар тільки їх цікавить, а вам то байдуже.

— А воно так і є, — Палагнюк подав їм почергово руку, криво посміхнувся і попрощався:

— Бай! Бай! — а про себе додав: "Усі ви, сучі сини, однакові, і ті, хто тут, і ті, хто там!"

Розділ п'ятнадцятий

Тієї ночі їх привезли обох у цю чергову по Києву лікарню. З одним і тим же діагнозом: переляк від привиду… Випадок рідкісний і унікальний у практиці київських медиків. У селі, де так міцно ще зберігаються древні повір'я і живуть серед українських селян вії та вовкулаки, домовики і потороча, таке ще можна зустріти. Особливо на Поліссі, Поділлі, у лісових селах… Але тут, у столиці України…

І перша, і друга знепритомніли… У першої заклякли руки і вона так і не може, ніби й досі чогось соромиться, відірвати їх від свого вродливого і ще такого молодого обличчя, яке за одну тільки ніч, видно було, осунулось і постаріло. У її сусідки по палаті Галини, яка так само побачила привид у вікні, передчасно почалися пологи. Вона ще й не знала, що дитя мертвонароджене… Передчасне.

— Ви мене, жінко, соромитесь?

— Що ви?!

— Чому ж закриваєтесь від мене руками? Соромитесь свого скаліченого обличчя? Та з ким цього не трапляється!

— Ні, зовсім ні… Як тебе звати?

— Галею. Галя…

— Мене — Лідією Андріївною. Я не тебе і не себе соромлюсь. Це така біда зі мною

трапилась.

— А що трапилось?

— Ти не повіриш, але коли розповідаю, мене сприймають за божевільну… — вона тяжко зітхнула. — Але я бачила… Я бачила його живого… Ось так, як тебе. А мені ж повідомили… Він загинув…

— Боже милостивий, — вихопилося в Галі. — Невже й ви бачили?

— Що ти цим хочеш сказати?!

— Я також його бачила…

— Кого його?! Що ти говориш?!

— Миколу!

— Миколу?! Ти знаєш Миколу?! Мого Миколу!?

— Миколу Мазура. Це ж мій наречений… В Афганістані загинув… Мені повідомили…

— Хто тобі повідомив?

— Його друг. Вони разом у секреті перебували. Моджахеди напали несподівано… Миколу вбили одразу, Альберту перебили стегно, розсікли багнетом щоку. На щастя, наш вертоліт прикрив їх з повітря вогнем. Альберта підібрали, а Микола… Микола так і залишився в афганській землі.

— Неправда! Миколу я п'ять років тому поховала на нашому міському кладовищі!

— Як?! Ви поховали Миколу на нашому кладовищі? Ви мама? Миколина мама Лідія Андріївна? Чому ж мені ні слова не сказав про це Альберт? Вони ж разом служили. Учились разом. Пішли разом в армію. Попросилися самі в Афганістан…

— А хто ж ти така, доню?

— Я Миколина наречена… Я одержала записку… Її написав Микола кров'ю перед смертю. Він усього кілька слів написав. "Галинко, я уже одружився. Зі смертю. Якщо ти виходитимеш заміж, то тільки за Альберта. Він мій справжній друг. Він не раз мене виносив з поля бою. Цього разу нам не пощастило обом. Мені більше. Цілую твої нецільовані губи. Твій Микола!" Я напам'ять знаю цю записку. Ми одружилися з Альбертом, і от позавчора…

— Отже, ти Галя? Та сама Галя?

— Та сама!

— Що ж позавчора?

— Позавчора ввечері я побачила Миколу біля вікна. Він стояв під вікном і дивився на мене. Я не помилилась. Він стояв… Живий… Його раптом освітила машина. Я зойкнула і знепритомніла…

— Отже, ти бачила те саме… Ти бачила те, що бачила й я… І все так само. Мого також освітила машина. Під'їхала, освітила, і він побіг…

— Чому ви кажете "мого"?.. Микола також і мій.

— Пробач, доню. Але я мала на увазі… Мій привид…

— Це не привид. Це ніякий не привид. Під ранок прийшов Альберт. Я його запитала: "Де ти цілу ніч шлявся? Ти знову шляєшся… Он глянь на свої штани. На

коліна. Усі в болоті, глині. Напився… Чому ти стояв на колінах? Перед ким? Яка ж ти брудна потвора! У тебе нічого святого… Де ти набрався цього болота, як жаба мулу?"

"Цить, бо задушу!" — погрозив він.

"Уже не задушиш… А задушиш — мені все одно. Он твоя дитина… Наша дитина… Ти збрехав мені, що Микола убитий! Ти збрехав мені! Микола живий. Він сьогодні приходив"…

"Цить, — сказав, — сука! Цить! Видаси — прикінчу разом з твоїм недоноском".

"Це не мій, це й твій недоносок! Це тебе Бог покарав! За Миколу. За підроблену записку. Мабуть, червоною тушшю писав".

"Замовкни, записка писалася кров'ю!"

"Чиєю кров'ю?.."

— Я нічого не розумію, — не витримала Лідія Андріївна. — Ви, Галю, розповідаєте якісь страшні речі.

— Так, страшні… Він сказав… Ми уже труп прибрали… Приберемо й Миколу… Він довго уже не побігає…

Лідія Андріївна знепритомніла вдруге.

Розділ шістнадцятий

Телефонний дзвінок цього разу був особливим. Може, тому, що капітан Дубль його не чекав. А може, тому, що задумався. Але телефон дзвонив — різко, довго, настирливо. Ледь не розривався.

Капітан схопив нарешті слухавку, натис на вмикач, мружачись від світла, глянув мимовіль на годинник. Третя година ночі. Не інакше, як з управління. Але на його здивування в трубці почувся незнайомий жіночий голос:

— Алло! Алло! Квартира капітана Дубля?

— Так! — мовив грайливо капітан. "Невже якась сп'яніла дама засумувала за моєю парубоцькою квартирою і, мокнучи під дощем, хоче просушитися в теплій постелі?"

— Мені капітана Дубля!

— Капітан Дубль слухає вас.

— Слухайте мене уважно і нічого не питайте… Нас можуть підслуховувати.

— Ну, в цьому я дуже сумніваюсь. Якщо й мене підслуховують, то чи варто…

— Вас, може, й не підслуховують, але я кажу про себе.

— Хто ви і як вас звати?

— Я вам нічого не скажу…

— Чого ж ви дзвоните?

— Ви маєте негайно приїхати у Жовтневу лікарню і знайти там Лідію Андріївну Мазур…

— Ту, що позавчора вночі привиду побачила?

— Сам ви привид… Приїздіть негайно… Я більше не можу говорити!

У трубці почулися короткі гудки.

"Чортзна-що — привид у моїй трубці… Тільки цього разу, судячи з голосу, привид у

спідниці… А я вже грішним ділом подумав… Зрадів… Ні — таки, мабуть, поки не пізно, зміню професію. Піду в бізнесмени. Ті хоч рано встають, але й рано лягають". Капітан Дубль натягнув штани, акуратно заправив за пояс сорочку. З-під подушки витяг пістолет, засунув його в кобуру під пахвою. Примірявся. Здається, муляє. Трохи зсунув наплічні ремені. Усе як треба. Засвітив світло в кухні. По ринві з приглушеним гулом бігла вода, дахом методично тарабанив дощ… Капітан Дубль і сам не знав чому, але він любив дощ… Особливо, коли їхав у теплій машині… А ще краще, коли стояв, чекав, вистежував. Дощ тарабанив по дашку автомобіля, навіював меланхолію, хилив на філософські роздуми й лірику.

Цього разу дощ періщив бігучий, з вітром, що траплялося досить рідко. Струмені жбурляв прямо в шибку і вода нерівними потічками стікала по склу… За вікном у сизому тумані тьмяно мерехтіли жовтаві ліхтарики… Десь містом бродив під дощем привид, лякав гарних жінок. Одні передчасно народжували, інші — закриваючи обличчя — клякли. Невже той шок не пройде?.. Капітанові раптом стало якось не по собі. Розігралась уява… "А що коли б зараз до нього на кухню зайшов привид… Привид воїна-афганця… У формі, з кобурою на боці… Чи з ножем днювального… і сказав: "Привіт, капітане. Ти тільки для себе вариш каву? Чи, може, й афганця Миколу пригостиш?" Що б ти зробив, капітане?! Стріляв, злився, відскочив би до вікна, вибив шибку і стрибнув у вікно? Тільки чесно. "Чесно — не знаю"", — посміхнувся сам до себе капітан.

Налив у склянку води. Вона густо забуріла. Кава стовідсоткова. Без домішок. Розчинилась повністю. Грудочки на поверхні не плавали. Взяв баночку з буфету, насипав дрібно потовчених грецьких горіхів, сушених суниць… Кава пахла лісом, смакувала горіхами й медом. Кухня дихала свіжістю, не характерною для інших кухонь. Стерильна чистота. Пахощі липового цвіту, полину, м'яти і материнки, що він їх час від часу перемелював у кавоварці, а потім просто варив. Тоді холостяцьку квартиру заповнювали пахощі різноквіття, і життя здавалося йому зовсім іншим. Іншим від життя на асфальті. Кава легенько парувала. Над холодильником висів кнопковий телефонний апарат. Подарунок генерала Ситорчука. Капітан уже й не пригадує, у зв'язку з якою операцією. Дуже зручний. З пам'яттю. Натис на кнопку. Двічі. Апарат миттєво з'єднав з черговим.

— Черговий по відділенню слухає…

— Капітан Дубль…

— Слухаю вас, пане капітане.

— Негайно пришліть мені машину. Бажано з сержантом Голубеєм.

— Сержант Голубей сьогодні вихідний. Буде завтра. Точніше, сьогодні. Сьогодні вранці, пане капітане…

— Гаразд. Я чекаю автомашину.

— Через двадцять хвилин буде біля під'їзду.

Капітан допив каву. Приємний присмак горіхів і сушених суниць навіював невиразні незабутні спогади, викликав асоціації. Хотілося згадувати і мріяти… Та ось

автомашина яскравим промінням фар пройшлася по його вікнах і завмерла в темряві біля під'їзду, ледь помітно освітлюючи матовими підфарниками свої контури.

Розділ сімнадцятий

— Отже, ви вважаєте, що Микола живий? — спитав капітан Дубль, завітавши вранці в палату до Галини. Він з сержантом Голубеєм і черговим лікарем залишок ночі просидів в ординаторській, оберігаючи жінок і їхній сон від живих привидів.

— Так, — тихо мовила Галина. — Це я підтверджую. Це підтвердив і мій чоловік. Альберт Бордоніс… Миколин однополчанин. Вони разом воювали в Афганістані… П'ять років тому він передав мені від Миколи записку, яку той написав кров'ю… Нібито перед смертю… Сказав, що помер у нього на руках… Але я й тоді щось не дуже в те повірила… Мені чомусь здавалося, що Альберт забрехався… Розповів, що стояли в секреті… На них несподівано напали моджахеди… Миколу вбили наповал, а його тільки полоснули багнетом по щоці… Шрам так і залишився. Він завів бороду — шраму соромився. І прострелили стегно… Але його врятував наш вертоліт… "Чому ж вони не врятували Миколу? Він же ще писав записку… Отже, був живий", — запитала я. Альберт почав тоді викручуватися. Я не надала цьому значення. У тому пеклі хіба щось розбереш. Можливо, і порушив якусь послідовність… Сказав, що Миколу ще раніше поранив снайпер… Рана уже була смертельна. В живіт. Тоді й написав. А вночі уже напали. Миколу непритомного добили, а сам Альберт відстрілювався. А тут наш вертоліт. Ніби стало трохи схоже на правду. Я й повірила. Заспокоїлась. Інколи поверталися до цієї розмови… Просила Альберта: "Все-таки розкажи… Як загинув Микола і як врятувався ти?.." Він все віджартовувався: "Я, очевидно, зробив помилку. І ти також. Нам не потрібно було одружуватися. Бачу, ти так Миколу й не можеш забути". Розповідати про його смерть не любив…

— А що трапилося позавчора?

— Це трапилося ще раніше. У День незалежності. Він прийшов додому. Злий. Роздратований. Незрозуміло чого почав кричати. Кидав ложкою. Погано їв. Я його запитала, чого він сердитий. "Та оці прокляті націоналісти. Спілка письменників України… Затіяли Всесвітній форум українців. Скликали недобитків з усього світу. Українці, єднаймося…"

"А тобі, — кажу, — яке до того діло? Люди приїхали на свято. Хто втік від сталінського режиму, а хто поїхав за шматком хліба за океан… Чого до всіх з однією міркою…"

Він трохи вгамувався. Взяв зо дві ложки борщу, випив чарку. Трохи спокійнішим став… "Та розумієш, — каже, — ми тут з Метлинським… Ну, це чоловік з об'єднання воїнів-афганців на Україні, порадились і вирішили зрадникам дати бій. Навіть лист у Спілку письменників занесли. З протестом. Зрадників афганської війни на трибуну форуму не допускати…"

"А до чого тут Спілка письменників України?" "Так вона ж, дурепо, цей форум проводить. Там їхній оцей оргкомітет. Я навіть підходив до одного із співголів. Казав,

ми не дозволимо зрадникам виступати з високої трибуни форуму… А він відповів: "А ми вас і не питатимемо. Ви своє уже відстріляли". Бачила паскуду? Він хоче перебіжчикам надати слово! "А якщо вони з поля бою непритомні були підібрані, — каже. — Ваш сталінський підхід до людей…" "Вони виступали перед штаб-квартирою ООН, — пояснюю — Вони в Гарварди після цього вступили… Перебіжчики… А ми ще голови в Афгані клали… Втрачали ноги, руки…" А я Альберту й кажу: "А якщо співголова має рацію? Якщо солдата непритомного, тяжкопораненого, підібрали моджахеди. Виходили. А потім їм розкрили очі на цю авантюрну війну… Хіба вони неправильно робили? Хтось же мав сказати правду про ту ганебну війну. Сахаров же один. І того на заслання відіслали". Він тоді як хрясне ложкою об стіл… "І ти заодно з націоналістами! От чому ти на мітинги бігала. От чому ти запізнювалася вечорами, сука". Я й ляснула його по пиці. "Б'єш по шрамах афганця! " "Ти не афганець. Ти покидьок. І я тепер не вірю, що Микола загинув так, як ти розповідав…" Він тоді насунув кепку і сказав: "Ти ось що, суко, якщо висовуватимеш свій поганий язик по цей бік зубів, то і язика вкорочу, і зуби повибиваю" — і пішов з дому… А наступного дня… Я Миколу у вікні побачила. Справді злякалась. Бо Альберт напередодні проговорився: "Микола твій на міському кладовищі гниє. Я тобі завтра могилу покажу. Там і портрет його. Напис. Тож заспокойся". "Чого ж ти мені раніше цього не сказав? Чому від мене приховував? " "Щоб ти не бігала на могилку. На квіти грошей не витрачала. Все одно їх там крадуть і тут же таким, як ти, ліричним меланхолічкам продають"".

— Як прізвище вашого сина? — звернувся капітан Дубль до Лідії Андріївни.

— Микола Мазур! Капітане, знайдіть його, — крізь пальці, що міцно стиснули її лице, бризнули сльози. — Тепер я вірю, що Микола живий. Вони розкопали могилу…

— Хто вони?!

— Альберт і Кульгавий, — відповіла Галина. — Кульгавий приходив до Альберта. Вони часто за чаркою про щось змовлялись. Коли я питала, хто цей з перебитою ногою, Альберт казав: "Це наш майор. Командир батальйону. В Афганістані поранений".

Капітан задумався. Тепер багато що ставало на своє місце. Але невідомого залишалося стільки ж, як і відомого.

— Де тепер ваш чоловік? — запитав капітан Галину. — Він приходив до вас у лікарню?

— Ні. Я дзвонила додому. Але телефон мовчить. Мабуть. Мабуть… — Вона замовкла, глянула на капітана. Зустрілась з його поглядом і опустила очі.

— Ви щось не договорюєте. Що мабуть?

— Мабуть, десь переховують те, що взяли з труни. Адже труну нібито з Миколиним тілом вони викрали.

— Для чого?!

— Щоб ми не надумали розкопати могилу і поглянути, хто ж у труні насправді.

— Але ж труна цинкова?

— Так, цинкова, — підтвердила Лідія Андріївна. — Мені не дозволили її розкривати. Сказали, що тіло уже розклалось… І я повірила…

— Чому ви думаєте, що могилу розкопали Альберт і Кульгавий? — запитав капітан Галину.

— А хто ж інший? Хто злякався появи Миколи? Та й Альберт прийшов додому аж удосвіта. Весь у шині. Коліна в болоті. Я ще, грішним ділом, подумала... А потім здогадалася. Уже тут, в лікарні, коли Лідія Андріївна сказала, що хтось могилу розрив.

Капітан глянув на годинник. Ішла сьома ранку. За вікном пробуджувався світ. М'яко освітлювалось небо. За горизонтом білі кучугури ватяних хмар почали пробиватися золотавими променями невидимого сонця. Приходив на землю новий день.

Капітан, сівши в машину, подумав: "Чому ж Микола не прийшов до матері? Чому прийшов додому, як злодій? Чого злякався? Де він зараз живе? Під чиїм прізвищем збирається виступати на форумі? Чи є його ім'я серед делегатів? А якщо нема? Хто його впізнав? Хто дав інформацію Альберту — людині зі шрамом на щоці? Хто переслідував Миколу? Хто освітлював його фарами? І для чого? Це випадково чи це зумисно? Хто ж тепер вилікує матір? Хто і як?!"

Розділ вісімнадцятий

Лейтенант Мур зайшов до кабінету останнім. Капітан Дубль мовчки кивнув головою і очима наказав сісти. Він не любив, коли підлеглі запізнюються. Це його одразу якось вибивало з колії, а в душі закипало обурення. Він і сам не радий був отому проклятому генові пунктуальності, але нічого з собою не міг вдіяти. Його чіткість, буквально "фармацевтична точність", як він сам казав, доводили його до божевілля. У такі хвилини він згадував свою шкільну подругу Альбіну, яка мала все: і личко, і ноги, і очі, і губи, і зріст, і стан... Все те, що так подобалося Дублю. Все те, що можна було назвати ідеальним, і тільки один недолік — звичка вічно запізнюватися: в гості, в кінотеатри, театри, на екскурсії і навіть на вокзали — виводив його із себе...

— Я належу до тих кіноглядачів, — казав Дубль, — які ніколи не бачать кіножурналів. До тих, яким шлях у кінотеатрі до свого місця освітлює черговий адміністратор. Якби мені освітлювали обличчя, люди бачили б, що маки цвітуть вічно... Тільки на моїх щоках...

Після таких запізнень він буквально хворів і, найстрашніше, на нього, молодого і дужого, нападало безсоння. Дубль ніколи не приймав таблеток. Вважав, що організм — це така складна лабораторія, яка сама виробляє все необхідне. Головне — знайти відповідні важелі. І він їх знаходив.

Коли від нього тікав сон, він читав свою "молитву". Його "система проти безсоння" діяла безвідмовно, як безвідкатна гармата. Він засинав уже на другому колі цієї процедури. Бо був твердо переконаний: потрібно думати, весь організм відірвати від того, чим у тебе забито на цей момент голову, і зосередитися на найголовнішому — сні. І він умикав свою до простоти, до примітивності геніальну систему:

"Мені не болить нічого, — так починалась "молитва": — Ну, абсолютно нічого. Мені не болять нігті цих пальців. Мені не болять п'яти. Мені не болять підошви ніг. Мені не

болять литки ніг. Мені не болять коліна ніг. Мені не болять стегна ніг. Мені не болять..."

І так він піднімався аж до голови, перераховуючи на ній усі "атрибути" для життєдіяльності — вуха, ніс, губи, язик, піднебіння, горло, скроні, потилицю і завершував волоссям. Після цього у протилежній послідовності опускався донизу, перед цим не забуваючи сказати фразу:

— Отже, мені нічого не болить. Я можу спокійно заснути і бачити найчудесніші сни!

А напередодні він бачив дивний сон. Снилося йому, що безногий гравер, вмочуючи у власну кров перо, пише листа до коханої Миколи Мазура. Його до цього під дулом пістолета примушує чийсь голос. Власника того голосу не видно. Бо він повністю затулив своїми плечима світло і гравер пише листа в темряві...

Коли капітан Дубль прокинувся, він перш за все запитав себе: "Чому безногий гравер?" І тут же сам собі відповів: "Ну, звичайно, коли полковнику Ситорчуку присвоїли звання генерала, тобі порадили найкращого гравера Києва — безногого Артема — і ти саме до нього й пішов, щоб "підписати" генералу традиційний золотий годинник від управління по розслідуванню тяжких злочинів".

У цю мить капітан Дубль навіть не здогадувався, який він близький до істини і що сон йому в руку. Навіть його незрадлива інтуїція ще й досі дрімала десь у глибині душі.

Він ще раз оглянув усіх підлеглих: старший лейтенант Хорт, лейтенант Дедюк, лейтенант Мур, сержанти Ягідка, Голубей, Душечка, Лантух і вічно сором'язливий Мак. Рядові Гай і Орендочка сиділи окремішньо, як працівники, що тільки входять у курс справ.

— Київ розбиваємо на кілька ділянок. Умовних, безперечно, — нарешті взяв себе в руки капітан, подарувавши ще один красномовний погляд Муру. — Мені необхідно знайти гравера, який писав ось цього листа. Ксерокопії його вам роздасть зараз старший лейтенант Хорт. Ваше завдання — виявити київського гравера... Звичайно, якщо цей лист писався в Києві. І поцікавитися, коли, яким чином і хто змусив чи підкупив нашого гравера написати того листа. Як розслідувати цей момент, вас не треба вчити... Для наймолодших нагадую, — глянув він на рядових Гая і Орендочку. — Найпримітивнішим методом... Зайняти в майстерні чергу, якщо буде, й чекати... Як тільки звільниться і вийде перший замовник, поцікавитися: "Як почерк? Не каракулі? А то я був тут в одного... Кооператора. Так він мені зіпсував усю картину..." Зрозуміли? Щось у такому плані. Подивіться. Запам'ятайте почерк, яким написано листа.

Поки старший лейтенант Хорт роздавав червоні ксерокопії як нагадування про радянську владу і спогад про криваву бойню в Афганістані, капітан Дубль підкликав сержанта Ягідку і сказав, що вони поїдуть до безногого Артема.

— Чекайте мене в машині, — кинув він уже в спину здогадливому сержанту. — Старший лейтенанте! — звернувся він до Хорта. — Я також їду. На свій об'єкт...

— Я чув, пане капітане, і уже зі свого списку його викреслив... Дедюк поїде на Поділ...

— Гаразд, — капітан, наказавши сержанту Голубею не забувати здати ключі від кабінету черговому, вибіг з кабінету одним із перших. Його інтуїція раптом прокинулась і вистукувала в скронях: "А ти перевір сам. А раптом сон в руку. Сон в руку. Сон в руку". "Гаразд, гаразд. Заспокойся. Перевірю", — відповів він інтуїції.

Коли він з Ягідкою піднявся на другий поверх універмагу і підійшов до фанерної перегородки, за якою завжди сидів безногий Артем, там виписував свої "курсиви" чорнявий кругловидий молодик, чимось схожий на підрум'янений пундик.

— Ви за безногого Артема? — запитав капітан.

— Артем сам за себе. А я сам за себе. У кожного свій почерк.

— Це правда, — погодився капітан і всунув у віконце посвідчення. Молодик схопився з місця і сказав:

— Я про все знаю. А ви заходьте, — він відчинив бічні двері, перевернув картонку з написом "Відчинено" на "Зачинено" і запросив капітана сісти. Сержант Ягідка трохи потупцював по той бік таблички, зрозумів, що капітан впорається й без нього, і побрів до авто, розглядаючи по дорозі виставлені в універмазі товари.

"Ринок перенасичується, — подумав сержант.

— А ціни кусаються. Почекаємо, коли вони стануть трохи скромнішими".

— Як вас звати? — сідаючи на дерматиновий тапчанчик, поцікавився капітан.

— Артем!

— Ви теж Артем?!

— Я теж. Бо я син Артема, — а за хвильку додав:

— Безногого, як ви кажете.

— А де ж батько?

— Батько тяжко захворів. Спився він. Талановиті люди часто спиваються. Тоді вже не контролюють себе і так талант гине... Який у батька почерк! А який талант — усі почерки міг підробляти! Не підкопаєшся.

— А ось цей? — показав Дубль листа до Галини Бордоніс-Медведчук.

— Це батькова робота. Такий почерк тільки батько міг підробити...

І тут раптом капітану Дублю стало ніяково. "Куди я послав людей? Як вони можуть знайти гравера, коли це почерк іншої людини? Підроблений. Дурень царя небесного, — лайнувся про себе. — Треба негайно дати відбій".

Капітан аж почервонів. Відчув перевтому. Артем помітив зміну в його обличчі й запитав:

— Трапилося щось неприємне?

— Трапилось, — погодився капітан. — Людина, для якої твій батько підробляв цей лист, убивця...

— Я знаю, хто то був.

— Ви?

— Я!

— Звідки?

— Я тоді був присутній, коли батько підробляв цього листа. Високий на зріст

чоловік з чорною бородою. Як афганець… Як моджахед! Навіть у чалмі і афганській формі…

— Ти його добре запам'ятав?

— Добре! Тільки ви за цими ознаками його вже не знайдете. Він давно поголив бороду… Але має іншу цяцьку. У нього на щоці… Чекайте, на якій… — гравер для чогось розвернувся корпусом, почав щось пригадувати. — Ага. На лівій! У нього на лівій щоці шрам. Хтось його полоснув чи то кинджалом, чи то багнетом. Я його днями бачив у Спілці письменників. Я там сувеніри підписував.

Він прийшов в оргкомітет Всесвітнього форуму українців. Приніс лист-протест. Він не хотів, щоб на форумі виступав якийсь афганець. Ніби перебіжчик до американців чи що… Я не все зрозумів, бо спочатку й не прислухався. Писав. Але по голосу я його одразу впізнав. У нього такий голос, знаєте… Словом, не знаю, як сказати… Гортанний, чи що… Дуже запам'ятовується. Я сказав співголові форуму… хотів сказати, що я цього шрамуватого знаю. Та співголова, на ім'я, здається, Павло, тільки махнув рукою і помчав на якесь чергове засідання. Сказав, що йому ніколи. Ось і вся історія…

— Я тобі, Артеме, сердечно дякую, — капітан підвівся і потис руку молодому граверу. — Бажаю ніколи не спиватись і не підробляти ніяких документів, окрім офіційно дозволених.

— Я вас зрозумів, пане капітане. Я…

Але спина капітана Дубля уже зникла серед універмагівського натовпу.

… Він мчав в оргкомітет Всесвітнього форуму українців. Його цікавив співголова по імені Павло. "Його так і називали — пан Павло. Він з густою чорною бородою. Де-не-де уже зі сріблястими струнами"… Він так і сказав: струнами.

Капітан їхав і посміхався сам собі в неіснуючі вуса. "Борода зі сріблястими струнами, — повторював він. — Гадаю, панів Павлів з такими бородами там небагато".

І він не помилився. Пан Павло був такий один. Він сидів у своєму кабінеті і щиро посміхався капітану Дублю…

Розділ дев'ятнадцятий

Коли сержант Ягідка підійшов до столу і віддав честь капітану Дублю, той навіть не підвів голови. Ягідка навшпиньки розвернувся і хотів був залишити кабінет мовчки. Капітан гукнув його з порогу.

— Ви куди, сержанте?

— Бачу, ви перевтомилися. Подумав, хай пан капітан трохи відпочинуть.

— Ви мені привели Кублея?

— Його ні дома, ні в бюро нема.

— У нього, якщо мене пам'ять не зраджує, є рація. Ви зв'язувалися по рації?

— Достеменно так, пане капітане! Але його рація, як і він сам, мовчить.

— Знайти з-під землі!

— Слухаюсь, — сержант так само тихо щез, як і з'явився.

Капітан Дубль думав. Багато чого ставало на місце. Але щоб заповнити певні

прогалини у життєвій фабулі Миколи Мазура, потрібно було негайно зв'язатися з ним. Але як?! Він зв'язався з товариством "Україна"... З оргкомітетом Всесвітнього форуму українців... Проте ніхто не міг знайти в книзі реєстрації прізвища Миколи Мазура з США. Зв'язалися з чоловіком з об'єднання афганців майором Метлинським... Згадали про його лист до оргкомітету форуму... Виявилося, він нічого подібного не писав, а той лист, що взяли у співголови оргкомітету, виявився фальшивкою, надрукованою, щоправда, на друкарській машинці воїнів-афганців... Підписи було підроблено блискуче — Метлинського, Яценка та інших. Отже, справжнє прізвище знали тільки ті, хто не був зацікавлений у виступі Миколи Мазура.

Поява Кублея могла б пролити трохи світла на цю темну історію. Але Кублей мов крізь землю провалився. І раптом ці фотографії... Чорний берет убиває людину і коротка інформація: "Колишній кадебіст прапорщик Кублей розстрілює афганського зрадника на околиці Нью-Йорка..." Це щось нове в біографії Кублея... Невже він був у Нью-Йорку? Коли? З яким завданням? З газет капітан Дубль знав, що колись кілька українських хлопців відмовилися воювати проти афганців. Про них часто писала преса. Потім раптово, так як і почалась, кампанія цькування вщухла. У нього ще тоді закрадалась думка... "Мабуть, кадебе прибрало". І от через п'ять років після закінчення афганської війни у капітана Дубля в поштовій скриньці лист. Лист з чітким написом: "Не згинати — фото".

Фото Кублея в чорному береті. Чорній куртці. Темних, мабуть, джинсах і чорних замшевих черевиках... З-під куртки спрямований у бік падаючої людини пістолет з глушником... Так прибирали зрадників... От чому тоді замовкла преса... Таємне рано чи пізно стає явним... Недаремно Сахаров говорив... Наші дострілювали і своїх офіцерів... Своїх солдатів... Якась депутатка, пам'ятає, на з'їзді кричала: "Я вас ненавиджу, Сахаров! Ви агент ЦРУ!"

Раптом двері скрипнули. На порозі кабінету стояв сам Кублей. Почуття гумору, вочевидь, покинуло його. Зморшкувате лице ще більш зморщилося і складалося враження, що приватного сищика хтось то занурює під воду, то витягує на поверхню, бо, судорожно зробивши кілька ковтків повітря, він раптом взагалі переставав дихати.

— Бачу, натрапили на слід, — привітав його капітан.

— На небесний! — відповів Кублей. — У вас нічого не трапилося?

— Давайте без зайвих вступів і хитрувань. У мене поки що одне питання. Відповісте ствердно, посиплються інші. Ви у Нью-Йорку коли-небудь були?

— Я вас вітаю, капітане... Бувши генералом Ситорчуком, представив би вас до майора.

— Я прошу вас відповідати коротко. Так чи ні?

— Я уже відповів. Метафорично. Так. У 1984 році.

— Що ви там робили?

— Відкривав 39 сесію Генеральної Асамблеї ООН. У складі делегації Української Радянської держави.

— Я вас серйозно, Кублею, питаю.

— Я вам, капітане Дубль, серйозно відповідаю. Я їздив у складі української делегації. Як водій кадебе. Возив делегата з України і щодня про кожний його крок і висловлювання писав рапорт майору Марченку. У ленінській кімнаті, де ми дивилися порнофільми і грали в більярд…

— Тоді дивіться мені в очі. Так, як би ви дивилися в дуло пістолета. Ви вбили воїна-афганця Миколу Мазура?

Кублей і оком не кліпнув.

— Справу про це мені мала пришити ще нью-йоркська поліція, якби впіймала. Але операція пройшла чисто. Я правив тільки за загальний фон… Стріляли із-за моєї спини. Стріляв майор кадебе Марченко. Вистрелив тільки раз. Микола упав, а я змився, як наказали… Але я не знав, що так розправляються з тими, хто перебіг за лінію фронту…

— Чесно?

— Чесно, капітане. Як перед Богом… Я вчора зустрів майора Марченка. Він був у моєму бюро. Я спочатку не впізнав його… Тоді, у Нью-Йорку, він носив бороду і грав на балалайці. Виконував "Гоп, мої черевички…" Більше нічого не вмів.

Капітан Дубль підсунув фотографії Кублею і, не спускаючи погляду з сищика, запитав:

— Що ви на це скажете?!

— Є й таке. Отже, архіви не всі спалені…

— А ви розраховували, що їх спалять?

— Я ні на що не розраховував. Я своє відомство знаю. Але не розумію ось цього… Що ж виходить: там нічого не змінилося? Ні, мене цим не візьмеш… Я не стріляв у Мазура! Не стріляв! Це справа рук Кульгавого…

— Але яка мета підставляти сьогодні вас?

— Все дуже просто… Я був учора в будинку матері Мазура. На цих фотографіях моя нью-йоркська місія не закінчилась… Потім я ще приніс туди від імені військкомату повідомлення про сина. Що він загинув на полях Афганістану. А такі фото є і в мене.

— У вас? — підхопився Дубль.

— Так, капітане. У мене. І записка, — сищик поліз до кишені піджака і поклав перед капітаном кілька знімків — точні копії тих, що лежали на столі Дубля. — А ось і записка. "Тепер займися собою, сищик! Розкажи капітану Дублю, як ти убивав Мазура у Рівердейлі, а потім мамочці приніс власноручно повідомлення про смерть сина. Підготуйся… Завтра тебе капітан Дубль сам розшукає". — Кублей упав у крісло і обхопив голову руками. — Ось і все, капітане, — мовив він. — Я все вам розповів… Через п'ять років усе стало на свої місця… Через п'ять років. Рідна служба красненько мені віддячила. Ті ж самі методи: мавр зробив свою справу, мавр має вмерти…

Розділ двадцятий

Того ж дня капітан Дубль наказав лейтенанту Муру провідати згадане Лідією Андріївною автопідприємство і завітати у відділ кадрів, щоб перевірити кілька особових справ. Серед них — і справу Марченка. При найменшій нагоді зробити фотокопію, але

так, щоб кадровик цього не помітив.

Коли лейтенант Мур повернувся, то приніс досить гарну фотографію, яку просто, як він висловився, "спер" з течки кадровика…

— Ви що, лейтенанте? — звів свої гарні брови капітан.

— Не хвилюйтесь! Усе нормально. Ця фотографія готувалася для дошки пошани. Але це тепер не модно і… Ви мене зрозуміли… Вона просто могла загубитися. А кадровик, старий кагебіст, з кабінету не виходив і на хвилину. Ще й досі боїться прихильників Руху і чекає відновлення компартії.

— Навіть так?

— Весь час промацував мене, чим я дихаю, пане капітане. Але я сказав, що мене політика менше всього цікавить, і він замовк, запиваючи бублики холодним чаєм.

— Дякую, лейтенанте! — капітан взяв фотографію і викликав по рації сержанта Ягідку. Коли той обізвався, наказав негайно прибути до управління.

— У лікарню, — зачиняючи дверці автомашини, наказав капітан.

Через десяток хвилин капітан Дубль знову переступив поріг палати Лідії Андріївни.

— Доброго дня вам!

— І вам такого ж… Доброго, — відповіла Мазур.

— Тому я й прийшов, щоб підняти вам настрій. Ваш син живий, — сказав. — Ви не привиду бачили. Усміхніться. Не привиду. Син живе у США. Навчається в Гарвардському університеті. Приїжджав на Всесвітній форум українців. Приїжджав інкогніто. Він не міг інакше…

— Боже! — скрикнула вона. — Я в це не вірю!

Вона довго плакала. А коли заспокоїлась, запитала:

— Але чому? Чому він не прийшов додому?

— На це "чому" ми ще не можемо відповісти. Розумієте, не можемо.

Капітан глянув на неї… Ватяні тампони медики вже зняли. От тільки шрами і незагоєні рани від гострих шматків дзеркала залишились на її колись чистому обличчі. Відтепер вона так і житиме — зі шрамами…

— А де ваша сусідка?

— Її повезли на консультацію.

Лідія Андріївна плакала. Сльози текли крізь пальці.

— Ви так і не можете відірвати рук від обличчя?

Жінка заридала. Капітан підвівся. Взяв на тумбочці ватку. Потім поклав назад. Взяв склянку, налив з пляшки води.

— Ви дозволите?

Вона кивнула головою. Він підняв її над подушкою і крізь руки, по-жіночому гарні руки, напоїв. Потім обережно опустив голову на подушку…

— Де тепер мій син?

— Він днями відлетів до Америки… З ним усе гаразд… Але я прийшов, щоб ви мені допомогли. Кожне ваше слово, кожна деталь… Для слідства дуже важливо…

— Я знаю. Я знаю. Заради сина я готова…

— Розкажіть мені детально саме про той вечір.

— У кімнаті стало темно-темно і раптом — це світло… Світло автомашини. Уздовж вікна, уздовж шибок, а в шибці — обличчя сина… Можете уявити мій стан…

— Можу, — механічно відгукнувся капітан Дубль.

— Ні, не можете… Хто такого не пережив, ніколи не зможе. Я, здається, щось крикнула тоді. А потім уже нічого й не пам'ятаю. А далі ви знаєте…

— А цього чоловіка, що запропонував вам руку і серце, ви могли б упізнати?

— Упізнати? Що ви таке кажете? Як упізнати? З ним щось трапилося?

— Ні, нічого.

— Чому ж ви так кажете?

— Скажіть, як його прізвище?

— Я вам уже казала, Марченко… Артур Марченко…

— Ви знаєте, де він працює?

— Звичайно. В автопідприємстві. Бухгалтером. Він мені сам в усьому зізнався. Він так і сказав: "Це я їх убив!"

— Кого убив? — здивувався капітан.

— Ну, дружину свою, доньку… Випив, сів за кермо і потрапив під військовий автомобіль… Хотів накласти на себе руки, але жива ще меншенька і заради неї він залишився жити… Що з ним? Ви щось не договорюєте… Я відчуваю…

— З ним усе гаразд, — капітан зробив наголос на слові "ним". — Усе гаразд… Ви можете глянути на це фото?

— Піднесіть мені до очей і увімкніть настільну лампу. Я, здається, трохи й зір зіпсувала.

Капітан нахилився над нею, показав фото.

— Ви впізнаєте його?

— Я цю людину бачу вперше, — тихо мовила Лідія Андріївна.

— Ви не помиляєтесь?

— Ні.

— Але ж це Марченко!

— Це не мій Марченко… Не мій Марченко… — вона ще раз тяжко зітхнула.

Капітан так і думав. Тепер йому дещо почало прояснюватися. Багато що ставало на свої місця. А Лідія Андріївна, ніби відчувши лихо, зайшлася плачем… Видно було: далі говорити вона не може. І їй ще довго доведеться приходити до тями.

Розділ двадцять перший

Прийшла медсестра. Суворо, навіть осудливо глянула на капітана. Але вголос не сказала нічого. Дала заспокійливі й пішла. Лідія Андріївна якийсь час ще мовчала, капітан тихо сидів і чекав. Він умів терпеливо чекати. Нарешті жінка спитала:

— Ви будете з мене сміятись?

— Що ви, Лідіє Андріївно!

— Я збиралась вийти заміж…

— А чого ж... Ви ще молода, гарна. Належите до тих жінок, вік яких важко визначити по зовнішності...

— Я ніколи б на це не наважилась... Якби не син... Якби не могила сина і чоловіка... У мене чоловік помер від інфаркту, на другий день після того, як принесли повідомлення про загибель сина. А син з Афганістану написав: "Мамо, якщо я загину — хоча я в це не вірю: відчуття у мене таке — поховай мене у могилі з батьком. Такий мій заповіт", — сльози самі собою нестримно бризнули крізь її тонкі пальці. Лідія Андріївна довго плакала. Капітан хотів був викликати медсестру. Але жінка, нарешті, заговорила знову.

— Мені уже краще, — сказала вона. — А Марченко підійшов до могили. Поспівчував, поклав біля пам'ятника сина квіточку. Дуже виявився уважним. Сказав, що вдівець. Що в нього в автомобільній катастрофі загинули дружина і донька. Я йому поспівчувала. Горе нас зблизило. Він майже щодня приходив на могилку мого сина. Поливав квіти. Я йому розповіла про синів заповіт. Сказала, що зверталась до військкомату. Там нагадала, що син воїн-афганець. А знаєте, що мені відповів на те комісар?

Капітан Дубль заперечно похитав головою.

— Він сказав, що мого сина туди не посилав, і зачинив перед носом двері... А Марченко відгукнувся... Напередодні з'яви Миколи показав мені документ-акт про поховання сина. І раптом зі мною така біда...

— Не біда — щастя. Що ж до рук, то все буде гаразд, — підбадьорив її капітан.

— А мати ж колись мені наказувала: "Не дивись, доню, перед сном у дзеркало. Це не на добро!" Я сміялася з неї. Нас же виховували атеїстами. Вчили не вірити ні в Бога, ні в прикмети. Забобони, мовляв, то все, а я підійшла до дзеркала і захотіла подивитися на себе... Як це у вас, військових, називається: перевірити, чи я у бойовій формі. Не знаю чому, але саме ці слова спали мені тоді на думку. Взяла і роздяглась. Як Єва. Почала милуватися собою, ще й примовила: "А я ж гарна! До біса ще гарна!" Раптом мені здалося, що на мене ніби хтось дивиться. Таке відчуття виникло. Я ще й сказала собі: "Не треба було проти ночі біса вголос згадувати". З вами такого у житті не траплялося?

— Траплялося, — посміхнувся капітан. — І не раз...

— Раптом мені стало страшно й моторошно. Здалося, хтось стукнув кватиркою. Я вимкнула світло, глянула у вікно — о Боже! — у вікні Микола! Я знепритомніла... Далі ви знаєте...

— Так. Але я хотів би повернутися трохи назад — до Марченка... Чим він вас узяв?.. Завоював ваше серце... Ви мали серйозні наміри?..

— Серйозні, — хитнула вона головою. — Дуже серйозні. Я почала вірити в потойбічний світ. Марченко в усьому підтримував мене. Догоджав. Мені це дуже подобалося. Співчував. Мій покійний чоловік належав до гордунів. Мав про все свою думку. З моєю не часто рахувався. А цей! Коли я йому зізналась, що повірила в Бога, він приніс мені книжку про потойбічне життя. Потім приносив вирізки з газет і

журналів про привидів та пришельців з інших світів і переконував, що життя після смерті тільки починається. Мені це імпонувало. Я хотіла в це вірити і повірила… Коли до мене прийшов Микола… я подумала: "Після моїх молитов. Звернення до Бога…"

— Що він ще вам говорив? — поцікавився капітан Дубль.

— Він запевняв мене, що багато мертвих перебувають у стані анабіозу. Казав так, ніби натякав, що мій син воскресне. Доводив, що не треба впадати в розпач. Наводив приклад з мільярдером Онасісом і його сином, що загинув в автомобільній катастрофі. У вивчення проблем анабіозу, реанімації і повернення людини до життя він уклав усі свої кошти… — Лідія Андріївна тяжко зітхнула. — Смерть — це тільки народження. Ми переходимо із стану фізичного, загалом примітивного, у стан небесний, божественний. Бо вищий стан — це стан нашої душі. Стан інтелекту і моральних насолод. Він говорив мені це кілька днів поспіль і посіяв у мене сумнів, що він бухгалтер автопідприємства. Я почала схилятися до думки, що він представник якоїсь секти, і сказала йому про це. Він заперечив.

— Що ще вам запам'яталося? — капітан поправив на ній ковдру, що підступно опускалась додолу.

— Після того, як я побачила сина, мені хотілося померти. Я ночами аналізувала слова Марченка про нашу тимчасовість на землі. Що ми сюди прибули, як на одну із зупинок у Всесвіті. У таку собі своєрідну лабораторію, де в початковій стадії народжуються примітиви, запрограмовані на зло, заздрість, убивства. І вище Божество, вирощуючи цих примітивів, вивчає і відбирає для інших світів тільки інтелект, мудрість і добро, щоб засіяти ними безмежжя Всесвіту. Все інше є прах. Перебування на Землі — це тільки початкова мить нашого народження, а нашим справжнім народженням для вічності є саме смерть. Тому страшно не вмерти — страшно вмерти не гідно, не достойно Божества нашого…

Вона напружилась, захвилювалась. Дубль поклав свою руку на її, сердечно подякував і сказав, що їй пора відпочити.

— Ви мені дуже допомогли. Поки що в інший, божественний, стан не переходьте. Я вірю, що ви… А втім, я хотів би, щоб перша початкова мить нашого перебування на цій планеті тривала якнайдовше.

Він щиро посміхнувся і вийшов, твердо сказавши: "До зустрічі!"

Розділ двадцять другий

З лікарні капітан Дубль поїхав прямо до Йосипа Кублея. Він зайшов мовчки, мовчки поклав фотографію перед Кублеєм і мовчки глянув на нього. Сищик, у свою чергу, глянув на фото, потім на капітана і запитав:

— Хто це?

— Саме це я хотів запитати у вас.

— Я його зовсім не знаю…

— Це Марченко… Майор Марченко! Ваш рівердейлівський приятель…

— Це не майор Марченко… Може, й майор, може, й Марченко, тільки не Артур…

— У такому разі сідайте в мою автомашину…

— І що буде? Повезете мене в управління, знову почнете допитувати, хто ж стріляв у Миколу Мазура? Потім візьмете підписку про невиїзд і знову накажете зняти вивіску "Сищик Кублей і комісар Мегре"?

— Ми поїдемо на кладовище. У тридцять другий сектор. Ви там уже були.

— А що я там загубив? Я загубив клієнта, який мене найняв. А жінку, яку він просив відшукати, я знайшов. Хто ж мені тепер заплатить?

— Я! Якщо ви допоможете встановити істину.

— Істина у Франкфурті-на-Майні.

— Ви певні?

— Абсолютно, капітане…

Машина, перетнувши трамвайну колію і розбризкуючи вчорашні калюжі, помчала вузенькою вуличкою з одностороннім рухом. Водій час від часу гальмував, боячись обляпати перехожих. В'їхали прямо у ворота з латинським написом на його сітці: "Memento mori". Капітан тільки висунувся з кабіни, показавши посвідчення. Черговий, очевидно, його упізнав, бо козирнув і не без іронії сказав: "Ласкаво просимо!"

— Цвинтарний гумор, — сплюнув у носовичок Кублей…

— А ви естетично виросли, — посміхнувся капітан. — Раніше плювали у вікно, а тепер…

— Та це ж кладовище…

— І у вашій душі щось таке збереглось, Кублею. Подумати тільки — після стількох років служби в кадебе!

— Це у мене після вчорашньої фотокартки. До цього я думав, що всесвіт безмежний. Сьогодні дійшов висновку, що безмежна підлість.

— Повторіть, Кублею. — Капітан витяг блокнотик. — Знаєте, я хотів би цю фразу записати. Я виписую з літературних творів крилаті фрази.

Поруч з ім'ям Френсіса Бекона і Франсуа Ларошфуко запишу і ваше ім'я.

— Щось ви веселий сьогодні, капітане.

— А у мене завжди так. Коли я розгадую ребус.

— І що ж ви розгадали?

— А те, що ваш нью-йоркський приятель мав великий інтерес до могили Миколи Мазура.

— До могили імені Миколи Мазура, бо там ні його самого, ні його останків ніколи не було.

— Можемо сказати й так…

— Заради того, що лежало в труні, Марченко готовий був навіть одружитися на матусі…

— На мамусі… Вона ще не така стара. І на чому ж ґрунтується розгадка вашого ребуса?

— На тому, що Марченко пообіцяв перенести труну сина в могилу батька. На Байкове кладовище… Вибивав уже там місце і найголовніше — вибив… Боюсь, через

зв'язки у вашому колишньому відомстві.

— А що, не простіше було відкопати, як це він і зробив?

— Справа в тому, що останнім часом у зв'язку з переходом від соціалізму до ринкової економіки частенько почали грабувати могили і те, що на них лежить. Від квітів до плит. І ваш нью-йоркський приятель знав: ця могила — під наглядом. Та й, очевидно, вона просто чекала свого часу як плід, що достигає.

— Ну, це й справді для мене ребус, капітане. А як же їм вдалося пограбувати могилу тієї ночі? Що, не було сторожа, чи вони його підпоїли, підкупили?

— Ні те, ні друге, ні третє. Я ж вас питав: на кладовище ви їздили? Що ви мені відповіли: "А що я там загубив". А от ваш Марченко щось загубив. Афганська труна не вкрадена... Труна, Кублею, на місці...

— Нічого не розумію.

— Не розумів і я. А потім зрозумів усе, — капітан і Кублей вийшли з автомашини. — Ви чули, що тепер не вистачає робочих рук? Усі вдарились у бізнес. Нікому і ями викопати.

— Ну, я не сказав би, — мовив Кублей. — Судячи з тих фотокарток, що підсунули вам...

— Я не в тому розумінні. Ваш колега найнявся копачем. Копали могилу звечора... Я все обстежив... Копали поруч з могилою, як ви сказали, імені Миколи Мазура... і викопали нішу, ножівкою розрізали цинкову коробку і витягли те, що там лежало.

— І що ж там лежало?!

— От цього я сказати не можу. Але можу запевнити вас в одному — покійником там і не пахло...

— Чим же все-таки пахло?.. Кавказом, Придністров'ям, Середньою Азією?

— Можливо... Можливо, там переховували зброю. Саме тепер, через п'ять років, вона їм і знадобилася...

— Але ви сказали, що плита з могили була зсунута... Могила розрита. А те, що було в труні, — зникло. Чи я щось не так зрозумів?

— Саме так, Кублею. Ви правильно зрозуміли. У тім і загадка. Ви читали, звичайно, про літаючі тарілки... Про прибульців... Ви б зайшли до Лідії Андріївни. Запитали б, що саме вона читала перед з'явою сина і що їй приносив Марченко... Він матері утовкмачував у голову, що прибульці можуть появитися у вигляді рідного чоловіка, сина... Він уже знав... Власне, вони уже знали — Бородань і Марченко, — що Микола Мазур у Києві. Розуміли, що вона може зустрітися з ним на вулиці, на майдані, навіть побачити по телевізору. Адже про делегатів форуму і гостей передавали цілі репортажі... Він жив у готелі "Хрещатик". Мати працювала в кафе "Червоні маки". Стовідсоткова вірогідність зустрічі!

— А чому він не зайшов до неї відкрито? Це ж не вчорашній день. Сьогодні його за те, що не схотів воювати проти афганців, ніхто б не засудив. Мабуть, ще й похвалили б.

— Не знаю. Боявся не тільки він, боявся і Бородань, теж афганець... Чомусь не хотів, щоб Микола на форумі виступив... Не розповів правду. Чомусь несподівано

виїхав… Все це ще треба з'ясувати.

— Добре! Повернемося до розритої могили…

— Вони й розрили… Викрали те, що лежало в труні, а наступного дня — після того, як мати побачила сина — хотіли переконати її, що син воскрес із мертвих… На що розраховували?! Не знаю. Може, на те, що нерви у неї не витримають і вона збожеволіє. Адже Лідія Андріївна сама казала: їй ніхто не вірить. "Невже й ви, капітане, гадаєте, що я божевільна?"

— Але ж ви привезли мене сюди не для того, щоб розповісти це, так?

— Ви здогадливі, Кублею… Не для цього. Мене цікавить тридцять третій сектор… І ось цей пам'ятник… Ви бачите?

— Ну й що?

— Читайте!

Кублей прочитав.

— Будь ласка, вголос. "Дружині і донечці Марченко А. М. і Марченко М. П. від люблячого тата і чоловіка". Ось за якого Марченка видав себе ваш Марченко, Кублею… Ви не припускаєте, що у Франкфурт полетів також Марченко, але інший? Одне прізвище — дві людини!

— Не припускаю, — твердо відказав Кублей. — Вони подалися за кордон не випадково і, боюсь, саме з тим товаром, що зберігався в могилі.

— Але що це за товар? І чи можна з ним подолати наш кордон?

— Наш кордон можна, капітане. Тим паче Марченку. З його давніми зв'язками і друзями.

Капітан Дубль задумався… "Може, це справді так, але є ще митний кордон у Франкфурті". І він сказав про це Кублею.

— Мабуть, ви маєте рацію, — погодився той. — Зі зброєю у Франкфурт вони не наважаться з'явитися.

— А з доларами?!

— А з доларами можуть… Якщо ту зброю у них закупили за валюту мафіозі… Тепер уже наші мафіозі…

Розділ двадцять третій

У Міністерстві закордонних справ капітана Дубля уже чекали. Молодий клерк, словесний портрет якого намалював заступник міністра, стояв біля входу… Клерк, білявий юнак з вишуканими манерами, чіткий, елегантний і аж занадто ввічливий, звичайно мріяв, з усього було видно, стати міністром закордонних справ.

— Закінчили Київський університет? — спитав капітан Дубль.

— Так.

— Факультет міжнародних відносин?

Молодий клерк кивнув і, проходячи повз старшину міліції, що охороняв центральний вхід до міністерства, чемно сказав:

— Це до заступника міністра!

Старшина віддав честь.

— Мабуть, знає вас, пане капітане?

— А ви мене звідки знаєте?!

— Я вас часто бачу по телевізору. Читав про вас статті. Ви ж наша знаменитість…

Капітан подякував і переступив поріг високого, в прямому і переносному розумінні, міністерського кабінету. Заступник міністра вийшов з-за столу, подав випещену тонку руку, запросив сідати. Сам сів навпроти.

— Я вас уважно слухаю, капітане. Мені уже телефонували… Просили посприяти… Чим зможемо — допоможемо…

— Нам потрібно зв'язатися з американцем українського походження. Його справжнє ім'я і прізвище Микола Мазур. Він живе в Нью-Йорку під прізвищем Дмитро Палагнюк. Поїхати туди самим ми не маємо змоги.

— У вас є адреса Палагнюка?

— Так. Він приїжджав на Всесвітній форум українців, але раптово від'їхав, не дочекавшись навіть відкриття форуму…

— Що нам потрібно зробити?

— Як би вам це делікатніше сказати… Скажу, як раніше казали: завербувати одного чоловіка…

— Ви не за адресою, капітане.

Заступник міністра підвівся, даючи зрозуміти, що аудієнцію закінчено і що він сприймає слова капітана як провокацію.

— Пробачте, але там, до кого ви мені радите звернутися, порадили звернутися саме до вас. Я був у генерала Ситорчука… Це дуже серйозна справа…

— Але ми вербовкою агентів не займаємося.

— Ви мені пробачте. Я просто ляпнув дурницю. Коли довго підбираєш слова і намагаєшся сказати м'якше, виходить завжди навпаки… Я хотів, щоб ваші люди… наші люди з нашої місії, якомога тепліше поговорили з цим Палагнюком. Запевнили його, що йому нічого боятися. Зараз його шантажують, залякують… І якщо він і справді відчуває вину перед Україною… Хоча особисто я так не думаю. Він мав виступити на форумі, але йому не дали такої можливості. Його змусили негайно залишити Україну… А нам потрібна правда… Хоч би якою вона була… Заради його матері… Мати тяжко хвора…

— У вас стільки запалу, капітане. Ви намагаєтесь переконати мене у чомусь. Але я, слово честі, нічого з усього того, що ви сказали, не зрозумів. Хто такий цей Дмитро Палагнюк і чому ви ним цікавитесь. Зверніться краще в товариство "Україна". Там зв'яжуться з вашим Палагнюком… Або запишіться в хор співаком чи в ансамбль танцюристом. Поїдьте самі… Ви ніколи не були в Америці?

Капітан зрозумів, що пан заступник міністра з нього просто кепкує. Сміється йому в очі. Він мовчки підвівся і пішов з кабінету, але раптом зупинився.

— О, ледь не забув найголовнішого, — проказав капітан Дубль. — Ви, прошу пробачення, випадково не пам'ятаєте агента кадебе майора Марченка? Аркадія чи

Артура Марченка? Він у 1984 році їздив до Нью-Йорка в складі нашої делегації радником з економічних питань. Добре грав на балалайці. "Гоп, мої черевички, гоп"…

Заступник міністра сполотнів:

— Ви що, знущаєтеся з мене? Що це все означає?!

— Нічого, пане заступнику. Абсолютно нічого. Я просто хотів би почути вашу відповідь: знали чи ні?

— А яке я маю до того відношення? Я не належав до кураторів агентури.

— Але я, як ви помітили, не випадково вжив слово "завербував", яке вам дуже не сподобалося, — капітан удав, що збирається відчинити двері.

— Зачекайте. Речення можна докінчити і в кабінеті. Не обов'язково, щоб його чула моя секретарка.

— Безперечно, пане заступнику. Я й не ставлю перед собою такої мети. Я лише хочу вам нагадати, що майор комітету безпеки за вашою вказівкою завербував воїна-афганця, який не схотів воювати, в свої агенти.

— Це неправда. Мазура ніхто не вербував. Його просто прибрали. А хто саме, я не знаю. Казали, мій водій. Кублей його прізвище. Він нині на пенсії.

— Я вам дуже вдячний за інформацію.

— Ви задоволені?

— Так! — мовив каштан Дубль.

— Я дуже радий, — заступник міністра спробував зобразити на обличчі ту радість. Але усмішка вийшла помітно кривою і, як здалося капітану Дублю, зовсім не щирою…

Розділ двадцять четвертий

— Не розумію вас, капітане… Інколи зовсім не розумію, — мовив Кублей, коли капітан сів у його заржавілий "Запорожець". — Для чого ви йому ляпнули "завербувати"?

— А для чого ви мені, як ви висловлюєтесь, ляпаєте. Щоб роздратувати?

— Ну, вас роздратуєш. Ваш міністр постійно радить підлеглим: вчіться в капітана Дубля. Ось в кого сталеві нерви… І Чорнобиль їх не попсував.

— У Чорнобилі…

— А посвідчення маєте?

— Ні, не маю. Я ж не ви… Двічі по одному дню провели в Чорнобилі, зберегли бланки відряджень — і ви вже інвалід-чорнобилець…

— Документи про відрядження я здав у бухгалтерію для звіту, капітане.

— І взамін взяли довідку…

— Не докоряйте мені, капітане. Особливо зараз, бо "Запорожець" не заводиться.

— Так воно й краще. Менше чадітиме.

— То нам треба кудись їхати чи ні?

— Нам треба посидіти!

— Ще раз не зрозумів…

— Поговоримо про пана заступника. Ви ж його добре знаєте?

— А чому б не знати. Водієм у нього служив.

— От бачите, Кублею, як мені постійно доводиться витягувати з вас інформацію. Я немов спінінгіст, який розплутує "бороду". Було б сказати мені про це одразу. Ще тоді, коли я поклав перед вами ті фотографії.

— Якось у голову не стукнуло… Розгубився дуже… Шокували мене ті давні фотокартки.

— Що він за людина — пан заступник? У побуті.

— Вічно чимось незадоволений. На нього в міністерстві казали "гюрза". Знаєте, що це таке?

— Знаю! Не ви ж в Афганістані були, а я…

— Ви, капітане, від скромності не вмрете.

— Після проголошення суверенітету ви з тим заступником міністра випадково не зустрічались?

— Це допит?

— Чому! Допомога з вашого боку. Бо колеги… Ми з вами… Ну як вам м'якше сказати, щоб ви не образилися?

— Після того, що ви мені наговорили за всі ці роки, гіршого сказати просто неможливо, якби ви й хотіли… Так от, випадково зустрічався… Справді, випадково. У молочному магазині. Він любить молочні продукти. Йому дуже подобалося американське молоко. Він мене за ним посилав навіть опівночі, коли воно коштувало дорожче. Скупий він чоловік, але посилав…

— Для чого ви мені про молоко говорите?

— Для характеристики… Для повнішої картини… Я ж вас так зрозумів?

— Так, — погодився капітан.

— От бачите, і Кублей мислить… Тут, у Києві, я зустрів його якось у молочному магазині. В неділю чи суботу. Бо в будні дні він те молоко в міністерстві купує… А тут, мабуть, дуже кефірчика захотілося, сметанки. А у вільній і незалежній тю-тю — суцільна порнографія… Це не мої — його слова…

— Я не Служба безпеки, Кублею, і на магнітофон не записую.

— Хто його знає. Я пройшов життя, дай Боже кожному. Від дня народження у тридцять сьомому до цих днів… І Йосифом Віссаріоновичем був — таке ім'я взяв собі ще зовсім молодим. Потім став Микитою Сергійовичем… От тільки Михайлом Сергійовичем не встиг — Союз розпався.

— Поспішіть, поки Чорновіл не зробив з України федерацію… Може, на Леоніда Макаровича перетворитесь…

— Я почекаю, капітане. У такій справі, як і в нашій, ніколи не потрібно поспішати. Придивися, поміркуй, зваж, а тоді уже й за діло. Так от, я про пана заступника міністра. Ностальгія у нього. Він мене навіть відвів у кущі. Присіли на лавочці і він мені й каже: "Хочете, я вам анекдота про Леоніда Ілліча розповім. "Заповіт" називається". Ну, коли це в житті могло таке трапитися, щоб заступник міністра закордонних справ сів поруч з колишнім своїм водієм і почав анекдоти розповідати? Свобода, демократія…

І продовжує: "Помирає Леонід Ілліч. Підкликає свою дружину і подає їй записочку. "Що це? " — питає та. А Брежнєв відповідає: "Це мій заповіт. Як умру, то хай у труну покладуть униз лицем". "Для чого? " — питає його дружина. А він каже: "Скоро прийде такий час, що мене захочуть у задницю поцілувати, а я не звик, щоб мене перевертали"". І засміявся. Бачите, за якими часами сумує? А потім подав руку і сказав: "Було б мені стільки років, як вам, Кублею... Я ще показав би їм свободу і демократію". А в нас з ним тільки рік різниці... Та мене вже вигнали на пенсію, а його хтось ще тримає. І це ж без спецосвіти... Як ви на це?

— Так, як і ви, Кублею! Саме це. — Капітан не договорив. Вхідні двері Міністерства закордонних справ розчинилися. — А ось і ваш хазяїн, Кублею. Чи ви називали його в Нью-Йорку по-іншому?

Розділ двадцять п'ятий

Десь близько одинадцятої години капітан Дубль приземлився у Франкфурті-на-Майні... Голубий костюм з короткими рукавами, голубий дипломат з чорною ручкою і злегка голубуваті туфлі без шнурків фірми "Саламандра". Ось і вся екіпіровка. Під костюмом лише майка і труси. Просто, красиво і модно. Капітан згадав генерала Ситорчука: "Де це ви такий імпортний костюмчик відірвали, капітане?" — "В закритому магазині Міністерства закордонних справ".

Капітан Дубль уже знав, що заступник міністра вилетів у терміновій справі до Женеви. Попросив про останнє відрядження перед виходом на пенсію. Сказав: "Невже я за сорок років з гаком не заслужив?". І його відпустили. Тільки тепер він летів не в Женеву, а до Нью-Йорка і, здається, цього разу назавжди.

Капітан подав паспорт. Рудий прикордонник мовчки поставив штамп і, кивнувши головою, показав на вихід.

— Данке шон, — ляпнув капітан чи то через ввічливість, чи то для того, щоб продемонструвати перед німцем, що й ми не ликом шиті, і враз йому чомусь стало ніяково. "Перед фельдфебелем принижуєшся", — кинув собі докір і тут же спробував виправдатися: "Перед цим фельдфебелем і генерали схиляють голови. Якщо контрабанду везуть. А що везеш ти? Харківську електробритву, зубну щіточку, пару шкарпеток, спортивний костюм, труси, майку і зубну пасту. Здається, все. Ні, ще два носовички, мильницю і улюблений одеколон". "О'кей! — погодився з ним внутрішній голос. — Тепер роздивись аеропорт. Такого ти і в Шенноні не побачиш".

Німецька акуратність відчувалася скрізь. Чорні м'які крісла з довжелезними спинками. Хочеш сиди, хочеш натисни на кнопку і, зручно вмостившись, спи... Яка розкіш! Бари, магазини, кіоски, усміхнені німкені... Беруть марки, беруть долари... Зайшов у туалет...

— Гутен морген! — привітався хтось з-під стелі.

"Ну, це вже, скажімо, зайве", — подумав капітан і прислухався. Йому подали інструкцію. Німецькою, англійською, французькою мовами. Короткий зміст її зводився до того, що в "нашому туалеті" ви не повинні ні до чого торкатися. У світі ходить

СНІД... Унітаз сам все змиває, кран вам подає на відстані рідке мило, чисту воду, сушить повітрям руки... Данке, сенк'ю і таке інше... "Ну, й німці!" — з захопленням подумав капітан Дубль, який понад усе любив чистоту. Але те, що він побачив в аеропорту у Франкфурті, перевершувало всі його уявлення про стерильність.

Повернувши від туалету праворуч, капітан сів у перше чорне крісло-ліжко, оббивка якого скидалася за всіма своїми даними на натуральну м'яку шкіру... "Чудесна штука вичинка!"

Представник нашого посольства, з яким була телефонна домовленість про зустріч, не з'явився. Капітан почекав ще півгодини, підвівся, підійшов до бару, випив склянку апельсинового соку і пішов на реєстрацію. Літак на Нью-Йорк відлітав через годину. "Невже десь прокол? Чому ж не з'явився Демчук? Що трапилося?"

Високий цибатий німець, десь на голову вищий від капітана, провів по його спині індикатором, і ззаду засигналило. Капітан Дубль насторожився. Начебто ж нема пістолета під пахвою! Німець повернув його до себе обличчям. Глянув водянистими очима в капітанові очі, провів індикатором по грудях, по штанах. Кліпнув по-дружньому очима. Усе о'кей. "Отже, у них індикатор сигналить, коли в тебе нічого під одягом нема. У нас навпаки... Слава Богу... А то я уже..."

Капітан зайшов у маленьку залу чекання. Тут, власне, залів було кілька. З цієї вже йшли на посадку. "Боїнг", довантажуючи валізи, водночас заправлявся пальним. Небо висіло над Франкфуртом чисте. "Бути у Франкфурті і не побачити Франкфурта", — подумав капітан. Перейшов на протилежний бік зали. Став біля вікна. "Хоча б звідси подивлюсь на Франкфурт. Адже це німецький Манхеттен. Саме тут найвищий у Європі хмарочос. Тут народився Йоган... ще ж у нього є якесь ім'я... Забув... Знаю, що фон Гете. "Німецький Манхеттен" — імперське місто... Тут вибирали і вінчали німецьких королів. Чи вінчався тут Гете? Чи, може, він, як я, жив холостяком?!" Капітан узяв бляшанку пива, обережно розкупорив, боячись, що піна вихлюпнеться на костюм. "Усе нормально... Не можна бути в Німеччині і не випити пива! Та й сімдесят пфенігів — це не гроші".

Хтось доторкнувся до його плеча.

— Гутен таґ, гер капітан!

— Пан Демчук!

— Власною персоною... Дем'ян Демчук.

На душі потеплішало. Стало якось затишніше, веселіше. Зовсім по-іншому сприймався навіть аеропорт, десятки темно-синіх авіалайнерів з жовтими колами на фюзеляжах і темними лелеками в центрі, що знімалися вгору. Авіакомпанія "Люфтганза".

— Щось трапилося?

— Німці підпалили турків...

— Не німці — неофашисти...

— Так, німецькі неофашисти, — уточнив ще раз пан Демчук.

— Ви летите зі мною?..

— Так. У мене справи в Нью-Йорку. І мені хочеться якось вам полегшити роботу. Адже я знав Дмитра Палагнюка.

— Ви знали Дмитра Палагнюка?

— Так, пане капітане. Це Микола Мазур, як сказав мені один чоловік з діаспори. Я з ним зустрічався в Афганістані. Я там працював. Був підпорядкований нашому політичному раднику.

— Після цього скажіть, що світ не тісний!

— Тісний, пане капітане. Дуже тісний. Мабуть, тому й воюють…

Розділ двадцять шостий

Кульгавий одержав телефакс із Франкфурта. "Я вилітаю рейсом 2247. Дмитро Палагнюк повинен поміняти квартиру. Допоможіть йому до мого приїзду! Везу живого листа".

Він прочитав факс і поторсав за плече Бордоніса. Той протер очі і запитав:

— Що трапилось?

— Шеф вилітає і дає вказівку… Дмитру треба поміняти квартиру.

— Отже, наступили на хвіст?

— Мабуть, що так.

— А я ж пропонував… Лягавого могли б прибрати… За три сотні баксів.

— Може, шеф по службі вилетів…

— Його ж збиралися турнуть за скороченням штатів.

— Ну, не турнули. Факс із Франкфурта прийшов. Одягайся.

Вони сіли в таксі. У велику жовту автомашину. Водій сидів, як у клітці, в кабіні за сітчастою перегородкою.

— Ну, від ножа це врятує, а від нагана?

— А тут з наганів не стріляють.

— Ну, з кольтів. Чи ще з чогось там…

— У тебе своїх турбот мало — за американські взявся? — глянув на нього Марченко.

— Паузу чимось треба заповнити. Не їхати ж мені мовчки цілу дорогу.

— Ти краще думай про Лас-Вегас. Про пана Ярослава. І мову удосконалюй… Українську також. Поки що в діаспорі житимеш… І не "дакай". Це тобі не Одеса вонюча, а Нью-Йорк…

— Задрипаний, — додав Бордоніс. — А що ти мені пропонуєш взамін?

— Такати. Так-так… Як автомат Калашникова. Так-так… А то пам'ятаєш, як тебе пан Ярослав підловив? "Ви що, дома по-московськи, прошу пана, розмовляєте?" — перекривив Кульгавий — А ти йому що?

— Я йому сказав, що ні… Українською мовою говоримо.

— А він тобі що?

— А він?! А він: "А чому ж ви по-московськи кажете "да", а не по-нашому "так"?". Пішов він у с…

— Вилазь, приїхали!

Піднялися на шістнадцятий поверх. Швейцар, дізнавшись, у яку квартиру вони йдуть, перемикнув телекамеру на шістнадцятий. Темно-синє око камери, що оглядало увесь коридор, мовчки стежило за несподіваними гостями.

— Вони що, за всіма так стежать чи тільки за нами? — запитав Бордоніс.

— За всіма незнайомими, — відповів Кульгавий. — За всіма, хто не живе у цьому хмарочосі.

— А для чого? Перевіряють, чи ми правду сказали, що піднімаємося на шістнадцятий поверх і в тридцять другу квартиру?

— Перевіряють. Якби ми тут зараз не з'явилися, він би вже поліцію викликав, — озвався Кульгавий.

Бордоніс натис на кнопку дзвінка. По той бік дверей мелодійно заграв акорд: "А-ме-рі-ка". Через "і".

— Красиво. Це з їхнього гімну?

— З їхнього… Дасть Бог, казатимеш "з нашого".

— Твої б слова, та до Бога.

— З цього хмарочоса до Бога зовсім близько.

— До землі далеко. Що він там чухається? Чи знову вмер?

— Такі не вмирають. Добре, що я йому тоді всадив одну кулю. Всадив би більше, хто б нам сьогодні допоміг… А скільки ти?

— Я? Я чотири! І всі навиліт.

— Живучий.

— Тихіше. Він он розглядає нас. Бачиш, вічко у дверях заслонилось. Узяти б шило… Штрикнути… На одне око менше було б.

Двері прочинилися. На двох ланцюжках.

— Хто?

— Ніби не бачиш… Свої, — сказав Бордоніс. — Рідні. Твої хрещені.

— Ти ці одеські штучки облиш. Зрозумів? — зашепотів Марченко, як тільки Палагнюк вийшов на кухню. — Не дратуй його. Поглянь у вікно… Пам'ятаєш, який поверх? Довго летітимеш звідси, поки приземлишся.

— А ти?

— Я тебе питаю. І з якого це часу ми на "ти"?

— З того самого… Однією ниточкою пов'язані…

Зайшов Палагнюк, поставив перед непроханими гостями попільнички.

— До тебе як звертатися, — розпочав Марченко. — Дмитро, Микола? Чи ти на всі імена реагуєш однаково?

— Після ваших хрещень мені всі імена дорогі.

— Вдячні, що не забув… А як не забув, то знаєш: "хрещених батьків" треба слухатись… І як ти вже переконався, у нас, "хрещених батьків", руки довгі…

— Я вас попередив, — підвівся Палагнюк, узяв запальничку й припалив. Жодному з них вогню не підніс. — Мене уже не треба лякати. Я ляканий… Мене цікавить одне: як

мама? Хоча ви є покидьки... У вас давно немає нічого людського. Я хочу знати, як мама? І де від неї лист? Де доказ, що вона жива?

— Я тобі сказав: у неї заклякли руки. Ти її перелякав своєю мармизою, притуленою до вікна... Лікарі тут безсилі. Листа тобі привезуть... Завтра. Живого. Надиктованого на касету магнітофона. Ось телефакс. Читати по-українськи ще не розучився?

Палагнюк узяв факс. Мовчки прочитав. Віддав назад.

— Можеш добу перечекати? Чи нерви здають?..

— Куди ви мене збираєтесь переселяти?

— Поїдеш, побачиш... Візьми найнеобхідніше.

— У мене тут усе найнеобхідніше. Що мені робити?

— Чекати!

— Чого?

— Прийде товар. Приймеш. Одержиш свої бабки, і ми дамо тобі спокій. Якщо все пройде нормально, вистачить і мамочку підлікувати. Може, не доведеться давати оголошення по телевізору. Повідомлять рахунок. Усе оплатимо ми...

— Скільки благородства!

— Учимось в американців. Слово — закон... Слово джентльмена... Радянська влада сьогодні дає такі можливості. Займаємось скромним, але надійним бізнесом... Ми тепер, можна сказати, патріоти. Продаємо українські писанки, крашанки, гуцульські топірці, кептарики...

— Коли прибуває літак і куди?

— Багато знатимеш, ще більше посивієш. Мама тебе хоче бачити чорнявеньким. Збирайся!

— Для чого переїжджати? Мені тут зручно... Мене тут знають...

— А ми тобі кращу квартиру знайшли. І за наш рахунок.

— А як з цією?

— Швейцару скажеш, що виїхав назавжди. Ввічливо попрощаєшся, щедро подякуєш.

— З нашої кишені, — додав Бордоніс. — І гуд-бай!

Палагнюк якийсь час роздумував. Тер підборіддя. Відчувалося, що думки, як човники в швейній машинці: то туди, то сюди... "Не знаю, що й робити. А треба щось робити. Куди вони хочуть мене відвезти? Для чого? І чи я взагалі повернуся сюди? Чи не початок це третього і останнього хрещення? Цього разу обома "хрещеними батьками"!"

— Я так просто не поїду.

— Що означає "так просто"? — запитав Марченко.

— Де у мене гарантія, що ви мене не ліквідуєте?

— Для чого? Чому?

— Тому, що я дуже багато знаю.

— Ти нічого не знаєш. Знаємо тільки ми, Палагнюк. Тобі поклястись?

— Не смішіть... Джентльмени з великої дороги... — І Дмитро раптом погодився.

— Уже довіряєш?

— Довіряю! — мовив і почав збиратися. "Аби тільки телефон. Аби тільки телефон не висмикнули. Не обрізали. Не відключили".

Розділ двадцять сьомий

Всесвітньовідомий аеропорт імені Кеннеді не справив на капітана Дубля такого враження, як "Рейн-Майн". Зате Нью-Йорк буквально приголомшив.

— Фантастика! — вигукнув капітан, дивлячись на безперервний потік автомашин у два й три ряди. І жодного перехожого. Враження було таке, ніби тут всюди господарі — автомашини. І тільки на Манхеттені, прибувши туди десь через тридцять хвилин, він побачив натовпи людей.

Зустріли його нью-йоркські українці досить привітно. Чесно кажучи, капітан навіть і не чекав такої теплої зустрічі після київської аудієнції в пана заступника міністра закордонних справ... Чи то перебування людей на чужині по той бік Атлантики, чи то тривала відірваність від рідної домівки накладали на людей певний відбиток доброти й чемності. А може, й те, що капітан просто привіз від рідних з України кілька листів, які тут вважалися найкращими сувенірами, нагадавши про подих розбурханої весни і пахощі київських каштанів, і тихий плин древнього Дніпра-Славути... Хтось із жінок, щедро накриваючи стіл прямо тут, в українському представництві, навіть пустив сльозу.

— Що будете пити? — запитала дружина одного з дипломатів.

— Усе, — посміхнувся капітан. — Усе, що наллєте...

Вона навіть розгубилася. Потім посміхнулася до нього і тихо мовила:

— Я не спеціалістка у цих питаннях. Сама нещодавно сюди приїхала. Замовляйте...

— Віскі з содовою, — сказав капітан.

— Одну хвилинку, — вона подала віскі.

Він налив. Потім содову. Тоді взяв кілька шматочків льоду. Кинув у брунатну рідину. Пахло мускатним горіхом і ще чимось незнайомим, невловимим...

Увечері капітан і Дем'ян Демчук оселились у приватному готелі. Тут же, на Манхеттені. Готель належав, як висловився Дем'ян, до розряду найпростіших, і ці слова "до розряду" викликали у капітана дивні асоціації. Він навіть посміхнувся. Уважний Дем'ян Демчук, високий на зріст, але добре збитий брюнет з чорними, аж занадто, очима і довірливим, відкритим поглядом, помітивши посмішку, запитав:

— Щось не так, капітане?

— Все так... От тільки готель... Ну, коли ви сказали "до розряду", я мало не закінчив фразу по-своєму.

— Я розумію. До розряду парнокопитних?

— Щось приблизне...

— Не сумуйте, пане капітане. От станемо багатою державою, багатими людьми і, повірте мені, житимемо в "Хілтоні". А поки що... А поки що нам і "Блакитні ночі" на Манхеттені — розкіш. Приготувати каву?

— Якщо вам не важко, я випив би чаю…

— З лимоном? Без? Міцний, середній, світлий?

— Гарячий!

— Це вже обов'язково…

— Я все хотів запитати вас, пане Демчук…

— Так, я вас уважно слухаю, — Демчук вистрілював словами, як з пістолета. Капітану Дублю навіть здавалося, що він бачить у голубому повітрі кімнати кожне його слово, що вилітає з круглого, як дуло, рота.

— Як ви познайомилися з Палагнюком?

— Миколою Мазуром? Ми з ним земляки. Він на лікуванні тоді перебував. У Кабулі. А я в профспілках. Ми провідували наших. Інколи й чергували в палатах. З автоматами в руках. Кожний по дві години.

— Який він із себе? Що ви можете про нього сказати?

— Чесний хлопець. Чесний і сміливий. Це йому шкодило.

— Чому?

— Говорив, що думав. Казав: не потрібна нам ця війна… Протестував. Не викручувався, як інші. Не симулював. А погубив його язик. Нестриманість. Ви знаєте, що таке профспілки в Афганістані?

— Здогадуюсь.

— Так. Це все працівники кадебе.

— Ви теж працівник?

— Так. Колишній. Позаштатний. Інакше за кордон не брали. Я закінчив юридичний. Вдень працював, ночами чергував. У готелях "Інтуриста".

— Доносили?

— Доносив, капітане. Всі тоді доносили. На Мазура не доніс. Любив я його. Просто попередив. Ляпатимеш язиком — одне з двох: не вб'ють моджахеди — наші вб'ють… Убили його наші… Так говорили. Смерть загадкова. Виписали з госпіталю і одразу в "секрет". З лейтенантом Бордонісом. Альберт, здається. Темний тип із Одеси… На цигана схожий… Писався українцем. Цей Бордоніс Миколу й пришив. Дуже вже вислужувався. Хотілось йому Київ завоювати. Ну і, ще так говорили, Галю.

— А хто така Галя?

— Наречена Мазура. Він постійно носив її фото біля серця. У госпіталі карточка стояла на тумбочці… Все милувався нею… Милувався і Бордоніс. Цинічно казав: "Уб'ють тебе, Колю… Я на Галі женюсь". Микола відповідав: "Не уб'ють! Я в Бога вірую! В маму! Мене не можуть убити…" "Тут уже не одного віруючого моджахеди поклали". "А мене не вб'ють! Я відчуваю". "Що, перетягнеш кордон?!" "Ні, — казав Микола. — І кордон не перетягуватиму. От вірю, і все. Чого пристав?" І вбили. Капітан Марченко вбив. Ну, не він власноручно. Убив таки Бордоніс. Але Марченко наказав… Вони не одного нашого поклали. За язики… Все вислужувались і вислужились… Марченко став майором. Лейтенант Бордоніс — старшим. Перший того ж року у Нью-Йорк поїхав. Другий у Київ… Далі я їхньої долі не знаю… Мене перекинули до Монголії. Потім в

Анголу… Заробив на дві автомашини. На дружину купив "шестірку". На себе — ГАЗ-2410. Маю квартиру. Дачу. І одного сина… Ось і вся біографія. У давніх знайомих попросився в Німеччину. Незабаром узяли.

— Також із "профспілок"?

— З "профспілок"… Я, як юрист… Ну, у мене тільки диплом юриста… А так…

— Зрозуміло… Ви б Мазура зараз упізнали?

— А чого ж… Скільки б це йому зараз стукнуло… Двадцять вісім. Десь так. Загинув він улітку 84-го. У вісімдесят п'ятому я вже в Улан-Баторі жив… Ну, звичайно…

— І ви більше про Мазура нічого не чули?

— Чув… Але я в те не вірю…

— Що ж ви чули?

— Я ж ще й у Нью-Йорку жив. Ну, не жив, а приїжджав на три місяці. У складі делегації від УРСР на сорок першу сесію Генеральної Асамблеї… Нам не дозволяли тоді ще по Нью-Йорку самим прогулюватися. Ну, а я порушив… Пішов сам і водієві не сказав, яким маршрутом. Якщо чесно, то закохався. З Коста-Рики делегатку примітив. Нам забороняли знайомитися. Ну, тільки на дипприйомах. Я просто захотів побачити її. І пішов слідом. Ну, як ходять за дівчиною… Знайшов би її — одружився б ще тоді. А так… Ну, як метеорит у небі. Пролетіла. Спалахнула зіркою… І залишила в серці слід… На все життя. Дивні ми люди. От я й пішов за нею. По набережній Іст-Рівер. І десь на повороті, здається, 54 стріт, мені зустрівся Мазур-Палагнюк… Можете уявити мій стан! Я аж оторопів. Він ще й глянув на мене. Я відвернувся. Боявся втратити костариканку. Зайшов в аптеку. Взяв кави. Глянув крізь скляні двері… А на тому місці, де стояв Мазур-Палагнюк, дивлюсь — чорний пес на задніх лапах сидить. Я навіть очі протер. Галюцинація! Нікому про цей випадок не розповідав. Соромився. Оце ви перший, капітане. Треба ж таке. Воскреслий із мертвих!

— А про Палагнюка чули?

— Чув і про Палагнюка. Ніби виступав він перед будинком ООН. Разом з афганцем, його прибрали. Наші ж таки. Одні кажуть, водій заступника міністра. Теперішнього. Він тоді був завідуючим і членом колегії. Інші — майор Марченко. Десь у Рівердейлі. На площі Щаранського, здається. Був такий російський чи єврейський дисидент. Американці моду взяли по-нашому площі і вулиці називати. Іменами радянських політв'язнів.

Чай охолов. Капітан підняв для чогось кружальце лимона, роздумуючи, їсти його чи взяти шматок шоколаду.

— Налити гарячого?

— Будь ласка, і трохи заварки…

Демчук підвівся.

— Ви що, й не підігріваєте…

— А тут цілодобово гаряча середня конфорка. В Америці час — це гроші.

— Може спробуємо?

— Що саме?!

— Піти в гості. Ще тільки восьма година вечора! Не заперечуєте?

— Ніскільки. І до кого, якщо не секрет?

— До вашого земляка. Киянина.

— Це ж якого?

— Дмитра Палагнюка!

Демчук ледь не випустив склянки з гарячим чаєм на підлогу.

— Ви жартуєте, капітане?

— У міліції не жартують, пане Демчук!

— Отже, це правда… Воістину воскреслий із мертвих!

Коли ж вони приїхали за вказаною адресою, швейцар відчинив їм дверцята автомобіля, пропустив у хол і тільки там запитав:

— Ви у яку квартиру, панове?

Демчук назвав. Швейцар пильно глянув на нього і повідомив:

— Пан Палагнюк учора виїхав звідси назавжди!

Розділ двадцять восьмий

Дмитро Палагнюк їхав разом з ними на таксі. Манхеттен він знав, як свої п'ять кульових ран на тілі. Чотири від автомата Калашникова і одна від пістолета Макарова. На довгу незабутню згадку, їхали в Даун-Таун. У цей брудний торговий центр барахолок, кишенькових злодіїв і кубел.

— Житимеш тут. Але, як кажуть у нас в Одесі, не висовуйся… Сидітимеш тишком-нишком, як мишка. Під віником. А листа від мамочки завтра привеземо… Знав би ти, хто його тобі везе — ручки цілував би, — розпатякував Кульгавий.

Дмитро мовчав. Байдужим поглядом дивився на вулицю, перехожих, йому нічого не потрібно було запам'ятовувати. Він неодноразово купував тут різні дешеві товари, коли жив на рівні колишніх радянських дипломатів, які скуповувались тут задурно. У своїх колишніх громадян.

Кімнатка, в яку його поселили, розташувалась на першому поверсі. З двома заґратованими вікнами. Одне в двір із закинутим басейном, в якому замість води валялось неприбране торішнє листя, а друге виходило на скверик.

— Тут тобі буде як у раю, — вів далі Кульгавий. — Бузок під вікном… Магнолії… Вишень, правда, нема, але, як бачиш, ростуть гіацинти, дім оповитий диким виноградом. Це надає усьому свіжості і не нагадує Сінг-Сінг… Холодильник набитий різним добром і жувальною гумкою. Ти ж уже американізувався. Свіжість і чистота в роті тобі забезпечена… Телефону, на жаль, нема. Відрізали… Залишаємо тебе самого. Без ключа… Все, що потрібно, — в туалеті. Під бузину ходити не треба… Та в цьому районі вона, здається, й не росте. Будеш гарним хлопчиком — побачиш маму. Будеш поганим — тебе побачить мама… Але цього разу тільки в труні… З відкритим віком. Затямив? А поки що — гуд-бай!

Кульгавий з Бордонісом вийшли й зачинили двері на два повороти ключа.

— Грати не пробуй знімати! Господарю це може не сподобатися! — кричав

Бордоніс вже з того боку. — Ми сказали, що в тебе не всі дома, і просили його про всяк випадок прослідкувати за тобою... Усік?

Палагнюк на одеські штучки Бордоніса не реагував ніяк. Він їх вивчив ще в Афганістані. Балабон і там торохкотів, як висушений у стручках біб. Дмитро присів у крісло, роздивився. Останнім часом він бачив стільки американських фільмів, що й з ліку збився і майже не пам'ятав жодного з них. Запам'яталося тільки головне: герої цих низькопробних фільмів ніколи не розгублюються. Навіть тоді, коли їх у печері завалюють камінням. Все одно вони знаходять вихід. А він що, не зможе знайти? Ну, замкнули його ззовні. Ну, відрізали телефон. Апарат забрали з собою. Грати на вікнах... Поставили наглядача. Якщо поставили... Та який господар будинку буде сидіти і виглядати, коли його "божевільний" вибереться з квартири? Вішають на вуха спагеті. Граються в мафію "хрещені батьки". В усіх по одному, а в нього аж два. Наше-таки зверху...

Він підвівся, зайшов у туалет. Над унітазом висіла шафа з господарським реманентом. Дріт, викрутки, шурупи, цвяхи, навіть новий замок з п'ятьма ключами. "Ось і вихід, — подумав Палагнюк, — викручу той замок, вставлю цей. Прийде хазяїн, скажу — міняю. Його для чого купили?!" Але це його не влаштовувало. Він узяв ще кілька ключів. Тут їх була ціла в'язка... Підійшов до дверей. Вставив один, другий, третій... Відімкнув чи то шостим, чи то сьомим. Аж серце забилось. Відчинив двері... Ні, в цих ширвжитківських американських фільмах теж щось є... Ще не вечір... Ключа з в'язки зняв, на його місце почепив той, що був від новісінького замка... А раптом порахували. Хоча кому це в голову прийшло?.. Просто найняли тимчасово чиюсь квартирку... Сів на тахту. Подумав. Куди заховати ключ? Згадав, що в плавках є кишенька. Поклав туди. Не роздягатимуть. Спробують — дасть по зубах. Приліг. Тоді встав. Пробіг очима по кімнаті. У стінній шафі подушки не знайшов. Лежали ковдра, покривало, кілька простирадл, наволочки... Подушки жодної... Повернувся до тахти. Підняв ліжник. Так і думав. Подушка є. Тут і ковдра... Стара скакалка, розбита Барбі, маленьке велосипедне колесо, старий телефонний апарат... Ще довоєнного випуску. Не скрикнув, не вигукнув. Взяв спокійно в руки.

Оглянув. Є шнур, є вилка на кінці шнура... Ніде не розірваний... Не хотілося вірити і не хотілося загадувати. Знайшов проводку, збігав на кухню, взяв ножа. Зачистив два дротики, прикрутив до вилки. Підняв трубку. Вухам не повірив. Поклав трубку. Знову підняв. Набрав номер. Телефон працював справно. Почув свій власний голос. Звідти, звідки його забрали: "Ви телефонуєте до квартири Дмитра Палагнюка. Після третього сигналу прошу надиктувати текст. Залиште, будь ласка, свій телефон. Як тільки прийду, вам негайно зателефоную. Дякую". Слухав і не знав, що сказати. Набрав ще раз свій номер, продиктував. "Я вивезений в Даун-Таун. Ні номера будинку, ні вулиці не знаю. У дворі великий занедбаний басейн. Без води. Наповнений торішнім падолистом. Моє вікно з ґратами виходить на цей басейн. За ним дитячий майданчик. Карусель, гойдалка, чортове колесо. Усе занедбане. Я вийти з квартири можу... Але боюсь, що за мною слідкують. Знайдете, до квартири не підходьте, влаштуйте пункт спостереження.

Мені загрожують двоє. Один високий, другий кульгавий на ногу. Перший — блондин. Другий — брюнет. Зі шрамом на правій щоці.

Передав Дмитро Палагнюк. Дякую. Будьте обережні. Втретє не воскресають. Ще раз дякую", Дмитро поклав трубку, від'єднав шнур, поклав телефонний апарат на місце. Приліг на тахту, Задумався. "А що, як послати їх к бісу? Втекти". "А якщо дістанеш кулю втретє? І знову не одну?" Встав. Підійшов до холодильника. Заглянув... Напхали по саму зав'язку. Отже, прибирати мене швидко не збираються. Узяв кілька бананів. З'їв. Захотілося чогось випити. Відкоркував пляшку мінеральної. Випив із задоволенням. Заглянув в аптечку. Ковтнув пігулку аспірину. Знову приліг. Настрій нікудишній. Увімкнув телевізор... Але нічого не розумів. Піймав себе на тому, що картинки бачить, а слів не чує. Вимкнув. Витяг подушку. Поклав під голову. Спробував заснути. Заснув.

Розділ двадцять дев'ятий

Ухопивши голову в руки, капітан Дубль думав. Думки, як весняні крижини, нагромаджувались одна на одну. Фактів, подій, деталей, дійових осіб така кількість, що вони ніяк не вкладалися в одну стрункy фабулу. Не трималися купи. Але все вертілося навколо Мазура, його записок, його листів. Капітан спробував пройтися з перших кроків... З чого почалося? З Афганістану. Але саме цього епізоду він не знав... Перекинувся з Кабула на Київ. Розмова з молодим гравером. Той упізнав типа, який змусив батька писати записку, давши власну кров. Допитав старшого гравера... Признався одразу... Про валюту промовчав. Сказав, що взяв відповідно до прейскуранта, як по металу. По очах помітив, що бреше. Та капітана Дубля не так цікавило, чим платив замовник. Цікавив зміст листа. Лист писав Мазур до мами — Лідії Андріївни Мазур. Писав, що в нього все гаразд. Служба як служба... У те, що він загине в Афганістані, — не вірить. Відчуття у нього таке. Але якщо його відчуття, як і доля, зрадять, то він просить матір про одне — поховати його разом з батьком... В одній могилі... Про Галю не згадував. Отже, мати про наречену не знала. Або соромився, або... не був певним, чи вона залишиться йому вірною... У листі стояла адреса. Мама жила за київським Ботанічним садом, на Печерську. В приватному будинку. На схилах Дніпра.

Що ж у цьому листі важливе? Головне? Листа він не бачив. Але його читали двоє: гравер батько і гравер син. Зміст передали майже дослівно. Передали і зміст записки, написаної кров'ю Бордоніса... Капітан підвівся. Виглянув у вікно. Манхеттен прокидався. Прокидався пізно. Десь приблизно о другій годині дня. О другій, щоб завмерти приблизно о другій годині ночі. Зсунута доба, зсунуті мозки. Капітан опустив білі пластикові штори. У кімнаті стало темно. Засвітив настільну лампу. Створив свою маленьку ніч. Уночі думалося краще... Що виділяється в цьому загалом банальному солдатському листі? Чим він відрізняється від інших листів, яка його особливість? І чи є вона тут? Він вимкнув світло. Заплющив очі. Уявив лист Мазура... Ніби жирними літерами виділилось в уяві речення: "Але якщо мої відчуття, як і доля, зрадять мене, то

поховай мене разом з татом". Він розплющив очі, увімкнув світло... Його осінило... Ось воно що! Як я не здогадався раніше?! Майор Марченко... Майор Марченко і агент кадебе Бордоніс! Авжеж вони. Чи відіслали вони цього листа Лідії Андріївні? А якщо відіслали, то коли: до чи після?! Ось питання. Хотів би я це знати...

Він підійшов до телефону. Набрав номер місії. Попросив Демчука. Демчук відгукнувся одразу.

— Нам за будь-яку ціну потрібно потрапити в квартиру Палагнюка. За будь-яку ціну... Шукайте представників діаспори, шукайте поліцію. Я хочу бачити покинуте приміщення.

— Я спробую, — промовив Демчук. — Ви з номера? Чекайте!..

Чекати довелося довго. Капітан спробував читати Біблію. Шукав місце про Ісуса Христа. Те, де описується, як Ісус Христос воскрес. Нарешті знайшов, але саме в цей час у двері постукали.

— Ви щасливчик, пане капітане! У тому будинку живуть наші люди. Знайомтесь... Пан Роман. До ваших послуг.

— Ми можемо потрапити до квартири пана Палагнюка?

— Ноу проблем! — посміхнувся пан Роман. Високий добродушний чолов'яга з уже помітним черевцем — багажем, зібраним за років шістдесят п'ять. — У тому будинку мені всі двері відкриті. Я господар того будинку. Як ви кажете, хмародряпа.

— Ми поки що кажемо хмарочоса!

— А то ще москальський вплив!

Пан Роман натис на педаль. Могутній темно-синій "Кадилак" з такою ж темно-синьою оббивкою на шкіряних сидіннях, м'яко рушив і покотив на гору, як з гори. Без напруги, без звичного для вуха капітана Дубля стукоту пальців у наших двигунах і стогону під колесами. Знайомий уже капітану Дублю швейцар цього разу розплився в такій посмішці, що складалося враження, ніби у нього й обличчя нема — сама тільки посмішка. На чистій натуральній гумі. Від вуха до вуха. Відчиняючи дистанційним управлінням шафу, за дверцятами якої висіли запасні ключі під відповідною нумерацією поверхів і квартир, швейцар, не гаючи й хвилини, вручив пану Роману потрібний ключ.

На поверх піднімалися з швидкістю ракети. Капітану здалося, що їх цього разу так швидко везуть тому, що вони їдуть з хазяїном.

Переступили поріг. Капітан Дубль оглянув невеличку кімнатку і навіть дещо розчарувався. "Ось звідки наші квартири, так звані хрущовки". Спарені кімнатки, спарені ванна і туалет. Маленька кухонька. На всю стіну в коридорчику стелажі. З книгами. Українською й англійською мовами... Українських більше... Більше і бідніших. Мабуть, виданих на гроші меценатів. У простих м'яких паперових обкладинках.

Посеред вітальні стояв журнальний столик. З штучними яскраво-рожевими трояндами. Із зеленим неприродним листям. Три попільнички. Усі з попелом. Але жодного недопалка. У кутку — телевізор. Відеомагнітофон. Три крісла в золотавій велюровій оббивці. Такого ж кольору пуфик. Під стіною тахта. На стіні фотопортрет

Лідії Андріївни. На телевізорі фотокартка Лідії Андріївни на увесь зріст. Стояла біля яблуні у білопінні. Рання весна. На серванті портрет дівчини. Фотокартка прострелена. Капітан одразу впізнав Галю Медведчук… Тепер уже Бордоніс… А може, знову Медведчук?

Пан Роман як господар дому запросив усіх сісти. Капітан подякував і сказав, що він прийшов не за цим. Його цікавило все. Книги, письмовий стіл, тумбочка в спальні… Шухляди… Капітан щось шукав… Шукав ретельно… Тоді підійшов до телефону. Поглянув на пристрій, попросив пана Романа увімкнути. Сам не наважувався… В його кабінеті — трохи іншої конструкції. Пристрій раптом заговорив. Пан Роман здивовано глянув на капітана. Потім перевів погляд на Демчука.

— Даун-Таун… Я цей район знаю. Можна сказати виріс там. І де цей басейн, знаю. Знаю, чий це дім. Знаю, хто там живе з наших… Ноу проблем!

Дубль подвійно не вірив тому, що чув… Він аж ніяк не сподівався на такий успіх у Нью-Йорку.

— Можемо одразу й поїхати, — запропонував пан Роман. — Мені навіть цікаво, шляк би його трафив… Отже, комуністи живуть, комуністи діють. Були бандитами — бандитами й залишились.

— Одну хвилинку, будь ласка. Мене цікавлять деякі папери, — мовив капітан. — Ви посидьте, а я з вашого дозволу…

— То дуже прошу. То ви тутка командуйте. Я тільки їм прислуговую. Мені то дуже цікаво. Хотів би я видіти тих вар'ятів. У моєму "Кадилаці" такі шиби, що то ви все бачите, а вас ніц не бачать…

Капітан рився в паперах, перебирав течки… Нарешті, здається, знайшов те, що шукав. Він перегорнув кілька сторінок, прочитав. Потім з хвилюванням повернувся назад… Тоді забіг сторінками наперед… Потім закрив книгу, підійшов до пана Романа, обійняв його і розцілував. Той аж розгубився.

— То що то є? Мені сказали, що ви капітан поліції, і такі сентименти. У вас радість? Я дуже щасливий… Абись тільки не розчарувалися…

— Не розчаруюся…

— І в мені також… За такий поцілунок… Я вас, перепрошую, переводжу до своїх апартаментів… Пощо ви будете тому одеському вар'яту платити доляри… Україна ще не стала на ноги… То хай уже стане, тоді…

Капітан йому щиро подякував, потис руку і сказав, що згодний виїхати негайно.

— До того басейну!

— Так! Так, пане Романе. До басейну!

Розділ тридцятий

Важко знайти людей у цьому світі, які б сказали, що вони люблять чекати. Цього не міг сказати про себе і капітан Дубль… Але, сидячи в "Кадилаці" пана Романа, він того вечора подумав про себе: "Я таки вмію чекати…"

Подумав і спіймав себе на тому, що ця фраза належить не йому. Що він механічно

цитує свою добру знайому.

Саме вона йому часто казала ці слова: "Я таки вмію чекати..."

Чекати довелося недовго. Та й час біг, як наше життя. Точніше, життя Дмитра Палагнюка — Миколи Мазура. Недовге, але таке, як пишуть українці, карколомне. Він прочитав щоденник воїна-афганця і тепер, здається, все зрозумів. Одне тільки дивувало: чим вони його залякували? Здається, й це розгадав, і все-таки... Не міг повірити... Отже, його дурили... Подавали односторонню інформацію і він, як кожна чесна і довірлива людина, вірив. Вірив, незважаючи на кілька зрад і на... розстріли... Ось це капітану не вкладалось у голову...

Кульгавий ішов позаду. Стомлений. Зігнутий. Загнаний... А Циган, як про себе прозвав капітан Дубль молодика зі шрамом, викидав ноги вперед бадьоро, весело, самовпевнено. Отже, вони почувають себе тут у цілковитій безпеці. От тільки Кульгавий — майор Марченко — помітно втомився життям чи щось відчував як старий досвідчений чекіст. "Чекіст" — це колись романтичне слово швидко набувало зовсім іншого відтінку і викликало всуціль неприємні асоціації. Мало'хто тепер міг би з гордістю сказати, що він чекіст, як і його близькі та й далекі родичі.

У під'їзд обидва зайшли не оглядаючись. Це додатково переконало капітана, що тут вони почувають себе поза підозрою.

— Вони? — запитав пан Роман.

— Вони, — відповів капітан Дубль. — Сучі сини!

— Москалі!

— Перевертні. Яничари!

— Від них усі наші біди... Горе наше, — зітхнув пан Роман. — Вилікувати б нашу націю від цього — їй ціни не було б.

— Ви, мабуть, їдьте, пане Романе. А ми уже з Дем'яном тут самі залишимось... У вас же інша професія, — посміхнувся капітан.

— Що інша, то інша... Але й мені цікаво... У мене ще трохи часу є...

— Ви ліпше скажіть, чи нема у вас другої автомашини і гарного водія?

— А то чому?! Ноу проблем... І водій файний є. Моя донця... Дорою звати. То якщо треба, то вона й зараз приїде. Може, ще й будемо родичами. У мене файна донця. У Києві по телевізору виступала, то купу листів з України привезла. Чи то тому, що гарна, чи тому, що багата. Тепер хіба зрозумієш? То треба вдавати з себе бідну, щоб зрозуміти правду...

Пан Роман узяв телефон. У трубці щось затріщало. Озвався жіночий голос.

— То є ти, стара? А де Дора? То дай-но Дорі ту слухавку. Донцю... Хай!.. Хай!.. То ти нині що робиш? А не хочеш з файними хлопами сі зазнайомитися? А то чому? То я жартую. То є з України, їм тра показати Нью-Йорк... А то я відки знаю? Мо', й Нью-Джерсі. Бруклін, Бронкс. Куди скажуть... У Даун-Тауні. Дім Дорченка... Так... То не запізнюйся. Пальне є?.. То добре. Тоді простуй сюди. Поїж, доню. Бо ті хлопи гуляти майстри... Мо', не на цілу ніч, але до світання... Мамі скажи, що я дозволив. Най буде!

— Буде заміна, — пан Роман поклав трубку.

Вечоріло. Нью-Йорк спалахував світлом і справжнім життям. Чиновники залишали свої фірми, комп'ютерні системи, крісла, апарати, секретарок... А втім, секретарок, мабуть, не залишали... А тільки давали змогу переодягнутись, прийняти душ і запрошували на вечерю... Десь бурхливо оживала 42 стріт, яскравореклaмний, як вогняний метеорит, Бродвей, осліплюючи вас своїми вогнями і несподіванками, перерізав по діагоналі Манхеттен. А тут, у Даун-Тауні, життя, навпаки, завмирало. Тихо спалахували вікна, загорялися вогнями — зеленими від зелених абажурів, які тут залюбки використовували, і темно-синіми від кольорових телевізорів. У тимчасовій квартирі Джима Пеленса сиділи в напівтемряві. Горів тільки нічничок, миготіла на шибках тінь. Вона то накульгувала, то присідала, то раптово схоплювалась. Ішов активний діалог. Щось накреслювалося, щось планувалося. Одна сторона того чекала з нетерпінням, друга — з острахом, третя думала: аби швидше...

Підкотило пошарпане "Шевроле". Автомобіль зупинився там, де хотілося капітану — між будинком і "Кадилаком". Так що з вікон квартири, де точилися суперечки, їх помітити не могли. Пан Роман потис "хлопам" правиці, вийшов до доньки і сказав:

— Парубки будуть з тобою. Дивись, поводься як слід... Що попросять — виконуй...

— Усе підряд?

— Но, но... Тільки не будь вар'яткою, — і попрощався.

Розділ тридцять перший

Дора виявилася й справді приємною дівчиною. З добрим почуттям гумору, весела, життєрадісна. Кругленьке, як на божественній іконі, личко. Пухкенькі привабливі губки. Кирпатенький носик і найголовніше — вічно усміхнені і водночас спостережливі очі. Капітан навіть не роздивився, якого вони кольору. В автомашині було темно. Та й несподівано вийшла з квартири братія, яка їх цікавила. Спочатку здавалося, що вийшло двоє... Але, уважно придивившись, капітан помітив і Дмитра Палагнюка. Той тримався осторонь, бо, очевидно, мав завдання взагалі йти окремо. За вказаною адресою. З будинку він повернув праворуч. На вулиці зупинив таксі. Кульгавий з Циганом пішли ліворуч і сіли в автомобіль, який чекав їх у кінці кварталу.

"Отже, конспірація. Ми зі своїм "Кадилаком" мало не вскочили в халепу", — подумав капітан Дубль. Але Дора припаркувалася за всіма правилами. Її скромний старий "Шевроле" нічим не відрізнявся від інших машин. Якщо ж дивитися збоку, то він і взагалі не виділявся з припаркованого загалу. "Рушили через раз", як висловився капітан. Спочатку пішла "Тойота", в яку сіли Кульгавий з Циганом, потім промчала дама на "Форді", очевидно, останньої марки, бо автомобіль блищав ніби щойно з автосалону, тоді вже рушила своїм "Шевроле" й Дора.

За рогом повернули різко праворуч і покотили у протилежний від Даун-Тауна бік. У бік Іст-Рівера. За третім поворотом лягли на лівий курс, перетнули 42 стріт по Четвертій авеню і повільно посунули в напрямку Централ-парку. Не доїжджаючи до будинку-праски, розвернулися і, проїхавши ще кілька метрів, зупинилися недалеко від безрекламного, але не без слави "Жаблоту". Магазин ще працював. Неохайний,

брудний, схожий на київські автомобільно-спортивні магазини. Від інших він відрізнявся тільки тим, що товарів у ньому було навалом і яких завгодно: від однодоларової колоди карт до автомобільного замка на педалі. Пахло мазутом, автомобільними дезодорантами, шампунем і людським пітним тілом. Десь угорі спокійно горлав гучномовець і, треба сказати, не без гумору:

"Пані і панове! Наші потенційні покупці! Наш супермаркет — це не філіал знаменитого одеського товчка. Але, милі пані, оберігайте свої сумочки з грішми. Достоповажні панове, тримайте свої кишені, як Радянський Союз свої кордони, на замку. Союз розпався, але Одеса живе… Живе, як наш нью-йоркський безсмертний "Жаблот" — найкращий супермаркет Манхеттена і його околиць. Відвідуйте наш "Жаблот"! Тільки у нас ви можете за безцінь придбати всі необхідні вам речі. Купили ви, дайте можливість купити іншому. Ви не в Одесі — товарів вистачить усім. Ми нічого не ховаємо у підсобках. Тільки те, що не вміщається на прилавках. Сенк'ю! І, як кажуть в Одесі, щиро дякуємо!"

Останні два слова патріот Одеси вимовив в оригіналі, і закінчив наостанок англійською.

За прилавками жваво торгували італійці, негри, греки і євреї. На дверях висів цілий список, якою мовою тут розмовляють. Українська стояла на третьому місці. "На рівні України!" — подумав капітан Дубль і, взявши Дору під руку, як свою давню знайому, роздивлявся товари, які його не цікавили. Але його цікавили бічні двері, в яких щезли Кульгавий і Циган.

— Що вам купити? — запитав капітан Дубль.

Дора посміхнулася:

— Ми в такі магазини й не заходимо.

— Я розумію. А ми заходимо.

— Я вас не хотіла образити… У вас робота, — вони розмовляли українською мовою, як і домовилися. Хоча капітан Дубль добре володів англійською і вивчав її не тільки самотужки.

— Я вас теж…

Раптом капітан прислухався. Замовк. Здогадлива Дора кивнула: "Я, мовляв, зрозуміла. Ні пари з вуст".

— Таня, привєт! — почув капітан російську мову. — Как ти жівйош? В Адесу не тянєт?

— Тянєт, Аркаша, тянєт… В прінципє можна жіть… Єслі би нє еті чорниє морди… Воруют усьо. Хуже, чем в нашей Адєсє… Как я іх нєнавіжу, Аркаша! А как ти? Всьо замкі продайош, часікі?

— Пєрєшол на корейскіє телефони… Атлічна йдут. Беру па трі долара, спускаю па сєм… Оптом для украінцев даю па п'ять… Єхалі на какой-то свой Всемірний форум… Ти слихала а таком?.. Бралі на сувеніри.

— Пачєму у тєбя? Ти што, жівьош в іх діаспорє?

— Таня, раскрой свої красівиє чорниє глазкі… Ані же все патріоти… Ані любят сваю

українську мову…

— Аркаша, ша-а!.. Я знаю, што ти етім хочеш сказать: мой Жора вчера тоже поцепіл на дверях іхній язик… Гаварят, ані там харашо атносятся к євреям. Лучшє чєм в Маскве і, канєшна, Расіі… Скажу па секрету… У нас здєсь тоже двоє. Мой Жора сказал: "Таня, ти нікагда нє відєла жівих агєнтов кагебе… Я севодня тєбє пакажу…"

— Ані што, таргуют аружієм?..

— Каму ета нада. Ета тєбє што, Грузія, Єреван, Баку?.. Ані рєшілі прадавать яйца.

— Какіє яйца?

— Крашениє, канєшна. Ані дєлают украінскій сувенірний атдєл… Я нічєво нє панімаю… Їх вєздє навалам…

Несподівано Таня замовкла. До неї підійшов покупець. Став у чергу і капітан Дубль, мовчки подав італійський замок вартістю в чотири долари. Червоний з жовтим. Таня так само мовчки вибила чек, подала капітану.

— Сенк'ю, — навмисне підкреслено мовив Дубль. Став осторонь. Взяв у руки пачку автодезодорантів. Хотілося почути ще хоч кілька слів. Таня мовчки вибивала чеки. Капітан підійшов, поцікавився, як користуватися цими автомобільними дезодорантами:

— Аркаша, ти єво панімаєш?

— Да. Он спрашівает, как імі пользоваться і в какіх машінах прімєнять.

— Скажі єму в любих. Я ні хачу ламать язик… Я ісчо плоха гаварю на англійскам, но пачті всьо панімаю. Скажі єму, што єсть спеціальний касєтнік. Он работает. Туда, как касети, вкладиваются пластікавиє дєзадаранти і падключаются к акумулятару… І в кабінє тагда арамат яблак, лімонов і кафейних дєрєв'єв, запах моря, джунглєй… Што он любіт? Скажі єму… Ета всєво десять доларов… Очєнь бєрут…

— О'кей! О'кей! — зупинив її Аркаша. І темпераментно почав перекладати, перескакуючи з одного слова на інше, зчинивши таку веремію, що якби капітан не зрозумів Тані, то Аркаші він точно б не зрозумів.

Він щиро подякував Аркаші, а Дора — її повне ім'я було Дарина — навіть похвалила Аркадія-одесита і сказала, що він гарно говорить англійською. Але дещо з італійським акцентом.

— Мілан, Рим, Тольятті? — почала валяти дурня Дора.

— Тольятті! Тольятті! — закивав кучерявою головою колишній одеський громадянин. — А ви звідки?

— Канада. Онтаріо! — відповіла Дора.

— Привіт Канаді… Там наших також багато…

— О так, — мовив капітан. — Спагеті, піца!

Капітан Дубль далі не слухав. Подякував.

Йому хотілося ще трохи затриматися, але він боявся насторожити "одеських земляків". Отже, тут одесити. Тоді зрозуміло, чому тут і Циган. Дубль і Дора ще трохи постояли. Але Аркаша сказав, що йому пора, що зайде іншим разом, і побіг. За ним вийшли й Дубль з Дорою. При вході Дора раптом стисла капітанові руку вище ліктя. У "Жаблот" входив Джим Пеленс.

Розділ тридцять другий

Гаррі Стреснер розливав на трьох. Гарячу каву, що ароматно парувала, тут же охолоджував сержант Луїс Роджерс. Начальник поліції Френк Фебер сидів за своїм міцно збитим столом і, відсунувши волохатою рукою папери набік, з нетерпінням чекав, коли підлеглі кинуть чаклувати над буденним напоєм і подадуть йому шматочок ще теплого тістечка з дрібно нарізаним авокадо і склянку кави, яку він пив так само часто, як любитель пива — пиво.

Могутнього складу чоловік, Френк Фебер розсівся за столом так, що металевий стілець здавався під ним дитячою іграшкою, яку він мав намір роздавити своєю статурою ще до того, як доп'є свою улюблену каву з молоком і з'їсть три шматки торту з кремом, щедро посипаним дрібно посіченими горішками.

Коли Гаррі поставив перед своїм начальником склянку, вона одразу щезла в його величезній волохатій руці із засуканим рукавом.

У поліцейському управлінні Френка Фебера підлеглі хоч і називали позаочі "Два Фе", але любили. Цей могутній здоровань, волохаті груди якого аж пашіли здоров'ям і силою, завжди мило посміхався у свої акуратно підстрижені пшеничні вуса і дивився на співрозмовника навдивовижу темно-синіми очима, майже ніколи не кліпаючи. Сержант Гаррі Стреснер — середнього зросту, не позбавлений почуття гумору, як і більшість американців, був улюбленцем не тільки начальника поліції, а й всього поліційного управління.

Капітан Дубль у супроводі Дем'яна Демчука піднявся сходами і, помітивши начальника за скляною перегородкою, дещо розгубився, не знаючи, чи то стукати в скляні двері з табличкою, чи просто відчиняти. Лейтенант Джеймс Коллінз, який щойно зробив перший ковток, щоб запити трохи засолодкий, як для нього, шматок торту, поставив склянку і з його уст ледь не вилетіло звичне: "Якого чорта!" Але Френк Фебер, застережливо піднявши могутню руку, вчасно зупинив його.

— Кемаль, — гукнув він і наказав Стреснеру подати для новоприбулих ще дві склянки і по порції торту. Капітан спочатку відмовився, але, помітивши посічені горішки на шарі крему і желе, передумав відмовлятися так поспішно. Що-що, а горіхи він любив у будь-якому вигляді.

— Ми вас чекали, капітане! — дружелюбно посміхнувся Фебер, міцно потискуючи через стіл по черзі гостям руки. — Ми працювали з німцями, французами, канадцями, колумбійцями… З ким ще працювали, Гаррі? — звернувся він до сержанта.

— З італійцями, китайцями і цілою армією дам, — посміхнувся Гаррі.

Френк мотнув рудою головою, що міцно сиділа на бичачій шиї, і додав, показавши на сержанта:

— Це наш поліцейський Марк Твен. Так, ми працювали з багатьма, але з українцями не працювали.

— Боюсь, Френку, — як до давнього знайомого, заговорив капітан Дубль, називаючи начальника поліції на ім'я, бо чув, що така манера імпонує багатьом американцям, і не

помилився.

— О'кей, Алекс! — перебив той, простягаючи капітану на знак приязні руку. — О'кей, Алекс!

— Боюсь, Френку, — повів капітан Дубль далі, — спостерігаються деякі віяння з Афганістану через Європу в Америку.

— Є щось конкретне, сер? — втрутився в розмову лейтенант Коллінз.

— Так, є! — спокійно відповів капітан. — Я сказав би так: дуже конкретне і водночас дуже абстрактне…

— Це вже цікаво… Гніздечко в "Жаблоті"… Там ваші земляки… Одеса-мама, — посміхнувся Френк, показуючи не тільки міцні й рівні зуби, а й свої широкі міжнародні знання.

— Одеса-мама і Київ-тато, — додав своїх кілька слів Дем'ян Демчук.

— Нам потрібно проникнути у "Жаблот". Послухати, але не злякати Аркадія Свінцера.

— Ноу проблем!

— Мені здається, там розробляється серйозний план…

— О'кей, капітане. Гаррі, влаштуй викрадення сумочки. Бажано на солідну суму… Склади протокол і підсунь їм "колорадського жучка".

— Як казав один мій знайомий з Бродвею… — почав був сержант, але Френк його перебив.

— Гаррі, цитати потім, а зараз діло. Допивай каву і одна нога тут, а друга… Ти сам знаєш де!

— Як казав мій знайомий з Бродвею, нема нічого простішого, як закинути ногу, якщо дама не заперечує…

— Я б не сказав, — посміхнувся Френк.

— Дивлячись скільки та нога важить і який у неї вік, — посміхнувся Гаррі.

— Ти вважаєш, що я уже такий старий, що…

— Сер, мій знайомий з Бродвею завжди в таких випадках цитує слова однієї дами: не можеш — поможемо, і я повинен вам сказати, що у дами непогано виходило… Брати Фло чи Луїзу?

— Бери Фло… Вона все життя мріяла про Голлівуд. Хай доведе, що Голлівуд не має рації їй відмовляти… Хай зіграє так, щоб навіть ти, Гаррі, повірив, що у неї украли сумочку.

— О'кей! Як казав мій знайомий з Бродвею — нема нічого простішого, як засунути руку в електромережу під напругою у 360 вольт… Проблема тільки, як після того її витягти…

…Капітан Дубль і начальник поліційного управління Френк Фебер залишилися вдвох. Потрібно було детально розробити план операції і, головне, врахувати все, щоб Джиму Пеленсу не воскресати втретє із мертвих… А просто залишатися живим, поки ще є така можливість…

Розділ тридцять третій

— Можете писати рекомендаційного листа в Голлівуд, — посміхнувся Гаррі Стреснер, переступаючи поріг кабінету свого шефа. — Вона так зіграла, що… як сказав мій знайомий з Бродвею, усі наявні в "Жаблоті" євреї заплакали і якби можна було довести, що Фло свого часу зробили обрізання, їй ту суму могла б компенсувати нью-йоркська синагога…

Френк Фебер, нахиливши свою важку голову, дивився на сержанта і думав, з чого почати. А починати потрібно було негайно. Вантаж у двох пікапчиках уже йшов з Лас-Вегаса до Нью-Йорку…

— Отже, яйця везуть сюди, а де звиватимуть гніздечко? — міркував Френк уголос.

— У Таймс-Сквері, — посміхнувся Гаррі. — Як казав мій бродвейський знайомий — травка найкраще росте у Таймс-Сквері. Чому б там не звити гніздечко і не викласти яєчка?

— А якщо вони золоті?

— Якщо золоті — поїдуть оптом до Майямі… Із затримкою на три дні для акліматизації… Як казав мій знайомий з Бродвею, спочатку акліматизація, а потім уже все інше…

— Гаррі, — сказав Френк. — Ти станеш капітаном, як Алекс, — він поглянув на Дубля, який досі сидів і мовчки прислухався — Але скажи чесно, що тобі відомо?

— Сер, — Гаррі почухав за вухом, і капітан Дубль подумав, що цей жест властивий не лише українським сержантам. — Сер, коли ви мовили слово про яйця, я згадав симпатичну Таню з великими очима з "Жаблоту". Вона сказала Аркаші, а Фло мені переклала: "А куди я твої яйця кластиму, якщо ти їх сюди привезеш? Хоча вони й крашені…" Я б, звичайно, це сприйняв, як грім серед ясного неба, але я сприйняв це так, як сприймають усі незнайому мову… Але, як казав один мій знайомий з Бродвею, якби не апетитні стегна моєї дами, то у мене в роті й ріски не було б.

— Що ти цим хочеш сказати?

— Як казав мій бродвейський знайомий, замість того, щоб плакати, вона засміялась. Я запитав тоді Фло: "Чого ти ледь не пирснула із сміху, коли я тобі шепотів — плач?"

Начальник управління зірвався на свої ноги-тумби і з притиском мовив:

— Гаррі! У мене немає часу на твого бродвейського знайомого. Або ти розповідаєш, як сержант, або я зараз покличу Фло… Що вона тобі сказала?

— Фло сказала: "Я б не звернула уваги, коли б не та фраза: а куди я твої яйця кластиму, хоча вони й крашені?" Фло знає російську мову. І перед тим, як перейти до сумочки і заплакати, вона уважно слухала. Аркаша сказав: "Ми для них зів'ємо гніздечко з Таймс-Сквері". "Ти хочеш загриміти, — відповіла Таня, — і я щоб після цього тобі сушила сухарі з українського хліба, який ти тут купуєш за два долари буханець". Ні Фло, ні я не зрозуміли нічого про грім, сухарі і український хліб. Але Аркаша сказав їй: "Ша!" І це зрозумів навіть я без перекладу. "У тому гніздечку

сидітиме їхня пташечка, — сказала Фло. — Але не дуже довго... Як тільки яєчка знесуться, пташечка злетить у небо і душа її помандрує в рай, бо гріхів за нею немає". І тут Фло заплакала... Потім вона заплакала ще дужче, коли маленька Таня, схожа на теличку з великими сумними очима, сказала до Аркаші на чистому одеському діалекті: "Забери звідси цю товсту корову, або дай їй кілька доларів за рахунок крашених яєць, бо її з приміщення так просто з цим бовдуром не виженеш". Вони образили й мою честь, сер. Честь мого мундира, але, як сказав мій бродвейський знайомий, їхнє щастя, що в цей час мій національний мундир висів дома в моїй імпортній шафі.

— Якби це мені розповіла Фло, Гаррі, я б тебе розцілував...

— Сер, — посміхнувся Гаррі. — Мій бродвейський знайомий казав: а ви спробуйте, і вам, може, сподобається...

— Знаєш що, Гаррі?.. Якщо вже кому й виступати в ролі "хазяйки", то гадаю — мені. Тобі цього не казав твій бродвейський знайомий? — посміхнувся задоволений Френк.

— Сер, якби він бачив ваш двохсотфунтовий зад, то залишив би альфонство і...

— Гаррі! — перебив його Френк. — Я, мабуть, поспішив, коли сказав, що ти будеш таким, як Алекс... Ти, може, коли-небудь станеш тільки таким, як Роджерс, бо й досі не розумієш різниці між сержантом і капітаном і гадаєш, що вона вимірюється тільки розмірами задниці...

Капітан Дубль щиро засміявся:

— Я хотів би поговорити з Фло, Френк!

— Ноу проблем. Гаррі, приведи сюди...

— Як казав мій бродвейський знайомий, дурневі досить, наливаючи йому замість сорока грамів — двадцять, — не втримався Гаррі, виходячи з кабінету.

Розділ тридцять четвертий

До Лас-Вегаса летіли приватним літачком. "Індустрія розваг і насолоди" зустріла їх гарним сонячним днем, коли нічне неонове багатство Лас-Вегаса ніби припиняло своє існування. На митному складі, куди зайшли Френк Фебер і капітан Дубль, кипіла робота... Де лежать українські сувеніри, ніхто не знав.

Роджер Люїс, який тимчасово заміняв завідуючого митним складом, витягнув і без того довге обличчя з губами-ниточками, зробив свої великі булькаті очі за лінзами окулярів ще більшими, і запитав: "Як то можна? На сувеніри мені потрібна розписка, що я не привласнив".

— Цікаво, цікаво, — лагідно мовив Френк, закидаючи обидві ноги на стіл начальника митного складу. Капітану Дублю аж подих перехопило: йому здалося, що стіл під вагою цих ніг зараз розколеться навпіл, а коли ці ноги впадуть на підлогу, то розколеться й підлога. — Коли у мене розігрівається електрочайник, ти знаєш, що я роблю? — спитав начальник поліції.

— Ні, — щиросердно зізнався Роджер.

— Я висмикую шнур з розетки. Ти мене зрозумів? Точнісінько так я висмикну з цього складу тебе. І ти ніколи більше сюди не повернешся. У тебе ящики начинені

контрабандою, а не сувенірами для якихось виставок у Лас-Вегасі, а ти мені тут півгодини розпатякуєш про розписку, ніби я не маю ні жетона, ні посвідчення поліцейського. Ти, сине тата ховраха і мами лисиці, що хотів сказати, патякаючи про розписку? Якщо я тебе, заячий хвосте, правильно зрозумів, то ти чогось боїшся. Не бійся і принеси нам, і то негайно… Як воно називається, капітане? — звернувся він до Дубля.

— Косівський сюрприз у вигляді дерев'яної крашанки, збільшеної від натурального яйця в кілька разів.

— А від твого у сто… Ти мене зрозумів, Роджер Люїс? Без зв'язків, без батьків і багатої тітоньки…

— Ви й це знаєте…

— Я про тебе знаю навіть те, чого ти сам не знаєш… І як казав мій сержант Гаррі Стреснер, а йому, в свою чергу, його давній знайомий з Бродвею — одна нога там, де треба, а друга щоб трималась де треба і не заважала рухові вперед і назад. Ти мене зрозумів чи я дуже складно, як для тебе, пояснюю?

— Ясніше не скажеш, — огризнувся Роджер і щез по той бік порогу, звідки долинав живий гомін людських голосів. Митниця працювала на швидкому темпі.

Коли завідуючий складом приніс три сувеніри в поганій поліграфічній упаковці і ще з гіршою етикеткою на боці коробочки, Френк запитав:

— Як ти їх вибирав?

— Відповідно до інструкції, сер!

— О'кей! Можеш поки що погуляти.

— Ми тут не гуляємо, а працюємо.

— Поки що попрацюй, — багатозначно дозволив Френк.

Коли за Роджером Люїсом зачинилися двері конторки, притишивши гул роботи в складських приміщеннях, Френк Фебер витяг з нагрудної кишені лупу і почав роздивлятися величезну, незвичайно розписану українську дерев'яну писанку, в якій — якщо вірити інструкції українською і англійською мовами — знаходилося ще чотири менших. Френк вийняв їх усі — одну від одної кращу — і замилувався. Прицмокнувши для чогось язиком, він мовив:

— Суперлюкс! Жаль і розламувати!

— Але що робити! — мовив капітан Дубль.

— Не хотілося б насторожувати наших ділків. — Він спробував зважити в долоні всі п'ять почергово. Здається, різниці не відчув. Пошкодував, що він не агент 007 на ймення Бонд, у якого під рукою і в кишенях завжди все є. Навіть дві стометрові капронові мотузки з чималенькими металевими павуками. А в начальника управління поліції Френка Фебера в кишені не знайшлося навіть простеньких ваг. Він передав писанки в руки капітану Дублю. Алекс по черзі зважив писанки, і одна з них здалася йому трішечки важчою від своїх сестриць. Чи то за рахунок вологи, чи то за рахунок іншої породи дерева.

— Що ж, — витяг ножа Френк. — Оцю й спробуємо.

— Вона складається з двох половинок. Треба їх покрутити в різні боки.

— Цементно склеєна. Боюсь, фарба злущиться…

— Нічого не вдієш. Треба!

— О'кей, Алекс! О'кей, — Френк взявся пальцями за півкулі писанки. Праву половину повернув до себе, ліву від себе. Писанка тріснула. Лак трохи злущився, але фарба збереглась. В долонях опинилось по половинці великої писанки. З середини прямо на могутні стегна Френка упало ще одне, так само пофарбоване дерев'яне яйце, але дещо меншого розміру…

— Як "русская матрешка", — показав на писанку Френк.

— Так, — погодився з ним капітан Дубль. — Принцип той самий. Тільки простіший.

Френк, здається, більше його не слухав, його погляд, вираз його обличчя говорили про те, що крім цієї писанки для нього нічого в світі більше не існує. "Є чи нема? Помилився Алекс Дубль чи не помилився? Чи вартий він того, щоб незабаром стати майором?" — Френк піднатужився, щоб не прикласти зайвої сили. Про всяк випадок під писанку він постелив свій носовичок. Писанка тріснула, і на носовичок висипався білий, як дрібно молота сіль, порошок. Френк послинив палець, підніс його до язика і сказав:

— Ти не помилився, Алекс! Це не цукор!

Розділ тридцять п'ятий

Фло виявилася високою на зріст, могутньою дамою на тоненьких ніжках, які ніби аж деформувалися під чималою вагою, і з добродушним довірливим дитячим личком. Якимось дивним чином таке враження ще більше підсилювали її маленькі очі і ніс картоплинкою. З усього відчувалося, що вона наївна й смішна. Принаймні таким було перше враження у капітана Дубля.

— Фло, — сказав Алекс. — Я можу вас так називати?

— О, так, сер… Я уже чула про вас, — озвалась вона досить приємним голосом, а щоб у капітана не склалося враження, ніби вона чула щось погане, поспішила запевнити його в протилежному.

— Я вам дякую, Фло. Ви дуже люб'язні, — капітан глянув на неї і зрозумів, що такий м'який тон може призвести до того, що Фло розплачеться. Мабуть, її не часто тішили теплим словом. Особливо тут, в поліційному відділенні Нью-Йорка.

— Я вам теж дякую, сер… Я хочу сказати, що ви також…

— Скажіть, Фло, — перебив її Дубль. — Ви добре розумієте російську мову?

— Я навчалась у Москві, сер… Я хотіла стати артисткою… Але…

— Ви хотіли сказати, що мова в "Жаблоті", — повернув напрям її думок в інше русло капітан, — різко відрізняється від московської говірки?

— О так, сер!

— Я попросив би вас більш детально розповісти про те, що ви там почули…

— Коли ми зайшли з Гаррі до Аркаші… Його звали Аркаша… Там їх було троє. Чи то греки, чи то молдавани, чи то євреї. Не знаю. Але вони розмовляли не по-єврейськи.

— Ви розмовляєте й по-єврейськи?..

— Трохи, сер... Зовсім трохи... Я жила в єврейському кварталі, сер... Моє дитинство пробігло там, — вона так і сказала: пробігло. Капітан її не перебивав. Слухав мовчки, підійшов до бачка з гарячою кавою і тихо націдив дві склянки. У свою додав молока... Фло від молока відмовилась. — Потім вискочила ця малоприємна касирка. З такими великими короткозорими очима. Відштовхнула мене і крикнула, гадаючи, що я нічого не розумію... Так ведуть себе італійці і євреї... Вони кричать, метушаться... Ні на кого не звертають уваги, ні тобі соррі, ні тобі екск'юз мі... Що вона сказала? Вона сказала, що Аркаша мішігєн... Ви знаєте, що означає це слово, сер?

Капітан ствердно кивнув головою.

— Потім вона сказала, що "развод і дєвіч'я фамілія"... Я зрозуміла, що вона виступає проти якогось бізнесу...

— А фраза, Фло, фраза!..

— Ай, мені, знаєте, незручно її повторювати... Вона по-англійськи звучить дуже непристойно і водночас смішно...

— Але ми з вами розмовляємо не англійською мовою. І це, Фло, дуже важливо.

— Я розумію, сер. Вона сказала: "Куди я твої яйця, Аркаша, покладу... Навіть якщо вони розфарбовані". Тоді він сказав: "Таня, вони не будуть лежати тут. Пташечка зів'є гніздо в Таймс-Сквері. Воно буде тимчасовим. Три дні на акліматизацію, і яєчка відлетять у Майямі... А пташечка в небо і кінці у воду... Ти мене, Таня, зрозуміла..." Вона сказала, що вона "всьо харашо паніла! І даже слішком харашо і я вазвращаюсь в Адесу". "Ти шукаєш причини, щоб улизнути з Жориком?". "А якщо й так. Я тобі не збираюсь носить сухарі з українського хліба за два долари буханка", хряснула дверима і вибігла в магазин...

— Ти все сказала, Фло?..

— Ця телиця назвала мене коровою... Але чи це вам потрібно?

— Мене цікавить усе, що зв'язано з Таймс-Сквером.

— Вона потім ще повернулась і сказала: "Ця корова ще тут. Забирай її звідси або скажи, що гроші їй виплатить синагога. Там тебе чекають землячки. Вони не можуть зайти через цих двох... У них щось термінове... Один переступає з ноги на ногу, ніби в туалет проситься. А другий взагалі кривий. З ким ти зв'язався, Аркаша? Ти про Льову подумав? Про Сару подумав? Про мене подумав?" Аркаша попросив її, щоб вона їм сказала, хай хвилинку почекають. Але помітивши, що з нами надовго, вибіг у магазин сам... Я вийшла за ним і кричала, сер, буквально вчепившись йому в плечі. А Гаррі чіпляв у його кабінеті "жучка". Якщо ту кімнату можна назвати кабінетом... "Сер, хто мені поверне гроші?" "Ісус Христос, — цинічно сказав він і показав пальцем на небо.

— Ти чула ось це радіо?" У цей час гучномовець горланив "Пані і панове! Тримайте свої гаманці на замку, як Радянський Союз"... Далі я не чула нічого. Я схлипувала... — А отим двом, високому і з ним кульгавому, Аркаша сказав: "Пташечка знеслася. "Мрія" у Лас-Вегасі". Що таке "Мрія", я не знаю. Мабуть, жаргон...

— Ні, Фло, це українське слово. По-російськи "Мечта".

Фло продовжила:

— "Нам потрібний салон, — сказав кульгавий. — Якщо ти не хочеш їх тут виставити..." "Яйця? Виставити в "Жаблоті"? У мене ще дах не поїхав". Я не все, сер, зрозуміла. Може, й не все точно запам'ятала. Потім Аркаша запитав: "Де гарант?" "Гарант — митниця, — відповів Кульгавий. — Зелене світло... Частина у Лас-Вегасі, частина у нас, частина в Майямі... Щупальці мертві — гірський віск і фарба карпатських квітів убиває собачий нюх... Все о'кей, Аркаша... Бери яйця в руки... Не обпечешся — зігрієшся". "Добре", — погодився Аркаша. В цей час ввійшов Гаррі. Він сказав: "Фло, чого ти досі плачеш... Візьми у них товаром, бо ми просто так звідси не вийдемо". "Дай їм що-небудь, Аркаша, і хай мотають звідси, — порадив Кульгавий. — Ми ж так і не домовились..." "А ми вже домовилися. Гніздечко я зів'ю з фанери. Для вашої пташечки не буде холодно". "Пташечка скоро відлетить у вирій. Ти за пташечку не хвилюйся. Давай салон". "Для чого ця парадність... Не простіше — Лас-Вегас, Майямі?" "Як ти не розумієш, Аркаша... Ми завойовуємо ринок... Виставка-продаж... Дали ж рекламу... Такі сувеніри ви можете сьогодні придбати у Нью-Йорку, Лос-Анджелесі, Кентуккі, Айові... Там дерев'яні. А ці з начинкою. Дерев'яні можеш взяти й в "Жаблот". Хай заспокоїться Таня! Вони підуть і тут. Дай меншу ціну. Компенсацію матимеш. Ти ж хочеш ранчо". "Я хочу бунгало".

— А я хочу, щоб ви мені вернули гроші, — сказала я. Аркаша поманив мене пальцем, потім вивів на вулицю і сказав: "Оцю дорогу бачила? Колись вона вела нас до комунізму, а тепер до тухес... Іди звідси, щоб я її тобі не розцяцькував синцями... Треба не роззявляти рота, бо "Жаблот" — це тобі не музей Гухенхайма! І не Метрополітен-опера... Хочеш завивати — йди туди, там співають в оригіналі", — і зачинив за собою двері, які до цього не зачинялись.

— А що ж ваш рицар, Фло?

— Ви маєте на увазі Гаррі Стреснера? Він дуже сміявся і згадував свого бродвейського приятеля, який йому казав: "Якщо щось забудеш, Гаррі, то спробуй згадати, що саме ти забув і, головне, де саме".

Фло замовкла і витерла спітнілі руки. Відчувалося, що підготовка в голлівудські зірки не минула даремно.

Капітан Дубль підвівся і мовив:

— Ви феномен, Фло. Жаль, що такий талант пропадає в поліцейському управлінні. З такою пам'яттю вам би працювати на сцені. Не один імпресаріо зекономив би на суфлері.

— Дякую, капітане Алекс, дякую... Ви дуже люб'язні, — посміхнулася Фло і заплакала.

Розділ тридцять шостий

По дорозі до готелю капітан Дубль спробував вишикувати факти в один рівний ряд, а не нагромаджувати їх один на один. Вони мали стати так само рівно, як і 42 стріт, по якій він брів під щедро розцяцькованими вітринами і грандіозними за своєю

фантастикою і дизайном неоновими рекламами. На розі Третьої авеню і 42-ї стріт маленька дівчинка, схожа на ляльку Барбі, подала йому зелененьку, у вигляді долара, листівку. Капітан взяв, "Барбі" подякувала йому, мило посміхнулася і тут же, як механічна лялька, повторила все це з наступним перехожим.

Капітан у душі навіть образився. Він прочитав рекламу. В ній говорилося, що в кабаре "Дванадцять персиків" ви зустрінете ту даму, про яку мріяли все життя. Закуска безплатна. За випивку перший раз треба платити 50 відсотків. Після нічних і веселих розваг, які нададуть вам сил і оптимізму на цілий наступний день, ви можете вийти через чорний хід, де значно безпечніше, ніж вихід з центрального входу.

Він викинув рекламну листівку в першу ж урну, що стояла біля чорного зав'язаного мішка із сміттям, і пішов далі у бік Іст-Рівер.

"Отже, давай усе спочатку", — сказав він подумки. "З самого початку почнеш — не доберешся й до Емпайр-стейт-білдінгу", — заперечив сам собі. "Давай почнемо з "Жаблоту"". "Краще з Києва!" "Давай з Києва", — погодився капітан. "З Києва на першу всесвітньовідому українську виставку в Лас-Вегас прибула "Мрія", на борту якої представлено експонати 165 фірм України. Серед цих експонатів є український сувенір — "Косівська писанка". Це велике еліпсоподібне яйце, гарно розфарбоване у кілька кольорів. Переважає зелений... У п'ятьох ящиках таких писанок понад кілька сот, вони з усіх регіонів України, а також з Російської Федерації і Польщі, де жило чи живе українське населення, яке займається писанкарством. Саме з цього мистецтва й вирішили скористатися Кульгавий — він же колишній працівник комітету державної безпеки майор Марченко, і його колега — афганець Бордоніс за кличкою "Циган". Пан Ярослав — директор малого косівського підприємства "Едельвейс" — окрім писанок-сюрпризів привіз гуцульські топірці, шкіряні постоли і знамениті гуцульські ліжники косівських і вижницьких майстрів, а також кілька суконь з блискітками, робленими руками учнів з Вижницького училища прикладного мистецтва. Серед цих гуцульських сувенірів, у більшості писанок, закладено героїн і гашиш, який вибрано з труни, в якій нібито лежало тіло загиблого в Афганістані радянського солдата Миколи Мазура, підібраного моджахедами після того, коли вони побачили, як його розстрілював упритул Циган — він же Бордоніс... У США, куди його, хворого, вивезли представники української діаспори, Миколу госпіталізували і виходили. Потім вивели на майдан під час відкриття 39 сесії Генеральної Асамблеї ООН. Це було десь тут, — зупинився капітан Дубль, дійшовши аж до самісінької набережної. — І він виступив під прізвищем Дмитра Палагнюка, взявши про всяк випадок для конспірації мамине дівоче прізвище і батькове ім'я. Того дня йому агент кадебе і водночас водій заступника міністра закордонних справ, який тоді ще не був заступником, всунув у кишеню записку; "Сука! Якщо ти ще хоч раз розтулиш пащеку і виступиш проти афганської війни, ми тобі її закриємо нашою відкритою пресою: "Зрадник на боці нашого ворога", "Боягуз і перебіжчик"... І потім пам'ятай, у нас залишилася твоя мати... Без тебе, покидька, без батька, без допомоги. До пенсії ще далеко. А на роботі вона потрапить під скорочення штатів. Приватний куркульський дім на Печерську піде під знос. У мами вроджений

порок серця", — цитував капітан Дубль щоденник Дмитра Палагнюка. І все-таки після цього постріл. Підлий. У спину. Чому його вирішили все ж прибрати? Він же дотримувався слова. Українська діаспора, як тоді писали, націоналістична, його зрозуміла… Допомогла вилікуватися… Придбати паспорт на інше ім'я. Зняти квартиру. Допомогли з університетом. І все-таки знайшли і… прибрали… Прибрали сьомого листопада. У середу… У США робочий день. У Союзі велике свято — день Жовтня. Отже, так вони у своїй місії при ООН відзначили день Великого Жовтня. Убивством. Символічно і в стилі Радянської влади… Коли ж прийшло повідомлення про смерть Миколи Мазура в Афганістані?.. 17 листопада. Точно, сімнадцятого. Але чому ж не знесли дім вдови? Чому не скоротили її по штату? Чому не оголосили холодну і голодну блокаду? Залишили на роботі? Чи визріло інше? — голова у капітана йшла обертом. — Інше?! Ну звичайно, інше… Мати після повідомлення про смерть сина захотіла поховати його на Батьківщині, і тоді в когось з'явилась ідея… Ідея Бордоніса — "чорна труна". Труну переслали… Поховали символічного Мазура з почестями. Тоді ж після закінчення сесії ООН в Україну повернувся майор… Так, уже майор Марченко… Повернувся і… Чому ж тоді вони не переносили труни?.. Чому стільки чекали? А що коли? — думав капітан. — А що коли?.. Але коли? Коли ж увільнили заступника міністра від обов'язків представника в ООН? Точніше, не увільнили, а перевели на іншу посаду. Тоді цей заступник зустрівся з колишнім своїм водієм Кублеєм і сказав: "Перевели, щоб відправити на пенсію. Я ці переводи знаю… Я цього так не залишу. Останнє слово буде за мною"… І тоді я, капітан Дубль, наважився… Я поцікавився… Чи не міг би заступник завербувати Мазура-Палагнюка… Він зрозумів… Чому я прийшов до нього… У міністра он скільки заступників: п'ять чи шість… Але капітан вибрав саме його… В душі сум'яття, в душі переполох… Попіл стукає в груди. І тоді пан заступник зустрічається… не з Кублеєм. Кублей сказав правду… Пан заступник зустрічається з майором Марченком і нагадує йому про випадок 7 листопада 1984 року в Рівердейлі! А якщо йому не потрібно нагадувати?! Просто потрібно змитися і знайти оптовика? Знайти оптовика і реалізувати товар?.. Здається, все просто, як на Манхеттені. Тут ніколи не заблудишся… Але…"

В цей час капітанові на плече упала чиясь важка рука і болісно стисла його. Капітан обімлів. Над ним нависла могутня тінь…

Розділ тридцять сьомий

Домовилися про посередництво. Аркаша наполягав на десяти процентах. Кульгавий казав, що це грабунок на Манхеттені серед білого дня…

— Досить з тебе і трьох!

— Я за три ризикувати травичкою, навіть якщо вона не горить від сірника, не стану…

— Але ти нічим не ризикуєш… Ти ставиш нам павільйон на три-чотири дні. Ми в спокійній обстановці переглядаємо товар і чекаємо наших знайомих з Майямі… Ти розумієш, нам треба вибрати із цих кількох тисяч свою маленьку тисячу…

— Ви їх і вибирайте!

— Аркаша! — застеріг Кульгавий. — Ти мене знаєш. Я твій гарант!

— Альберт, у цьому світі гарант тільки твердий долар… Я сам собі не гарант… Я вчора тобі сказав: яйця візьму в "Жаблот"… Таня сказала: "Тільки через мій красивий труп" Я не можу втратити Таню. Я уже втратив Одесу… Я втратив Чорне море… А тепер втрачу Таню… Втрачу Нью-Йорк… Втрачу життя… Ти мене розумієш?..

— Гаразд! Гаразд! Ти Тані не втратиш… Ти нам будуєш павільйон, павільйон "Український сувенір". Ми там два вечори працюємо… Ми… Не ти, не Палагнюк… Ми вдвох… Може, приїде пан-барон… Але він не захоче бруднити руки… Він їх забруднить, але коли після травки зашелестять зелененькі…

— Долари наперед!

— У нас їх нема! Розумієш, нема… Ми їх тільки робимо… Робимо твоїми руками.

— Тоді десять процентів! І щоб я вашої ноги у "Жаблоті" не бачив. Учора Жора знайшов "жучка". Ви здогадуєтесь? Не колорадського.

— Ти що?! — вихопилося в Кульгавого.

— Жора помітив випадково. У нас в столі ніжка давно зламалась… Трималась на чесному слові. А тут забігла одна товста дурепа… Посадила свою с… на стіл. Стіл набік, "жучок" додолу… Досі у нас такого не траплялося… Цей "жучок" цікавиться вашими яйцями… Я умиваю руки…

— Ти просто береш на понт, Аркаша!

— Я умиваю руки, — повторив той і підвівся. — При всій повазі до агентів кадебе! Вони тепер не в моді…

Підвівся і Кульгавий:

— Ну, чорт з тобою. Десять, так десять… Але це ж сума набігає! Куди ти ці гроші дінеш?

— Покладу на синів… Хай ростуть роки і ростуть проценти… Це вже моя турбота… Але у Таймс-Сквер я й ногою не ступлю… На павільйон гроші виділяю. Завтра вам трейлер поставлять… Афішу зроблять… Дизайн також… Але це не в рахунок десяти…

— Аркаша! В Одесі…

— Альберте — це не Одеса. Це Нью-Йорк… Тут живуть і працюють ділові люди… А не одеські тріпачі з бульварним гумором… Зрозумів? У мене троє дітей і ще жоден не знає англійської мови. Жоден не ходить до школи і не дуже туди рветься. Я живу в кредит… Все, що ти в мене бачив, ще не моє… Від відео до Мондео. Зрозумів? Мені вкалувати треба від понеділка до понеділка. Мене питають, чого я не ходжу в синагогу… А я бутерброди їм на ходу… Запиваю холодним чаєм, бо раптом заходить вонючий негр і я відставляю чай і кажу: "Сер, я весь до ваших послуг". Він перебере півмагазина, нічого не купить, потім виявиться, що чимось таки набив кишені, а я п'ю вже холодний чай… А ти мені кажеш — шик, блиск, лоск… Що ти ще тут побачив?.. Усе в золоті, усе в галунах, усе при капусті…

— Аркаша! Ша! Чого ти шумиш! — втрутивсяЦиган. — Ти уже й справді не на Дерибасівській. Я не Дюк і я все чую! Ми домовилися і гуд-бай! — Він повернувся і

вийшов. За ним вийшли всі інші. Пройшли з кухні через кімнатку і вийшли на двір. Біля басейну сидів Дмитро Палагнюк і спокійно докурював сигарету…

Розділ тридцять восьмий

Та це була не тінь хмарочоса. Це була тінь Френка Фебера…

— Апексе! — стис капітана Дубля в своїх обіймах начальник управління поліції. — Гадаєш, що по Мангеттену ходиш ти один. По Мангеттену ходить за тобою тінь… І це тінь Френка Фебера. Могутня тінь…

Він ще раз притис до себе капітана і дихнув йому просто в обличчя духом гарного шотландського віскі з пахощами мускатного горіха.

— Апексе! — повторив він. — Усе буде о'кей! Пташечки знесуть яєчка у гніздечку… Гніздечко уже звивається… Але як тільки пташечки там умостяться, кішечка їх цап-царап, Алекс… Бо на гніздечко вже опущено кліточку. А в капітана Френка ще жодна пташка з кліточки не вилетіла…

— Вони ще не в кліточці, Френк. Кліточка їм ще й не сниться. З ними майор Марченко — старий досвідчений агент кадебе…

Френк розсміявся і для чогось відтягнув і без того велику кишеню своїх штанів.

— Ти це бачив, Апексе? Це кишеня. Отож твої пташечки уже в мене в кишені…

— Тут є проблема, Френку!

— Ноу проблем! То в Совієт Юніон є тимчасові проблеми, які стають постійними. У нас ноу проблем!

— Бачиш, Френку, тут таки є проблема… Ми їх можемо затримати… Але не зможемо нічого довести. Вони все роблять відповідно до інструкції Міністерства зовнішніх економічних зв'язків нашої держави. Але, як я розумію, люди, які везуть героїн, взагалі не знають про його існування! Вони щиро вірять, що везуть експонати в Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Детройт… Розумієш, перевозять експонати люди, які ні сном ні духом не відають, що працюють на мафію… "Хрещені батьки" цієї операції навіть не доторкаються до товару. Вони тільки спостерігають збоку і спокійно збирають урожай доларів.

— Алексе, ти знаєш Фло?

— Ну!

— Алексе, вона тебе любить. По-вашому, кохає… Вона так і сказала. Чим ти її взяв, Алексе?

— Я? — здивувався капітан Дубль, — здається, нічим…

— Вона сказала, що ти найкращий капітан поліції, якого вона коли-небудь зустрічала. Сьогодні вона ходила в "Жаблот". Не перестає вимагати гроші, яких у неї ніхто там не витягав. Вона їм, Алексе, розвалила стіл… І з-під нього вилетів "жучок". Пташечки насторожилися. Фло "жучка" роздавила, Алексе. Але Фло почула те, чого ще не чув ти і не чув я. Говорив Аркаша. Він сказав: "Для чого їх сортувати. Продайте оптом". Циган сказав: "Ми повинні вилучити з хрестиками на животі"… Ти мене зрозумів, Алексе?.. Бачу, що не зрозумів… Ходімо вип'ємо по склянці чудового віскі і в

тебе, як і в мене, просвітліє, Алексе...

— Отже, ті, що з "травкою", позначені?

— Так, Алексе. Тепер я розумію, чому тебе полюбила Фло... Хоч ти їй і не підходиш...

— Чому, Френку?

— Ти для Фло дуже вродливий! Фло собі ціну знає... І знає тобі...

— Фло просто гарна людина і гарна артистка.

— Але для жінки цього мало, Алексе. Для жінки головне — це бути гарною і щасливою. Фло — нещасна... Ходімо вип'ємо, Алексе... Гаррі нас відвезе... Ти бачиш Гаррі? Оно наш "Кадилак". Пішли. Я пригощаю.

"Отже, тепер у нас є всі шанси врятувати Дмитра Палагнюка і на місці злочину взяти сортувальників писанок", — подумав капітан Дубль по дорозі до забігайлівки.

— Нам знову потрібно вилетіти в Лас-Вегас, — сідаючи на високий стільчик, мовив він.

— Ластівочко ти моя, — посміхнувся Френк до кирпатенької барменші з великими чорними очима і ямочками на ліктях, — дай нам по віскі з содовою... Мені ще мінеральної і хоч один раз посміхнися так, ніби все життя мріяла побачити мене і нарешті побачила.

Маленька пухкенька брюнетка подарувала йому посмішку на замовлення і заходилась чаклувати над віскі з содовою.

— Тобі сподобалося в Лас-Вегасі, Алексе? Лас-Вегас подобається всім, у кого набиті кишені... Лас-Вегас не для нас, Алексе... От відірвемо на хрестиках премії і полетимо з тобою до Києва через Лас-Вегас на "Мрії"! А тепер спочатку віскі, а потім, Алексе, робота! Ластівочко, я правильно кажу?

— Правильно!

— Тоді все о'кей. Твоє здоров'я, Алексе!

Розділ тридцять дев'ятий

Нарешті все ставало на свої місця. Все, здається, було враховано. Передбачено кожну деталь, кожний крок дійових осіб ще однієї життєвої драми. В цьому спектаклі грають не вигадані герої, а живі люди. Він, капітан Дубль, виступає — так склалося — в ролі головного режисера, щоправда, сцена для нього чужа, так він, попри все, повинен зробити фінал для нью-йоркських глядачів таким, яким може — переконливим і ефектним. Усе залежить від нього. Але що скаже Френк Фебер, другий режисер?

Френк, слухаючи план капітана Дубля, безжурно посміхався.

— Але навіщо? — спитав він. — Навіщо стільки театральності, Алексе, і ризику? Америка любить усе просте. Чим простіше, тим геніальніше, Алексе... Але ти мій гість. Ти хочеш, щоб я тобі зробив, як ти кажеш, подарунок? О'кей! Ризикуєш ти, Алексе. Але це ж не цирк!

— У цирку ризикують всі! А наше життя — також цирк, Френку!

— О'кей! О'кей! — відказав той, натискаючи на кнопку.

За мить з'явився Гаррі Стреснер.

— Гаррі! — Френк відкинувся на стільці. — Ти давно ходив у театр на Бродвеї?

— Сер, як казав мій бродвейський приятель, спочатку життя, а потім театр.

— Так от, як казав твій бродвейський приятель арабського походження, якщо Гаррі не йде в театр, театр приходить до нього. Ти повинен зробити Фло сюрприз. Фло має зіграти свою роль. Перед тим, як перейде до Голлівуду… Запроси сюди Фло, запроси сюди Дору і запроси сюди Аркашу з "Жаблоту". Але останньому скажи, коли відрекомендується, щоб він узяв з собою запасну пару кальсон. П'єса у нас з Алексом з феєрверком на Бродвеї. Точніше, в Таймс-Сквері… У присутності глядачів, які й справді люблять видовище і навіть не вимагають і не просять хліба. Як казав твій бродвейський приятель з приводу ніг… Здається, одна нога тут, а друга праворуч від неї… Так от, щоб усі дійові особи через кілька хвилин стояли в цьому кабінеті. Фло одержить не першу роль. Зате в її житті це буде головна роль. Ти мене зрозумів, Гаррі?

— Сер, як казав мій нью-йоркський приятель…

— Бродвейський, Гаррі. Чи у тебе за останні дні з'явився ще один?

— Ще один, сер.

— О'кей! Так що він казав?

— Він казав: коли ти лягаєш з дамою серця і гадаєш, що першу скрипку граєш ти, то гадай так і далі. Якщо тобі подобається…

— Гаррі! — серйозно мовив Френк. — Я тебе тільки прошу: у "Жаблоті" без шумових ефектів. Запроси Аркашу на вулицю. Власне, все це може зробити Фло… Останнім часом він узяв моду проводжати її до самих дверей. Біля дверей ти йому скажи: "Друже, якщо ти коли-небудь ще хочеш побачити Одесу, то сьогодні візи до Одеси видає капітан Френк Фебер… І щастя в твоїх руках… Ми розуміємо, що синиця в руці трохи краще, ніж журавель у небі. Але пташечки покидають свої гнізда і, ми побоюємось, синичка тебе також покине. З солідарності. Разом з іншими птахами… Хоча в природі такого не трапляється. Синичка не відлітає у вирій. Але цього разу вона може зробити своєрідний виняток".

Години через три в управлінні зібралися всі. Френк сказав, що вони тут зібралися не в ігри гратися. Але нагадав, що життя — це також гра. І в цьому житті кожен з нас грає свою роль. Великий Бог дає її людині в день народження. Одні дограють свої ролі до кінця, інші в силу тих чи тих обставин передчасно сходять зі сцени життя. Сьогодні вночі з багатьма може таке трапитися… Від усіх вимагається одне: кожному запам'ятати свою роль і точно її зіграти…

— Фло, — мовив Фебер на закінчення, — як засвідчив мій київський приятель Алекс Дубль, ти зіграла свою роль чудово. Але, Фло, це не остання твоя роль. Ти маєш з Дариною підготуватися до останньої сцени.

Фло цвіла, як тільки можуть цвісти квіти за сприятливих кліматичних умов осені… На жаль, надворі стояла вже пізня осінь. Стояла вона і в душі Фло… Але сьогодні Фло відчувала, що в душі у неї квітує весна.

Павільйон "Український сувенір" було завершено. Він, поставлений на трейлер,

приваблював перехожих Таймс-Скверу своєю свіжістю й новизною, а також яскравою і водночас абсолютно новою для Бродвею вивіскою. Назва "Український сувенір" чи не вперше писалася тут двома мовами: англійською і українською. Це також слугувало за своєрідну рекламу…

Колишній воїн-афганець, а нині продавець "Українського сувеніру", сидів у віконечку павільйону і щасливо посміхався.

Розділ сороковий

Арештовували на світанку. Спочатку взяли Кульгавого, потім запізнілого Цигана, що повертався з вечірки від земляків, куди його запросили Аркаша і Таня за пропозицією одного з режисерів трагікомедії, яка в ту ніч ставилася на Бродвеї…

Лейтенант Джеймс Коллінз очолював групу оточення і, не випускаючи з рук мегафона, просив глядачів розходитися по домівках, оскільки в павільйоні для продажу українських писанок знаходиться міна, яка, не виключено, ось-ось вибухне. Поліція, ризикуючи життям, поки що там працює, але досі серед майстерно зроблених писанок міни виявити не вдалося… Кульгавий і Циган сиділи біля Алекса Дубля, Френка Фебера і Гаррі Стреснера, скуті одним ланцюжком американських наручників. В сусідній автомашині переживали пан Роман з донечкою-красунею Даринкою і сержантом поліції Фло Перкінсон. Лейтенант Хедлі Холл запросив до свого автомобіля Ярослава Степіва, народного майстра з Косівщини, і його земляка Бодю Лесіва. Вони поглядали на одні, надіті на двох, наручники і питали один одного, за що і що це означає.

— Пане Ярославе! — казав, ледь не плачучи, Лесів. — Але ви мені наказали перегнати фургон з Лас-Вегаса до Нью-Йорка, той фургон я перегнав, але за що мене перегнали сюди?.. Підняли, коли я видів перший солодкий сон…

— Бодю, будемо вірити, що той сон у руку… Чи не так, пане Аркадію?

— А так, — мовив Аркадій Свінцер з Одеси, який згадав раптом, що він на дверях у вивішеному списку написав: "У нашому магазині окрім англійської говорять італійською, російською, українською мовами"… Саме зараз у нього випала нагода переконатися, що він ще не забув її, хоча в Одесі вона йому була ніби й ні до чого…

Шикарний "Кадилак", навантажений ледь не доверху українськими писанками з спецпозначкою косівського майстра вуйка Василя і його милої пані Марії, стояв осторонь, виблискуючи начищеними до блиску боками… Ейб і Сем, які на Майямі звикли до золотих браслетів, цього разу натягли, не без допомоги цілої групи поліцейських, сталеві.

Вибуху чекали з хвилини на хвилину… Усі хвилювалися. Алекс і Френк думали про щасливий кінець, гадаючи, чи сподобається він глядачам. Кульгавий і Циган також, потай сподіваючись, що буде по-їхньому, запевняли присутніх у формі, що це непорозуміння, і час від часу нагадували американським поліцейським, що вони громадяни вільної і незалежної України, що вони будуть скаржитися в посольство і навіть Міністерство закордонних справ. Незабаром у супроводі Дем'яна Демчука прибув і сам заступник міністра закордонних справ. Відповідно до свого високого рангу

він піднявся у своїх погрозах аж до Організації Об'єднаних Націй, вимагаючи негайно звільнити з-під варти громадян України Артура Марченка і Альберта Бордоніса.

Френк Фебер, взявши ще одного поліцейського, підійшов до пана заступника міністра і сказав:

— Сер, там прикутий до ліжка ось такими наручниками, купленими в "Жаблоті", також громадянин вільної і незалежної України. Його прикували ваші ж громадяни Марченко і Бор... — він поглянув у папірець, на якому латинськими літерами було написано прізвища, і повторив: — Марченко Артур і Бордоніс Альберт... Чому ви не турбуєтесь про того громадянина, — Френк ще раз глянув на папірець, — Дмитра Палагнюка?.. Зараз він разом з павільйоном злетить у повітря як єдиний свідок операції "Український сувенір".

— Ми такого громадянина не знаємо...

— Якщо він воскресне з мертвих, сер, — мовив Френк Фебер, — я матиму честь познайомити вас особисто...

— Не воскресне! — відповів пан заступник, не спускаючи маленьких стривожених очиць з павільйону. А про себе подумав: "Утретє не воскресають!" Втішений такою оптимістичною перспективою і водночас явною безпорадністю прославлених американських поліцейських, він запитав:

— А чому ж ви не врятуєте його, якщо він там справді до чогось прикутий?

— Сер, ви знаєте, що таке український сувенір?

— Ні, вперше чую...

— Тоді я вам скажу, — відповів Френк, не спускаючи очей з трейлера-павільйону. — Це таке велике яйце, гарно розфарбоване і бозна-чим начинене. Воно має властивість вибухати... У нас, сер, в управлінні нещодавно пройшло скорочення штатів, і я дуже не хотів би, щоб штат мого управління скоротився ще на кілька чоловік за рахунок українського сувеніра... Ви мене зрозуміли, сер? Чи я не зовсім точно висловлююсь?

— Точно, але не дипломатично...

— Сер, у мене за плечима не дипломатична, а поліцейська академія і диплом.

Заступнику міністра хотілося сказати: "Воно й видно", але він не встиг. Вибух струснув навколишній світ. Вікна в сусідніх будинках хоч і не повилітали, але феєрверк вийшов таки справжній. Дим і попіл ще довго не розвіювалися над тим, що ще вчора називалося павільйоном для продажу сувенірів. Залишився тільки поміст і чотири гумові шини, на яких той поміст стояв... Френк Фебер узяв у Джеймса Коллінза мегафон і сказав:

— Увага! Прошу нікого не наближатися до місця вибуху, окрім медперсоналу. За попередніми даними, всередині павільйону знаходилась людина, прикута наручниками. Я просив би медиків підійти до мене... — Френк Фебер опустив мегафон. Алекс Дубль глянув на Кульгавого і "Цигана". Очі їхні світилися тихою радістю. "Після такого вибуху ви могли б знайти хіба тільки золотий медальйон з портретом його милої мами, якби ми завбачливо не зірвали ту цяцьку у нього з шиї". Кульгавий навіть ледь помітно підморгнув Циганові, ніби кажучи: "Все о'кей, старий. Не дрейф. Ми ще з тобою

поїдемо на Канарські острови..."

І раптом, під перелякані крики й лемент юрб, що вискакували із найближчих будинків і розважальних закладів Бродвею на вибух, заворушились чорні від попелу і диму уламки вчорашнього павільйону. На помості на увесь зріст, із розірваними наручниками і у формі солдата афганської війни звівся юнак. Він виріс серед попелу і диму!

— Господи! — прокотилося по натовпу вічно довірливих і вічно наївних американців. — Воскрес із мертвих!

Фло, плачучи, кинулась в обійми до Дори, обняла і розцілувала її. Алекс Дубль глянув на Кульгавого і Цигана. Першому сказав:

— Се ля ві, майоре Марченко!

Підійшов Френк Фебер, згріб капітана Дубля в свої могутні ручища і, ледь не задушивши, сказав:

— Все о'кей, Алексе! Ти чудовий режисер. Перша п'єса і вперше на Бродвеї... О'кей!

— Сенк'ю, Френку... Сенк'ю!..

Розділ сорок перший

Могутній "Боїнг", розтинаючи повітря, ніс їх на своїх мирних крилах до вільної і мирної країни. Микола Мазур у супроводі капітана Дубля і члена дипкорпусу Дем'яна Демчука тепер назавжди повертався додому.

— Воскреслий із мертвих! — тихо мовив Дем'ян Демчук. — Я все, капітане, здається, зрозумів, але останнє для мене так і залишилося загадкою. Розкажіть, як усе це трапилося... Як ви врятували життя Миколі?

— Бачите, Дем'яне. Якщо чесно сказати, ця ідея належала не мені.

— А кому ж?

— Сержанту Фло Перкінсон. Ця мила жіночка все життя мріяла зіграти свою роль на Бродвеї. Просилась кілька разів у Голлівуд і, розчарувавшись, пішла в поліцію вивчати життя, щоб потім стати драматургом... Це її перша п'єса, Дем'яне. Вона дала мені слово, якщо вистава вдасться, поставити в Голлівуді фільм про Дмитра Палагнюка — солдата афганської війни. Я розповів їй про те, як Дмитра за його язик працівник кадебе, перебуваючи в "секреті", вирішив ліквідувати. Врятували хлопця моджахеди, випадково помітивши розстріл. Потім після госпіталю, вже під дівочим прізвищем матері — з метою конспірації — він виступив перед штаб-квартирою ООН. Тоді його вдруге спробували ліквідувати у Рівердейлі. Власне, ви все це знаєте...

— Так, капітане. Ну, а потім... А чому під час Всесвітнього форуму українців Палагнюк, який збирався там виступити і розповісти всю правду про афганську війну, раптом виїхав з України?

— Бо агенти кадебе погрожували, якщо він не буде слухняним, повідомити матір, що він зрадник Батьківщини, що її позбавлять роботи, хати і, врешті-решт, життя. Адже в Лідії Андріївни вроджений порок серця. Мати — це єдина рідна душа, яка залишалась

у Дмитра на цьому світі.

— Але ж вони повідомили з самого початку про його загибель.

— У тім-то й річ, Дем'яне. Наші торговці наркотиками, перебуваючи в Афганістані, тягли з попелища війни все, що могли. Саме там вони закупили партію героїну. Вбивши, так вони вважають, Миколу Мазура, вони повідомляють матір про загибель сина і надсилають труну з наркотиками і зброєю в Україну…

— Зброєю?

— Так, зі зброєю! Труну, в якій нібито лежить Микола, закопують там, де ховають усіх убитих воїнів-афганців. Афганці день і ніч охороняють могили своїх побратимів. Прийшла перебудова, економіка повернула до ринку і почалося дике викрадання квітів, вінків і навіть табличок на могилах. Почалися осквернення могил воїнів-афганців покидьками, які не знали усього лиха афганської авантюри… Ні до наркотиків, ні до зброї, на якій можна заробити і тут, продавши її, доступу нема. Альберт Бордоніс одружується на нареченій Мазура. Дочекавшись кінця війни і переконавшись, що Микола так і не повернувся з Афганістану, вона дає згоду. Тим часом Марченко дізнається, що Микола заповів у випадку смерті поховати його в одній могилі з батьком. У майора Марченка визріває план другого одруження. Вдаючи з себе вдівця і доглядаючи могилку свого однофамільця, він грає скорботну роль і цим самим викликає співчуття в Лідії Андріївни. Окрім того, він добивається дозволу на перенесення труни сина в могилу батька. Це ще більше розчулює її і вона, самітна жінка, яка втратила чоловіка і єдиного сина, дає згоду вийти заміж… І тут приїжджає Мазур. Злочинці дізнаються про це в товаристві "Україна", начиненій колишніми агентами кадебе, де працює останнім часом і Бордоніс. Він має усі дані про приїзд Мазура. Навіть наперед знає, в якому готелі той зупиниться. У день приїзду вони приходять до Миколи Мазура і заявляють: якщо він виступить на форумі українців, вони, воїни-афганці, його викриють, як зрадника Батьківщини. Все це пахло скандалом. Мазур змушений був відмовитись від виступу на форумі. Але це ще було не все. Марченко і Бордоніс вперше сказали Мазурові про те, що вони повідомили матір про його смерть ще в 1984 році. Показали йому його власну могилу з пам'ятником, написом і скульптурою схиленої матері над цією могилою. Показали і фотографії з його вбивством на майдані Щаранського, в Рівердейлі. Нагадали йому і про вроджений порок серця у матері, сказали, що вдруге вона такого удару не перенесе, якщо вони розкажуть правду, і Мазур, жаліючи матір, здався. Вони йому вручили куплений до Нью-Йорка квиток і…

— Далі, здається, я уже знаю, — мовив Демчук.

— Далі починається найтрагічніше… Злочинці психологи і розуміють, що син не втримається, що він захоче побачити рідний дім після стількох років розлуки. І не помиляються. Мазур пізно увечері вирушає, щоб хоч крізь вікно побачити матір. Ні Кульгавий, ні "Циган" йому не перешкоджають. Вони навіть хочуть цього, бо розуміють, якщо мати побачить вночі сина, то в неї буде розрив серця. Тим більше, що Марченко до цього постачає її літературою про літаючі об'єкти, про людські душі, що бродять

ночами, про привиди і потойбічне життя.

— Не розумію, а що б їм дала смерть матері?

— Вона дала б їм можливість надійніше сховати кінці. Марченко й не думав одружуватися на вдові, і після перенесення труни і викрадення з неї начинки він збирався в поїздку до Америки, де пан заступник міністра уже знайшов для "українських сувенірів" оптовика.

— А яку роль відігравали пан Ярослав і Богдан Лесів?

— Роль жертв... Ці люди щиро вірили, що вони продають українські сувеніри. Таких ще в США нема. Це новинка... І, до речі, винахід Кульгавого. Щоб перевезти у такий спосіб наркотики, він і зібрав команду майстрів Косова й Вижниці і посадив за писанки-сюрпризи... Решту начинили вони самі... Адже закупили їх за купони, доларами заплатили тільки народному майстрові вуйку Василю, а продати поклали за валюту...

— А як же з Мазуром? Як він утретє воскрес із мертвих?

— Я вам уже казав: ідея Фло... Аркаша, ви знаєте, категорично відмовився прийняти в "Жаблот" писанки... По-перше, вони в нього не користувалися попитом, а по-друге, він зрозумів, що ці писанки пахнуть смаленим. Але, як кожний ділок, не хотів упустити свого шансу заробити на цій операції певний процент. Отож він і запропонував поставити в Таймс-Сквері павільйон на трейлері. Відповідно оформити... Аркаша також знав, що після вдало проведеної операції і павільйон, і продавець полетять у небо... Це знали і ми... З езопівських діалогів і з "жучків", які там ставив Френк Фебер... От тоді й викликали до себе Аркашу... Френк його запитав, де він цього року збирається проводити відпустку. Аркаша відповів, що в Одесі... Френк йому сказав, що трохи поламає його сімейні плани і запросить провідати Сінг-Сінг... Аркаша поцікавився, що треба зробити, щоб його життєві плани не мінялись... "У павільйоні-трейлері прорізати підлогу і зробити вихід. Все це вкрити товстим килимом. Порекомендувати Цигану прикувати Мазура наручниками до скоби в цій підлозі, а самому Мазуру вручити ключі від замка наручників... Запасні, або просто будь-які вручити Циганові..." Аркаша Свінцер так і зробив... Міну, поставлену Кульгавим, ми замінили на вибухові пакети, які й імітували вибух. Мазур, піднявши за скобу ляду, мав щезнути у підземному лазі... А напередодні він, ніби відчуваючи, що бандити хочуть з ним покінчити, запитав: "Чи можу я попросити перед останньою зустріччю хоч що-небудь?" Кульгавий сказав просто: "Проси чого хочеш. Мамочці передати привіт з того світу?..." "Я прошу, принесіть мою афганську форму... Вона мені приносить щастя". "Забобони", — сказав Циган. Але Кульгавий заперечив: "Прохання засудженого — закон. Ми тепер уже живемо у вільній і демократичній державі. Тимчасово перебуваємо у такій же", — і принесли... Ну, а далі ви знаєте...

— А чи знає Мазур, що з його мамою така біда?

— Ви маєте на увазі її закляклі руки?

— Так.

— Знає і, як каже Френк Фебер, віднині мій кращий приятель — ноу проблем! Ми зв'язалися з відомим американським лікарем австрійського походження. У його

практиці такі випадки траплялися. Він обіцяє зняти цей шок…

— Яким чином?

— Оце вже секрет, пане Демчук… Його знають тільки професор, Микола Мазур і я…

Епілог

Осінній вітер рвав поли плащів і сік в обличчя. Враження було таке, ніби поряд з аеропортом "Бориспіль" несподівано з'явилося море, і холодний вітер, піднімаючи з його поверхні крижинки і крапельки води, сипле їх на асфальт, на клумби, на саме летовище.

Капітан Дубль помітно хвилювався. Хвилювався і сержант Ягідка, набиваючи тютюном козацьку люльку, яку йому як український сувенір привіз у подарунок капітан Дубль.

Важкий "Боїнг", сідаючи, здалеку нагадував величезну гуску, начинену шротом, яка змушена приземлитися, так і не дотягши до водного плеса.

Микола Мазур вийшов одним із перших. На прохання генерала Ситорчука його пропустили через депутатську кімнату і зустріли прямо тут, на летовищі. Капітан Дубль міцно потис йому руку, пан Демчук обійняв і вони розцілувалися, як давні знайомі…

Поруч з Мазуром дріботів на холоді маленький, висушений вітрами і часом чоловічок, і якби не валіза, що здавалася більша за хазяїна, вітер, мабуть, підняв би його і тоді, вважай, пропало б усе пропадом.

— Знайомтесь, — сказав Микола Мазур. — Професор Моріс фон Ланц…

— О, — похитав головою професор. — Можна без "фон". Просто, Моріс Ланц. Маю честь.

— З приїздом, пане професоре. Ми так вас чекали, — мовив пан Демчук. — Соромно зізнатися, але у нас цієї хвороби лікарі не лікують.

— То все дуже просто: як кажуть у народі — клин клином вибивають. Усе геніальне — просте…

— Ви добре розмовляєте українською мовою.

— О, ви мені кажете комплімент… Я народився в Австрії. Там багато українців… Національний герой Австрії — українець… Кульчицький…

Капітан Дубль признався собі, що вперше про це чує.

— Я виїхав до Америки під час великої світової війни… Я не міг пережити окупації Австрії…

Ми виїхали з дружиною… У мене дружина є українка…

— То ви наш? — посміхнувся пан Демчук.

— Так, я є ваш. Мене та хвороба дуже зацікавила. У вас в Україні кажуть: напав правець, відібрало мову, відібрало руку, відібрало ногу. То є шок… То є переляк… То є небезпечно… Але то не є невиліковно… Я вивчив природу шоку… І то є делікатний момент… Ви мене розумієте? То є дуже делікатний момент… Для американців то не є

проблема… Для українців — то є проблема… Українська ментальність. Українська природна сором'язливість. То є проблема…

Усі інтелігентно мовчали, терпеливо вислуховуючи чи не першу медичну лекцію у депутатській кімнаті міжнародного летовища "Бориспіль".

— Тепер, — вів далі професор, — справа за делікатністю…

Хтось із Міністерства охорони здоров'я, здається, один з начальників управління, запропонував Морісу Ланцу присісти. Той відмовився, пославшись на те, що сидів більше десяти годин у повітрі…

— Чи є які від того ліки, пане професоре? — подав голос і другий представник Міністерства охорони здоров'я. На зустріч з професором Морісом фон Ланцом вони прибули цілим колективом.

— Ліки є, — посміхнувся сухенько фон Ланц у сиву-сиву борідку. — Природа. І цю хворобу лікуватиму не я… Її лікуватиме ось хто! — він, намагаючись дотягтися до плеча Мазура, поплескав його по руці трохи вище ліктя. — Він має воскреснути з мертвих. Перед очима мами. Але в нього не є стільки мужності… Але він збереться… Чи не так, Миколо? Тепер усе в твоїх руках, як кажуть в Україні… Ти мене зрозумів?

— Так, пане Моріс…

— Тоді все о'кей, як кажуть американці англійською мовою! Поїхали!

Кортеж із трьох автомашин вирушив убік Києва…

Рівно через день після того, як операція воскресіння минула щасливо, капітан Дубль зустрівся з приватним сищиком Кублеєм. їх шляхи знову пересіклися…

— Шерше ля фам? — спитав капітан Дубль.

— Шерше ля фам, — відповів сищик Кублей.

— Можете поділитися секретом. Боюсь, ми знову розслідуємо одну й ту ж справу…

— Боюсь і я, капітане. Але хто не ризикує, той не п'є шампанського. Як там вродлива мамочка Лідія Андріївна?.. Зустріла сина з того світу?

— Звичайно, Кублею!

— І як? Якщо це не секрет капітана Дубля?

— Це секрет професора пана Моріса фон Ланца.

— І в чому він полягає? Ви можете просвітити представника мас?

— Все геніальне у простоті. Клин клином вибивають.

— Хотів би я бути тим клином…

— Боюсь, Кублею, клином буде хтось інший…

— І все-таки?!

— Фон Ланц роздягнув, як ви кажете, мамань до одягу Єви. І попросив її зовсім розслабитися, а коли із-за ширми, за якою переодягаються, вийшов не професор Моріс фон Ланц, а її син, як воскреслий із мертвих, вона зойкнула і, як ви здогадались, прикрила свою святість руками…

— Отже, вона мала тепер чим його обійняти? Не те слово, Кублею. Не те слово…

— А яке ж?

— Воно ще в літературі не знайдене…

— Хепі-енд?
— Хепі-енд!